

T C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERVİŞ MUHAMMED KOLUNDA GELENEK, ETKİLEŞİM, EĞİTİM
VE ÂŞİKÎ'NİN ŞİİR ANLAYIŞI

METİN DOĞAN

İZMİR
2012

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSENS TEZİ

DERVİŞ MUHAMMED KOLUNDA GELENEK, ETKİLEŞİM, EĞİTİM
VE ÂŞİKÎ'NİN ŞİİR ANLAYIŞI

METİN DOĞAN

İZMİR
2012

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum *Derviş Muhammed Kolunda Gelenek, Etkileşim, Eğitim ve Âşıkî'nin Şiir Anlayışı* adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların Kaynakça'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25.05.2012

Metin DOĞAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne

İşbu alışma, j¼rimiz tarafından T¼rke Eğitimi Anabilim Dalı Y¼ksek Lisans Programında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI

¼ye : Yrd. Doç. Dr. İbrahim Seçkin AYDEN

¼ye : Yrd. Doç. Dr. ¼zlem FEDAI

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen ¼đretim ¼yelerine ait olduğunu onaylıyorum.

26/04/2012

Prof. Dr. h. c. İbrahim ATALAY
Enstit¼ M¼d¼r¼

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	430307
Yazar Adı / Soyadı	Metin Doğan
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 41992725762
Telefon / Cep Telefonu	02322383796 05058557801
e-Posta	
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Derviş Muhammed Kolunda Gelenek, Etkileşim, Eğitim ve Âşıkî'nin Şiir Anlayışı
Tezin Tercümesi	TRADITION, INTERACTION, EDUCATION IN DERVİŞ MUHAMMED BRANCHES AND UNDERSTANDING POETRY OF ÂŞİKÎ
Konu Başlıkları	Eğitim ve Öğretim
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bölüm	Eğitim Bilimleri Bölümü
Anabilim Dalı	Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2012
Sayfa	272
Tez Danışmanları	Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Yayımlama İzni	☒ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☐ Ertelenmesini istiyorum

a. Yukarıda başlığı yazılı olan tezimin, ilgilenenlerin incelemesine sunulmak üzere Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından arşivlenmesi, kağıt, mikroform veya elektronik formatta, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) ve erteleme talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

25.05.2012

İmza:.....

Yazdır

DERVİŞ MUHAMMEDKOLUNDA GELENEK, ETKİLEŞİM, EĞİTİM VE ÂŞİKÎ'NİN ŞİİR ANLAYIŞI

ÖZET

Âşık Edebiyatı, derin etkiler bırakabilmiş bir halk edebiyatı koludur.Tarih sürecinde Âşık Edebiyatı gelişip zenginleşerek günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başarabilmiştir.

Malatya, âşıklık geleneğinin yaşatıldığı bir ilimizdir.Sivas,Erzincan gibi âşıklık geleneğinin zengin olduğu illerle komşu olması Malatya'da bu geleneğin güçlü bir şekilde görülmesine vesile olmuştur. XIX. Yüzyılda Malatya'nın Battalgazi, Arapgir, Darende, Arguvan ve Hekimhan ilçelerimizde âşık edebiyatının çok önemli temsilcileri yetişmiştir. Hekimhan'da Sadık Baba, Battalgazi'de Abdullah Fahri Baba-Borani;Arapgir'de Rengî, İdrâkî, Remzi Darende'de Kusrû, Mecruhi , Fethi Baba, Remzi, Cevri, Penahî, Feryadî; Doğanşehir'de Mücrimi;Arguvan'da Derviş Muhammed, Âşıkî, Şah Sultan ilk akla gelen isimlerdir.

Âşık Edebiyatı içerisinde Alevi-Bektaşî inancının önemli bir yeri vardır. Alevi-Bektaşî inancına ait düşünceler,bu anlayışın adap ve erkâmî şiir ve deyişlerde geniş bir şekilde işlenir. Bu anlayışa sahip âşıklar Anadolu'nun çeşitli yörelerinde bu düşüncenin zengin örneklerini dile getirmişlerdir.

XVIII. yüzyılın sonları XIX. yüzyılın başlarında Alevi- Bektaşî edebiyatının önemli temsilcilerinden biri de Âşıkî'dir. Bir Alevi- Bektaşî şairi olan Âşıkî üzerinde ilk defa R.Ahmet Sevengil'in "Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri"adlı eserinde yer verilmiştir. Âşıkî konusundaki diğer çalışma Mustafa Bal tarafından yapılmıştır. Malatya'nın Arguvan İlçesine bağlı Karahöyük köyünden Mehmet oğlu Mustafa Bal (H:1329 doğumlu), küçük yaştan başlamak üzere Derviş Muhammed'in, Âşıkî'nin ve Şah Sultan'ın nefeslerini, farklı kişilerden el yazısı, eski yazı, mecmua olarak toplamıştır. Mustafa Bal; İsa Köyünden Bekir Efendi'nin mecmuası, Halpuz köyünden Ahmet Efendi'nin mecmuası, Kuşu köyünden Geldiğ'in mecmuası, Divriği'den Hasan Hüseyin Asil ve Yusuf Hocanın mecmuasından bu şiirleri elde etmiştir.

Mustafa Bal, Derviş Muhammed, Şah Sultan ve Âşıkî'nin şiirlerini derlemiş;bu şiirler MerdivenköyüŞahkulu Derneği tarafından "Derviş Muhammedim Nuru Vahit Eseri Dillerde Şahit" İstanbul -1989 adlı kitapta yer almıştır. Ayrıca İbrahim Aslanoğlu, Kutlu Özen,Rasim Deniz gibi araştırmacılar Âşıkî hakkında derlemeler ve makaleler

yayımlamışlardır. Fakat Âşıkî'nin şahsiyeti ve şiirleri hakkında kapsayıcı bir çalışma yapılmamıştır. Âşıkî hakkındaki incelemelerin ve bilgilerin sınırlı kalmasının bizde uyandırdığı merak bu araştırmanın dayanak noktasını oluşturmuştur.

Bu araştırmadaki amacımız; Âşıkî'yi yaşadığı çevre ve bulunduğu gelenek içinde tanımak ve tanıtmak, Alevi-Bektaşî edebiyatı içerisinde yer edineceğini düşündüğümüz şiirlerinin unutulup gitmesini engelleyerek halk şiirine ve kültürüne katkıda bulunmaktır. Âşıkî'nin yaşamı ve şiirleriyle ilgili parça parça bilgiler mevcuttur. Ancak bununla ilgili bütünleştirici bir çalışma yapılmamıştır.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada Alevi-Bektaşî geleneği içerisinde yetişmiş olan ve Derviş Muhammed'e intisap eden Âşıkî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleriyle ilgili bilgiler ortaya konulmuştur.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Âşıkî'nin dâhil olduğu edebi dönem ve bu dönem içerisindeki âşıklık geleneği ve Alevi Bektaşî edebiyatı ile alınmıştır. Ayrıca âşık kolları çıkış noktaları ve etkileşimleri belirtilmiştir.

İkinci bölümde, gelenek ve etkileşim çerçevesinde, Derviş Muhammed ile Âşıkî arasındaki usta-çırak ilişkisi yansıtılmıştır. Âşıkî'nin yaşamı ve yaşadığı coğrafya ele alınmıştır. Âşıkî'nin başka şairlerle karıştırılan şiirleri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, Âşıkî'nin şiirlerinde iç yapı çerçevesinde Âşıkî'nin şiirlerinde işlediği konular örneklerle yansıtılmıştır.

Dördüncü bölümde “Âşıkî'nin Şiirlerinde Eğitim Unsurları ve Dil Kullanımları” , şairin, dile hâkimiyeti tahlil edilmiştir.

Beşinci ve son bölümde ise şiirlerin metni bulunmaktadır. Çalışmanın sonucunda, Âşıkî'nin şiir dünyasının, gerek dönemi, gerek işlediği konular, gerekse eğitimsel yönü bakımından zengin olduğu kanısına varılmıştır.

Araştırma süresince deneyimlerini benimle paylaşan ve bana rehberlik eden değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI'ya ve desteğini benden esirgemeyen eşime teşekkür ederim.

Anahtar Kelimeler: Derviş Muhammed, Eğitim, Âşıkî, Dil Kullanımı.

TRADITION, INTERACTION, EDUCATION IN DERVİŞ MUHAMMED BRANCHES AND UNDERSTANDING POETRY OF ÂŞIKÎ

ABSTRACT

The Minstrel Literature is a branch of folk literature having strong effects in Anatolia. In the course of history, the Minstrel Literature has been able to exist while being developed and enriched.

Malatya is one of the cities in which the minstrel tradition is retained. Being neighbor to the cities having a rich minstrel tradition such as Sivas and Erzincan aroused Malatya in having the tradition such a strong way. In the 19th century, in the Battalgazi, Arapgir, Darende, Arguvan and Hekimhan districts of Malatya, some important representatives of minstrel literature were taught. There were Sadık Baba in Hekimhan, Abdullah Fahri Baba-Borani in Battalgazi, Rengi, Idraki, Remzi in Arapgir, Kusuri, Mecruhi, Fethi Baba, Remzi, Cevri, Penahi, Feryadi in Darende, Mucrimi who was born in Dogansehir and deceased in Gaziantep, Dervish Muhammed, Asiki, Sah Sultan in Arguvan.

Alewi-Bektashi belief has an important place in the minstrel literature. The views of Alewi-Bektashi belief and its traditions are commonly found in the poetry and expressions. The minstrels having this belief produced some glorious examples of these views in various parts of the Anatolia.

In the late 18th and early 19th centuries, one of the well-known representatives of Alewi-Bektashi literature is Asiki. Being an Alewi-Bektashi poet, Asiki was firstly mentioned in R. Ahmet Sevengil's "Folk Poets Throughout History". Another work about Asiki was written by Mustafa Bal. Mustafa Bal (born in 1329 according to hicra calendar), being the son of Mehmet from the Karahoyuk village in the Arguvan district, compiled the works of Dervish Muhammed, Asiki and Sah Sultan, starting from his childhood. He obtained these poems from Bekir Efendi's magazine in the Isa village, Ahmet Efendi's magazine in the Halpuz village, Geldig's magazine in the Kusu village, Hasan Huseyin Asil's and Yusuf Hoca's magazines in the Divrigi village.

Mustafa Bal compiled the poems of Dervish Muhammed, Sah Sultan and Asiki and these were published by Merdivenkoyu Sahkulu Foundation in a book in

Istanbul in 1989. Additionally, researchers such as Ibrahim Aslanoglu, Kutlu Ozen, Rasim Deniz published compilations and articles about Asiki. However, there has been no studies incorporating Asiki's character and poems. The curiosity why the studies about Asiki have been limited to date is the starting point of this thesis.

The aim of this study is to get to know and introduce Asiki in the place he lived in and the tradition he belonged to, and to contribute to folk poetry culture by preventing his poems which we thought have a place in Alewi-Bektashi Literature from being forgotten. There exist some incomplete pieces of information about Asiki. But there has been no comprehensive study about him.

The study is consisted of five sections

.In the first section, the literature period that Asiki belongs to and the minstrel tradition and Alewi-Bektashi literature in this period will be discussed. Moreover, the starting points of minstrel movements and their interactions will be described. In the second section, in terms of tradition and interaction, the mentor-protege relationship between Dervish Muhammed and Asiki will be presented.

In the third section, in terms of the internal structure in his poems, the topics which Asiki used will be presented with examples.

In the forth section, the educational subjects in Asiki's poems and language use will be examined.

Finally, in the fifth section, the texts of the poems will be given. The results of the study revealed that Asiki's poetry is rich in terms of the period, his topics and educational aspect.

I thank my thesis supervisor Assist. Prof. Mehmet YARDIMCI for sharing his experience with me and guiding me throughout this process, and I thank my wife for her valuable support.

Keywords: Derviş Muhammed, Education, Âşıkî, Use of Language

İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
KISALTMALAR.....	x
I.BÖLÜM.....	1
1.1 ÂŞIK VE ÂŞIKLIK KAVRAMI.....	1
1.2 ÂŞIKLIK GELENEĞİ.....	8
1.3 MALATYA'DA ÂŞIKLIK GELENEĞİ.....	17
1.4 19.YÜZYIL ÂŞIK EDEBİYATI.....	25
1.5 ALEVİ BEKTAŞI HALK ŞİİRİ.....	31
1.6 ÂŞIK KOLLARI.....	39
1.6.1 Emrah Kolu: (Tokat ve Çevresi).....	41
1.6.2 Ruhsatî Kolu: (Sivas).....	42
1.6.3 Detli Kolu: (Bolu-Kastamonu-Çankırı Yöreleri).....	43
1.6.4 Sümmanî Kolu: (Erzurum).....	44
1.6.5 Huzurî Kolu: (Artvin).....	45
1.6.6 Deli Derviş FeryadiKolu: (Sivas-Kangal).....	46
1.6.7TalibîKolu.....	47
1.6.8 Kemteri Kolu.....	48
1.6.9 Pir Sultan Abdal Kolu.....	49
1.6.10 Derviş Muhammed Kolu: (Malatya).....	50

II.BÖLÜM.....	51
2.1 DERVİŞ MUHAMMED KOLUNDA GELENEK VE ETKİLEŞİM....	51
2.2 ÂŞİKÎ'NİN YAŞAMI.....	68
2.3 DİĞER ÂŞİKÎLER.....	77
2.4 ÂŞİKÎ'NİN YAŞADIĞI COĞRAFYA.....	84
2.4.1 İsa Köy'ün Tarihi ve Oluşumu.....	84
2.4.2 İsa Köy'ündeki Tarihi ve Özel Yerler.....	88
III.BÖLÜM.....	90
3. ÂŞİKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE İÇ YAPI.....	90
3.1 ÂŞİKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE DİNİ KONULAR.....	90
3.1.1 Allah Sevgisi.....	90
3.1.2 Hz. Muhammed Sevgisi.....	91
3.1.3 Hz. Ali Sevgisi.....	92
3.1.4 On İki İmam Sevgisi.....	94
3.1.5 Hacı Bektaş Veli Sevgisi.....	95
3.1.6 Diğer Peygamberlere, Din ve Devlet Büyüklerine Duyulan Sevgi.....	96
3.2 ÂŞİKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE DİN DIŞI KONULAR.....	97
3.2.1 Sevgi Temi.....	97
3.2.2 Özlem Temi.....	99
3.2.3 Sosyal Temler.....	100

IV.BÖLÜM.....	102
4. ÂŞIKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE EĞİTİM UNSURLARI VE DİL KULLANIMLARI.....	102
4.1 . ÂŞIKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE EĞİTİM UNSURLARI.....	102
4.2 . ÂŞIKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE DİL KULLANIMLARI.....	103
4.2.1 İmge.....	104
4.2.2 Şiirlerde Doğal, Rahat Söyleyiş ve Konuşulan Dilden Yararlanma.....	105
4.2.3 Anlam Çerçevesi.....	106
4.2.3.1 Göndergesel Anlam.....	107
4.2.3.2 Yan Anlam.....	108
4.2.3.3 Özel Adlardan Yararlanma.....	108
4.2.4 Ses Öğelerinden Yararlanma.....	110
4.2.4.1 Yinelemeler.....	110
4.2.4.2 Uyak.....	113
4.2.4.3 Redif.....	116
V. BÖLÜM.....	117
5. ÂŞIKÎ'NİN ŞİİRLERİ.....	117
5.111 Heceli Şiirler.....	118
5.2 8 Heceli Şiirler.....	232
5.3 Diğer Şiirler.....	250
SONUÇ.....	264
KAYNAKÇA.....	267

1.BÖLÜM

1.1.ÂŞIK VE ÂŞIKLIK KAVRAMI

Âşık edebiyatından ve ona özgü geleneklerden söz edebilmek için önce âşk kavramı üzerinde duralım. Âşk, genel tanımıyla "aşırı sevgi ve bağlılık" duygusudur. Bu kavramı "sevi, sevda" kelimeleriyle de ifade edebiliriz. Âşık ise bu duyguyu yaşayan kişi demektir. Anadolu'da âşık adına 15. yüzyıldan sonra rastlamaktayız. "Âşık"sözcüğü, önceleri İslâmî şiirler söyleyen şairler tarafından kullanılmaya başlanmış, daha sonra saz şairlerinin hepsi "âşık" adını almışlardır. Oğuz çalgıcılarına verilen "Ozan" adının değer yitirmesiyle mutasavvıf şairler, kendilerini diğer şairlerden ayırmak için "Âşık" adını kullanmışlardır. "Âşık" kavramının çeşitli kaynaklardaki özel anlamları şunlardır:

Türkçe Sözlük (1988:96): "Halk içinde yetişen deyişlerini sazla söyleyen sözlü şiir geleneğine bağlı halk şairi."

Ana Britannica (1986:464): "Genellikle saz eşliğinde din dışı konularda doğaçtan şiirler söyleyen ya da halk öyküsü anlatan kişi."

Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi (1984:897): "Halk edebiyatımızda saz çalarak doğaçtan (irticalen) şiir söyleyen, halk hikâyeleri anlatan yaratıcı sanatçı."

İslâm Ansiklopedisi (1991:547): "Kendisinin veya başkalarının şiirlerini saz eşliğinde çalıp söyleyen ve halk hikâyeleri anlatan saz şairi."

Meydan Larousse (1960:777): "Saz ve tambur çalarak şiirler okuyan gezgin halk şairi."

Türk Ansiklopedisi (1964:51): "Türk halk edebiyatı geleneğinde, aşağı yukarı XV. Yüzyıldan sonra şiirin ve nazım-nesir katışığı bir hikâye çeşidinin temsilcisi olan sanatçı."

Türk Edebiyatı Ansiklopedisi (1982:135): "Saz eşliğinde irtical ile hazırlıksız şiir söyleyen, saz şairi, halk şairi ya da halk ozanı da denilen şairlerin ortak adı."

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi(1977:184)“Bir hazırlığı olmaksızın (irticalen) şiir söyleyen, ekserisi saz eşliğinde şiirlerini okuyan veya halk hikâyelerini anlatan şahıslar bu isimle anılmıştır.”

Pertev Naili Boratav; “Türk Halk Edebiyatı’nda aşağı-yukarı 16.yüzyılın başlarından bu yana belirtilen bir sanatçı tipidir ” (Boratav, 1969: 22).

Sakaoğlu “Âşık” terimi için : “İrticalen şiir söyleyebilen, saz çalabilen kişidir.”tanımını yapmaktadır (Sakaoğlu, 1986: 249).

Hikmet Dizdaroğlu ise âşık sözcüğü üzerinde görüş bildiren araştırmacıların ifadesini şöyle aktarmaktadır: “Âşık sözcüğünün nereden çıktığı henüz ispatlanamamıştır, değişik görüşler öne sürülmüştür bu konuda. Veled Çelebi, ışık ve âşık sözcüklerinin Türkçe ışık sözcüğünden geldiği kanısındadır. Arapça olamaz, çünkü Kur’an’da buna rastlanmıyor diyor.Çankırlı Ahmet Talat (Onay), Veled Çelebi’nin düşüncesini temel alıp bir örnekleme yaparak, âşık sözcüğünün “yüreği âşk ile yanan, kalbi muhabbetle nurlanan kimse” demek olduğu sonucunu çıkarmaktadır (Dizdaroğlu, 1969: 18-19).

Mehmet Yardımcı ise bu kavramı; “Âşık, Türk töresine bağlı olup elinde sazı dilinde Türkçe deyişleri ile toplum içinde yaşayan, halk kaynağından kana kana içen gönül adamıdır.” diye tarif eder.

Fuat Köprülü (1962:9-13) âşık kavramı için şunları söylemektedir:

Çaldığı sazla kendisinin veya başkalarının şiirlerini terennüm eden şair-çalgıcılar yani saz şairleri. Âşık halk arasında umumiyetle saz şairlerine verilen bir isimdir. Yine halk arasında dolaşan birçok menkabeler, bunların maddi ve cismânî aşk’tan mânevi ve rûhanî aşk derecesine yükseldiklerini, saz çalıp şiir söylemeyi de ilahî vasıtalarla- yâni ya bir müşid’in, pir’in yâhut Hızır Peygamber’in rüyada veya hakikatte tecellisi ile öğrendiklerini anlatır.

Umay Günay(1986:23) âşık edebiyatı ve âşıklık kavramından bahsederken âşıklığı tarih ve toplum açısından değerlendirerek âşığın Âşık Edebiyatı temsilcisi olduğunu zaman zaman saz şairi, halk şairi son zamanlarda da halk ozanı olarak anıldığını belirtir. İslamiyetten önce yer alan Ozan- Baksı geleneğinin, İslamiyetle

beraber gelişen tasavvuf geleneğiyle birleşmesinden ortaya çıkan halk şairi tipinin, âşık olarak anıldığını söyler.

Hasan Kartarı (1977: 7-11) ise anonim veya sahibi belli olan eser ayrımı yapmadan bütün sözlü halk edebiyatı ürünlerinin yaratıcısına âşık demiştir.

Âşık tarihin çok eski devirlerinden beri bir sanatçı olarak tanınmıştır. O, çok uzak geçmişte “ozan”, daha sonraları “yanşak”, “kam” ve giderek “âşık” adları ile anılmıştır. Âşık, her devirde, kendisinin yaratıp yaşattığı eserlerin hem şâiri hem de bestekârı olmuştur. Kendisinin dizip koştüğünü, yine kendi buluşu olan makamlarda, zaman süreci içinde değişen çalgı aletleri ile hem çalmış hem de okumuştur.

Türk Halk Şiiri Antolojisi’nde “âşık” sözünün ozan kelimesinin değerini yitirmesi ile onun yerine geçtiği belirtilirken, yine bu kavramın XVI. yüzyıldan sonra köy, oba, kasaba, şehir çevrelerinde belli bir mesleğin adamları olarak yetişip yaşayan halk sanatçılarının adı olarak kullanıldığı belirtilmiştir (Mutluay,1972: 24)

Doğan Kaya (2007: 65) âşığın tanımını şu şekilde yapmaktadır:

Daha çok kırsal kesimlerde yetişen, şiiirlerini saz eşliğinde ve hece vezni ile vücuda getiren, halk hikâyesi tasnif edebilen ve anlatabilen sanatçıya verilen ad. Âşık şiiirini hem üreten hem de icra eden sanatçıdır. Âşıklar, genellikle düğünlerde, festivallerde, kahvelerde, şenliklerde ve muhtelif vesilelerle yapılan toplantılarda kendilerini gösterme imkânı bulurlar. Geçmişte elinde sazı ile diyar diyar dolaşip sanatını icra ederdi yahut o yörenin âşığıyla karşılaşmalar ve âşık fasılları yapardı. (...) Kimi zaman da hikâyeler bir veya birkaç gece anlatırdı. Bu bilinen bir hikâye olabileceği gibi âşığın kendisinin tasnif ettiği bir hikâye de olabilir.

Abdurrahman Güzel ve Ali Torun’un (2003: 233-239) yaptığı saptamada âşık tipi “ozan”, “âşık” ve “modern âşık” olmak üzere üçe ayrılmıştır. Ozan kelimesinin anlamını yitirip boş konuşan, herze yiyen gibi anlamlar kazanmasıyla XVI. yüzyıldan itibaren ozanların âşık unvanı almaya başladığı belirtilmiştir. İkinci tip olan âşık’ın ve Âşık edebiyatının klasik edebiyatçıların ve Ahmet Yesevi ile başlayan dini tasavvufî cereyanın etkileriyle oluştuğu söylenmiştir. Bu tip, hem ozan-baksı

şair tipinin kaybolan itibarını geri kazandırmış hem de eski geleneklere bağlı fakat İslami akidelere uygun yeni bir terkip oluşturmuştur. Üçüncü tip olan modern âşıkların ise Türk sosyal hayatında meydana gelen değişmelere bağlı olarak günümüzde sazıcı, saz ustası, saz sanatkârı, saz üstadı vb. adlarla anılan, âşık geleneklerine tamamen olmasa da kısmi bağlı, halk zevkini sürdüren şahıslar olduğu belirtilmiştir.

Erman Artun (1996: 15-18) bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade eder:

İslami kültür etkisiyle Türk kültürü yeni yurt edindiği Anadolu coğrafyasında yeni bir kültürel kimlik kazanınca milli öze bağlı epik şiirler yazan ozanın yerini İslami öze bağlı lirik şiirler yazan âşık aldı.(...) Anadolu halk edebiyatında saz çalarak şiirler okuyan gezgin şairlere âşık deniyordu. Âşık adının alınması da dini tasavvufi edebiyatın etkisiyledir.” demiştir ve âşık kavramının Anadolu ve İslamiyet kültürünün yoğrulması sonucu oluştuğunu ortaya koymuştur.

Âşık, kelime olarak XVI. yüzyıldan sonra görülmeye başlanmıştır. Fakat bu yüzyıla ait elimizde çok fazla yazılı kaynak olmaması bu görüşlerimizi tam olarak kanıtlamamıza olanak vermemektedir. Bu kavram XVI. yüzyılda görülse de bu mesleki zümre, söylediğimiz tarihten çok daha eskidir. Tarih içerisinde farklı isimler almasına rağmen, yaptığı iş ve beslendiği kaynak aynıydı.

“Âşık” sözcüğünün anlamını iyi kavrayabilmek için tarih içindeki gelişimini bilmemiz gerekmektedir. Ozan-baksı (âşıklık) geleneğinin temsilcileri yaklaşık 2500 yıllık bir geçmişe sahiptir. İslamiyet öncesi Türk Halk edebiyatında kopuz eşliğinde epik şiirler söyleyen kişiye “ozan” adı verilirdi. Ozan-baksı geleneğinde, destan devri Türk Halk edebiyatı icracısı olan ozan; 16. yüzyıldan itibaren yerini Anadolu’da yeni kültürle oluşan âşıklık geleneğinin temsilcisi ‘âşık’lara bırakır. Âşıklar, almış oldukları kültür ve eğitimle kendilerine has bir kelime hazinesi oluşturmuşlar. Bu oluşum içerisinde Divan edebiyatından da etkilenip kelime ve kelime grupları almış; ancak bunları kendi ağız özelliklerine göre değiştirerek kullanmışlardır.

Elimizde bulunan kaynakları incelediğimizde ilk şairlere İslamiyet Öncesi dönemde rastlamaktayız. Bu dönemde ozan, baksı, kam, şaman, bahşi, oyun gibi adlarla anılan bu şahsiyetler bildikleri kahramanlık hikâyelerini, toplumun

sıkıntılarını, askeri zaferleri, doğal olayları dile getiriler, aynı zamanda hekimlik ve büyücülük de yaparlardı. Toplumun istek ve özlemlerine kopuz eşliğinde sığır denilen av törenlerinde, şölen denilen ziyafet ve yuğ olarak adlandırılan cenaze toplantılarında tercüman olurlardı. Sözü, ezgi eşliğinde müzikle dile getirilerdi. Eski destan geleneğinin görüldüğü Dede Korkut kitabında(XV. yüzyıl sonu XVI. yüzyıl başı yazıya geçirilen) ozan kelimesi yer alır ve ozanın özellikleri tanıtılır. Tutsaklıktan dönen Bamsı Beyrek sazla konuşur, ozan kılığında düğün evine gider vb. Sözü ettiğimiz bu ozanların ilk bilineni Çuçu'dur. Reşit Rahmeti Arat Çuçu'nun yanı sıra Aprınçur Tigin, Sungku Sali Tutung, Kiki, Kül Tarkan, Pratyaya Şiri, Aşığ Tutung, Çusuya Tutung ve Kalım Keyşi olmak üzere dokuz aşığı tespit etmiştir (Yardımcı, 2002: 144).

Âşıkların kökü, İslâmiyet öncesi ozanlara kadar dayanır. Ozanlar, İslâmiyetten sonra da bir müddet işlevlerini sürdürmüşlerdir. Selçuk Ordularında 9. 12. yüzyıllarda ozanlar kopuz denen müzik aletlerini çalarak epik şiirler söylerler, askerleri eğlendirirlerdi (Köprülü, 1989: 131).

15. yüzyıla gelinceye kadar dinî tasavvufî halk edebiyatının yanı sıra sanatçılara ozan, baksı vb. adı verilen destan geleneği vardı. Ozan-baksılar, bildiği, duyduğu kahramanlık olaylarını, zaferleri, felâketleri ve toplumu yakından ilgilendiren sorunları derleyip düzenleyerek bunları özel durum ve toplantılarda kopuz eşliğinde söylüyorlardı. Ozanların anlattığı doğanın, güzelin ve güzelliğin anlatımı şiirde lirizmi sağlamıştır. Atlı-göçebe kültürün temel teması olan kahramanlık, ozan-baksılar tarafından kuşaktan kuşağa aktarılarak destan geleneği oluşmuştur. Efsaneyle tarihin kaynaştırdığı destan kültürü, sözlü gelenekte oluşmuş, ozan-baksılarca taşınarak aktarılmıştır (Artun, 1996: 11).

Âşık kavramı, ozan-baksı geleneğinin İslâmiyetten sonra tasavvufî düşünceyle birleşmesinden doğmuştur. Yeni kültür ve uygarlık dairesinde küçümsenen ozanlar, yavaş yavaş işlevlerini kaybetmişlerdir. Anadolu kültüründe yeni yaşama biçimi âşıklık geleneğini ve âşık adı verilen yeni sanatçı tipini ortaya çıkarmıştır.

İslâmiyet öncesi çeşitli inanç sistemlerinden etkilenen Türkler, her semavi dine geçişte olduğu gibi bunlardan bir kısmını yeni dine taşıyıp, onun kalıplarına uydurmuşlardır. Her inanç sistemi topluma uygun yapı kazanır. İslâmiyet dervişlerce yayılmıştır. Bu dervişlerin çoğu kamların, ozanların, baksıların ya da şamanların devamıydı. Kültür tarihî açısından temel süreç kültürleşmedir. Anadolu'daki Türkler kültürel etkileşim içinde yeni bir kültürel kimlik kazanmışlardır (Güvenç, 1993: 98).

İslâmi bilgi, ahlâk ve tasavvuf öğretilerini geniş halk kitlelerine benimseten derviş ve ozanlar, 11. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya gelmişler. 13. yüzyılda Anadolu'daki siyasî ve ekonomik çöküntü ortamında dinî-tasavvufî düşüncelerle beslenen bir zemin üzerinde Mevlâna ve Yunus Emre gibi iki büyük sanatçı yetişmiştir. Klasik İslâm kültürüne bağlı Mevlâna, Farsça yazdığı şiirlerle aydın çevrelerde, Yunus ise Türk diliyle yazdığı şiirlerle halk çevrelerinde büyük etki bırakmıştır. Bu dönemde dinî konular dışında şiir söyleyen ozanların yanı sıra dinî-tasavvufî düşüncelerini tekkeler çevresinde sitemli bir şekilde yaymaya çalışan birtakım dervişlerin yeni bir şiir yarattığını görüyoruz.

Türkler, İslâmiyet kültür dairesine girdikten sonra yurt değiştirerek, yeni yurtları Anadolu'ya geldiler. Yeni yurttaki doğası gereği günlük yaşam ve değer yargıları da değişikliğe uğradı. Anadolu'da yaşanan kültür sentezi, Türk kültür potasında eriyerek yeni bir alayım oluşturmuştur. Türk kültürü tarihi açısından Anadolu'da dinsel inançlara değişik bakış açıları tarikatları doğurmuştur. Anadolu sufiliği, İslâmiyet öncesi inanç sistemleri ve sosyal yaşamın etkisiyle karışmış, Anadolu'ya özgü bir sentez oluşmuştur (Güvenç, 1993: 101).

Türk kültürü, yeni yurt edindiği Anadolu coğrafyasında yeni bir kültürel kimlik kazanınca, millî öze bağlı epik şiirler söyleyen ozan-baksıların yerini İslâmî öze bağlı lirik şiirler söyleyen âşık aldı. İslâmiyet öncesine ait bazı pratikler, İslâmî renge bürünerek tarikatlara taşındı. Anadolu'da şekillenen âşık edebiyatı, bir yönüyle İslâmiyet öncesi Türk şiirine, diğer yönüyle Bektaşî şiirine dayanır. Bu sentez daha sonraları özgün bir şekil ve öze sahip olmuştur. Anadolu'da oluşan yeni kültürel kimlik halk şiirinde yeni bir sanatçı tipini doğurmuştur. Epik şiir göçebe kültürün, âşık şiiri de Anadolu yerleşik düzeninin ürünüdür. Epik şiir kaybolurken lirik şiir ortaya çıkmıştır (Artun, 1996: 16).

16. yüzyıldan sonra ozanlar artık görülmez olur. Onların yerini âşık alır. Göçebelikten yerleşik hayata geçerek yeni bir toplum düzeninin kurulması, şehir ve kasabaların büyük ölçüde oluşumu, destan anlatıcısı ozanın yerine âşık tipinin geçmesini hazırlayan en köklü etkidir. Destan anlatan epik şiirden, günlük hayata yönelen "koşma"ya geçiş bu yolla olmuştur. Âşıklar, kopuz yerine saz çalmaya, epik şiir yerine yerleşik hayata bağlı tablolar isteyen halka koşmalar söylemeye başlamışlardır (Başgöz, 1968: 7).

Âşıklık kavramı, ozan-baksı geleneğinin geniş anlamda değişen zaman, mekan, inanç sistemi, dünya görüşü ve yaşama biçiminin değişmesiyle oluşmuştur. Âşıklık geleneği yeni coğrafyada yeni bir bakışa, yeni bir hayat anlayışına ve zevkine cevap verecek bir öz kazanmıştır. Bugünkü âşıklık geleneğinde eski inanış ve geleneklerin izlerini bulmak mümkündür.

Türklerin İslâmiyeti kabul etmelerinden sonra edebî şekiller, yeni özle İslâmî renge bürünerek varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ozan, İslam Medeniyetinin etkisi ile kendini ilâhi ve beşeri aşka yöneltir. XIII. Yüzyıldan başlayarak yaygınlaşan tasavvuf tarikatları tekkelerde toplanan kişileri aşkla terbiye edip onların nefislerini köreltmek isterler. Dünya nimetlerini küçümserler, görmezden gelirler ve bu olgulara bağlı olup onları anlatanlara şair diyerek küçümser, kendilerini de “âşık” olarak adlandırırılar. Böylece edebiyat tarihi çerçevesinde âşık kavramı ilk defa ortaya atılır bununla beraber “hâk aşığı” kavramı da kullanılır.

İslam öncesi devirde yer alan pek çok gelenek İslami etkiyle yoğrularak yaşatılmıştır. Tasavvuf, diğer edebiyatları olduğu gibi Anadolu'da oluşan âşık edebiyatını şekillendiren bir yol, bir yaşama biçimi olmuştur. Ozan-baksıların söyledikleri mitlerle örülü destan şiirleri Anadolu'da yeni kültür gereği İslâmî öğelerle bezenen âşık şiirlerine dönüşmüştür.

1.2. ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Âşık şiiri, sözlü kültür ortamında ortaya çıkan bir gelenektir. Âşıklık geleneği tekke edebiyatı ve ozan-baksı geleneğiyle beslenmiş olmakla beraber, kendine özgü bir icra töresi olan bağımsız bir edebiyattır. Âşıklar; sazlı, sazsız, doğaçlama yoluyla, kalemlle veya birkaç özelliği birden taşıyan geleneğe bağlı kalarak şiir söyleyenlere “âşık”, bu söyleme biçimine “âşıklık-âşıklama”, âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de “âşıklık geleneği” adını veriyorlar.

Âşıklık geleneği, diğer kültür değerlerinde olduğu gibi, belirli bir işlevi yerine getirmek, bir ihtiyacı karşılamak üzere geleneksel kültürün yarattığı bir kültür değeridir (Yardımcı, 2008: 178).

Gelenekler milli benliğin korunmasını sağlayan kültürün birer parçasıdır. Türk milleti tarih boyunca pek çok milletle etkileşim içinde bulunmuş, kültür alış verişi yapmıştır. Fakat hiçbir dönemde milli benliğini kaybetmemiş, etkileşimde bulunduğu milletlerin kültürünü, kendi kültürü içinde harmanlayıp geleneğini, töresini korumuştur.

Âşıklar yüzyıllar boyunca bağlı buldukları edebiyatın bu dalını, belli kurallar çerçevesinde yürütmüşlerdir. “Çağların deneyim ve beğeni imbiğinden geçmiş kurallar bütününe ‘Âşıklık Geleneği’ adı verilmiştir. Bu gelenek âşığın seslendiği kitlenin kültür düzeyi ve beğenisine göre şekillenir. Geleneği yönlendirip şekillendiren halktır (Artun, 1996: 34).

Âşık geleneklerinin temeli İslamiyet öncesi ozan-destan geleneğine dayanmaktadır. Âşık geleneğinde yer alan saz ve müzik eşliğinde şiirler söyleme, İslamiyet öncesi dönemden günümüze kadar gelmiştir. İslamiyet öncesi dönemde kopuzlar eşliğinde şiirler söyleyerek oluşturulan ozanlık gelenekleri, XV. yüzyılın sonlarına kadar sürmüştür. Ata mirası olan âşık gelenekleri Anadolu’da halkın zevklerine ve sosyal şartların gereklerine göre XVI. yüzyıldan itibaren yeniden şekillenmiştir ve geçmişten gelen geleneklerle harmanlanan yeni anlayışlar sonucu tezimize temel alacağımız ‘Âşık Gelenekleri’ ortaya çıkmıştır. Gelenekler, nasıl milletlerin, toplumların meydana gelişinde rol oynadıysa Türk Halk Edebiyatının

başlangıcından günümüze kadar bir eşsiz hazine gibi büyüyüp zenginleşmesinde rol oynamışlardır. Gelenekler Halk Edebiyatımızdan ayrılamayacak kadar bütünleşmişler, halk edebiyatımızda yer almışlardır. Ancak Halk Edebiyatındaki bu gelenekçilik, onun katılışp olduğu yerde taşlaşp kalmasına değil, çok canlı bir kültür unsuru, yaşayan bir davranış kalıbı olarak gelişmesine yol açmıştır, adeta yol göstermecilik etmiştir (Cunbur, 1983: 61).

Âşık, âşıklık geleneğinin özünde yoğrulmalı, kendine özgü anlatımıyla geleneğe güçlü bir soluk getirebilmelidir.Âşık gerektiğinde halk hikâyesi de anlatabilmeli, doğaçlama şiir söyleyebilmeli, atışma yapabilmeli, tam anlamıyla geleneği yansıtabilmelidir (Artun, 1996: 36).

Mehmet Yardımcı âşık geleneklerini şu şekilde sıralamıştır:

- A. Saz Çalma
- B. Mahlas Alma
- C. Rüya Sonrası Âşık Olma (Bade İçme)
- D. Usta- Çırak
- E. Âşık Karşılaşmaları
 - Atışma- Karşılaşma
 - Taşlama- Takılma
 - Soru-Cevap (Atışma)
 - Çözümlü muamma- Muamma Atışma
 - Barışma- Övme- Uğurlama
 - Leb-Değmez

- Askı (muamma)

F. Dedim-Dedi Tarzı Söyleyiş

G. Tarih Bildirme

H. Nazire Söyleme (Yardımcı, 2002: 175).

Bu edebiyatın belli başlı gelenekleri aşağıda alt başlıklar hâlinde sunulmuştur.

Saz Çalma Geleneği

Âşıklar şiirlerini, eskiden kopuz eşliğinde günümüzde ise saz adı verilen bir çalgı eşliğinde söylemişlerdir. Âşıklık geleneğinde sazın önemli bir yeri vardır. Âdeta saz ve söz bütünleşmiştir. Âşıkların büyük bir çoğunluğu saz çalar. Bazı âşıkların doğaçlaması vardır sazı yoktur, bazılarının ise ne sazı ne de doğaçlaması vardır. Ancak geleneğe uygun olarak şiir yazarlar. Köprülü, âşıklık geleneğinde yetişmiş âşıklar arasında saz çalamayan bir âşığın düşünülemeyeceğini söyler (Köprülü, 1962: 19).

Saz çalabilmek âşıkların önemli niteliklerinden biridir. Âşık saz çalmayı genellikle ustasından öğrenir. Âşık, deyişi belleğinde hazırlamak ve sözlerini melodilerle süslemek amacıyla sazını bir ilham kaynağı olarak kullanır.

Âşıkların ürünleri müzikle şiirin birleşimidir. Toplumların nağmelerini ezgiyle dile getiren ulusal sazları vardır. Türklerin de kendilerine özgü kopuz adı verilen telli bir sazları vardı. Çeşitli dönemlerde kopuz, kara düzen, bozuk, tambura, çöğür gibi sazlar kullanmışlardır. Usta âşıklar yeni ezgiler buldular, özgün makamlar yarattılar. Böylelikle zengin bir türkü dağarcığı oluştu (Artun, 2001: 66).

Mahlas Alma

Mahlas sözcüğü, bir şairin asıl adından başka, şiirlerinde ve yazınlarında kullandığı isim veya takma ad anlamlarına gelir. Mahlas zamanla âşıkların asıl adlarını unutturur. Mahlaslar usta âşıklar tarafından verilir. Günümüzde usta – çırak geleneği zayıfladığı için âşıklar genellikle mahlaslarını kendileri seçmişlerdir. Bunun

yani sıra, bazı âşıklar rüyalarında bade içerek aldıklarını söylemektedirler. Günümüzdeki âşiklerden bazıları şiirlerinde mahlas olarak ad ve soyadlarını kullanmaktadırlar. Bu gelenek sayesinde ki, âşiklerin şiirleri günümüze kadar gelmiş ve bu şiirlerin hangi âşiğe ait olduğunu, hatta onların hayat hikâyeleri hakkında bilgi ediniriz.

Âşiklerin mahlaslarını alma yollarını Mehmet Yardımcı şu şekilde sınıflandırmıştır:

A. Mahlasını kedi seçerek alma:

- Adını, soyadını mahlâs olarak kullanır.
- Yaşayışına ve sanatına uygun olarak kendi seçtiği herhangi bir ismi mahlâs olarak kullanır.

B. Bir usta âşıktan, imam, pir ya da mürşidden alma.

- Usta âşık sınava tabi tutar.
- Usta âşık çırağının durumuna göre bir mahlâs uygun görür.
- Şey ve pirin manevi etkisiyle mahlâs alır.

C. Rüyasında bade içerken alma (Yardımcı, 2002: 183-186).

Bade İçme ve Rüya Geleneği

Rüya motifi ve bade içme âşık geleneklerinin bir gereğidir. Bu gelenek şehirde yaşayanlarda değil, genellikle şehir hayatı dışında yaşayanlarda meydana gelir.

Âşık Edebiyatındaki rüya motifi, karmaşık bir yapıya sahiptir. Şöyle ki, rüyasında bir güzele âşık olmakla beraber, âşıklığın vecibelerini de yine rüyasında öğrenir. Böylece sade kişilikten, sanatçıkışiliğe geçer. Bu söylediğimiz bilhassa, rüyasında bade içerek âşıklık istidadı kazanma hadisesine bağlı olarak gerçekleşir (Kaya, 1994: 62).

Rüya motifi, âşıklık geleneğinde sık karşılaştığımız bir motiftir. Bazı âşıklar maddî aşktan manevî aska geçerken, saz çalıp söylemeye baslarken, ilâhi araçlarla yani, bir mürşidin bir pirin, Hızır Peygamberin rüyada tecellisiyle âşık olup saz çalmaya başladıklarını söylerler. Bunlar, halkın inanışına göre ilham kaynakları “ilâhî” olan âşiklerdir (Köprülü, 1989: 57-58).

Âşık edebiyatının temsilcileri için rüya motifi bir hareket ve başlangıç noktasıdır. Âşıkların gerçek hayat hikâyelerini incelediğimizde rüya görene kadar belli bir süre ya bir usta âşığın yanında çıraklık yaptıklarını veya âşık fasıllarının sık sık icra edildiği, halk hikâyelerinin anlatıldığı yerlerde yetiştiklerini görmekteyiz (Günay, 1992: 110).

Usta – Çırak İlişkisi

Âşık edebiyatının yüzyıllar boyu yaşatılan en eski geleneklerinden biri “usta –çırak” geleneğidir. Bu geleneğin temsilcileri olan âşıklar, ustalarından öğrendiklerini, başka bir deyişle usta mallarını çırakları vasıtasıyla geleceğe taşımışlardır. Bu gelenekte âşıklar, genellikle bir usta âşığın önünde diz çöküp onun çırağı olarak, yetenekleri doğrultusunda olgunluğa erişmenin güç yollarından geçerler. Çırak, ustasının yanındaki ilk günlerinden itibaren ona refakat eder, ustasının sanatını ve becerisini kavramaya çalışır, şiirlerini ezberler. Usta ise, onu eğitmek, ufkunu açmak için köy odalarına, âşık kahvelerine götürerek sohbetlere katar. Piştiğine karar verdiğinde ise, çırağının sırtını sıvazlar, sazı eline verir ve “Git artık, nasibini ara.” der. Buna âşıklık geleneğinde “çıraklama” denir. Usta- çırak ilişkisi âşıklığın eğitim sistemi gibidir. Bu sistem, gelenekseldir. Gözleme ve nasihate dayanır. Usta- çırak arasındaki eğitimin sona ermesi, usta- çırak ilişkilerinin de sona erdiği anlamına gelmez. Ustasına gönülden bağlı olan çırak ne kadar ustalassa da gittiği saz ve söz meclislerinde ustasından bahseder, anılarını anlatır, usta malı şiirler söyler. Ustasına olan bağlılığını her fırsatta dile getirir.

Çıraklık, âşıklık geleneğinin okuludur. Usta âşıklar kendi sanatının devamını çırakları aracılığıyla gelecek kuşaklara taşırlar. Gün gelir çırak, sazın, izin, özün sırlarını, saz, söz, makam, ayak verme ve atışmayı öğrenir. Ustası gibi, âşıklar divânı kurulduğunda atışmalarda âşk, din, güzellik, sevgi, insan vs. konuları gönül sesiyle dile getirir (Tanrıku, 1997: 23).

Atışma (Tekellüm) Geleneği

Atışma, âşıkların dinleyenler karşısında karşılıklı deyişmeleri ve bu deyişmeler sırasında birbirleriyle zaman zaman iğneleyici fakat mizah

çerçevesinde söyleşmeleridir. Âşıkların doğaçlama olarak karşılıklı, belli kurallar çerçevesinde söyleşmelerine yaygın olarak “atışma” adı verilir. Bunun yanı sıra “tekellüm, âşık karşılaşmaları, deyişme, kovalama, karşı-beri” adları da verilmektedir. Atışma, en az iki âşığın dinleyiciler huzurunda karşı karşıya gelerek, saz ve sözle, kurallarına uygun olarak deyişmeleri esasına dayanır. Atışma yapacak âşık doğaçlama olarak şiir söyleme yeteneğine sahip, usta bir âşık olmalıdır. Yenilenin sazını kaybetmesi söz konusu olduğundan, her atışmaya girmeye cesaret edemez. Âşık karşılaşmaları, âşıkların seçiciler önünde sazlı – sözlü diyaloglarla karşılaşmaları demektir.

Deyişme, karşı beri, kovalama, tekellüm, âşık fasılları olarak da isimlendirilen âşık karşılaşmaları en az iki âşık tarafından, bir topluluk karşısında, saz eşliğinde, belli kurallara uyarak ve birbirlerine cevap verir nitelikte art arda şiir söyleyerek gerçekleştirilir. Atışma yapabilmenin en temel kuralı doğaçlama şiir söyleme yeteneğine sahip olmaktır.

Mehmet Yardımcı âşık fasıllarını şu şekilde sınıflandırmıştır.

1. Hoş geldiniz
2. Canlandırma
3. Atışma
 - a. Ayak Açma
 - b. Taşlama- Takılma
 - c. Soru- Cevap (Atışmalı çözümlü muamma)
 - ç. Lebdeğmez
 - d. Barışma-Övme-Uğurlama (Yardımcı, 2002: 228).

Lebdeğmez Geleneği

Âşıkların ustalıklarını sergilemek için bir çeşit söz hünéri olarak başvurdukları bir biçimdir. Âşıklar, içinde “b, p, m, v, f” dudak ve diş – dudak sesleri bulunmayan sözcüler seçerek şiirlerini okurlar. Âşıklar, dudaklarının arasına iğne koyarak yarışırlar.

Âşıkların sanatlarını ve ustalıklarını sergiledikleri bir gelenektir. Bu yüzden âşıklar tarafından çok önemsenir. Âşık karşılaşmaları sırasında söylenilebileceği gibi tek başına geleneğin bir unsuru olarak da gerçekleştirilir. “İçinde ‘B,P,M,V,F’ dudak ve diş dudak sesleri bulunmadan söylenen şiir demektir (Yardımcı, 2002:234).

Âşıklar atışmada yaptıkları gibi bir ayak verirler. Dudaklarının arasına bir iğne koyarlar ve verilen ayağa uygun art arda ya birer dörtlük ya da birer şiir okurlar. Mahlası içinde kullanılmaması gereken sesler bulunan âşıklar, gerçek adlarını ya da farklı bir ad kullanırlar, tapşırma yaparlar. Âşık karşılaşmalarında olduğu gibi lebdeğmez de doğaçlama gerçekleştirilmektedir. Bu yüzden kayda geçirilmesi zordur.

Askı – Muamma Geleneği

Muammanın âşık edebiyatında önemli bir yeri vardır. Muamma düzenlemek ya da muammayı çözmek zekâ, bilgi ve tecrübe ister. Her âşıkta bu kabiliyet yoktur. Pek çok âşık koşma, semâî vb. nazım biçimlerinde çok başarılı örnekler vermiş olmakla birlikte, ne bir muamma düzenlemiş ne de bir muammayı çözmüştür. Bâde içmiş bir âşık için muamma asmak ya da indirmek hünéri yanı sıra ustalığın göstergesidir.

Murat Uraz muamma geleneğini şöyle anlatmaktadır:

Kahvelerde muamma teşhir edildiği gecelerde; sigara ve nargile içilmez, kimse sesli konuşmaz, herkes intizam içinde oturur. Halk şairi tarafından hazırlanmış olan muamma büyük ve uzaktan okunabilecek bir yazı ile kâğıda yazılır ve bir tahtaya yapıştırılır. Etrafına da yine o tahtaya bir milimetre kalınlığında balmumu sürülür. Birkaç şair de kahvenin peykesine oturmuş ve yanlarına da kahveye her geleni tanıyan bir adam almış bulunmaktadır. Âşıklar nöbetle kahveye gelenlere, işine ve halk arasındaki derecesine göre:

Saz sustu mu çekic seste
 Hasretinden düştük hasta
 Şu köşeye buyur hele
 Kunduracı Ali Usta

Ustalığım göstereyim
 Sazıma düzen vereyim
 Çil çil altın sözde kaldı
 Sen de buyur müdür beyim

biçiminde ağırlamalar söylerler. Ağırlanan adam da kesesinin ağırlığına göre muammanın etrafındaki balmumu sürülmüş tahtaya para yapıştırırdı.

Muammayı kim çözerse paraları o alır ve muammayı tertipleyen âşık da bir taksim çıkardı. Şayet bu muamma birkaç gece kahve duvarında asılı kalır, kimse tarafından da çözülmemiş olursa, sahibi olan âşık bunun ne olduğunu söyler ve bütün paraları alırdı (Uraz, 1950: 113-114).

Dedim – Dedi Tarzı Söyleyiş Geleneği

Koşma ve semâîlerde, âşık ve sevgilinin karşılıklı söyleşmeleridir. Bu tarzda, sevenin övgülerine karşılık sevilenin âşığı küçümseyişi ve böbürlenerek güzelliği ile övünüşi dile getirilir Genellikle seven ile sevilen arasında soru- cevap şeklinde geçen konuşmalar biçimindedir.

Dedim- dedi tarzı söylenişin yanında; aydım-aydı, didim- didi biçiminde de söylenilmektedir. Dedim- dedi tarzı söyleyişin değişik kullanımları mevcuttur:

1. Dedim- dedi ifadeleri şiirin her dizesinin başında bulunur
2. Dedim-dedi ifadesinin şiirin ilk dizesi hariç her dizenin başında bulunur.
3. İlk dizesi hariç ‘dedim’ dize başında, ‘dedi’ dize içinde bulunur.

4. Dedim-dedi ifadeleri dörtlüklerin bir ve üçüncü dizelerinde bulunur.

5. Dedim-dedi ifadelerini söyleyiş gereği belli bir düzene oturtturmadan Şiirin gelişi güzel yerlerinde bulunur (Yardımcı, 2002: 249-251).

Çoğunlukla 11 hece ve dörtlük Şeklinde olmakla beraber 7,8,14,15 ve 16 hece ile söylenmiş olanları da vardır. Dedim-dedi tarzı Şiir canlılık katar ve ilgiyi artırır. Bu Şiirlerde aşk konusunun yanında sosyal meseleler, olaylar hatta yergi ve taşlamalar da işlenir (Kaya, 2007: 211).

Tarih Bildirme Geleneği

Âşıklar tanık oldukları önemli olayları ya da hayatlarıyla ilgili önemli tarihleri bu sayede Şiirlerine aktarmışlardır. Bu gelenek Şiirin her yerinde uygulanabileceği gibi genellikle ilk ya da son dörtlükte kullanılır. İlk olarak Divan Edebiyatında kullanılan ve ebced hesabı diye adlandırılan, harflerin her birine sayısal değer vererek; doğum, ölüm, zafer, felaket günleri gibi önemli olayların tarihlerinin dizelere gizlenmesiyle oluşturulan gelenektir. Divan Edebiyatıyla olan etkileşim sonucu Âşık edebiyatında da kullanılmıştır.

Tarih bildirme, âşık edebiyatı araştırmalarında özellikle biyografik bilgilere ulaşmada önemli bir vazifeyi icra ederler. Âşıklar yaşadıkları zamana göre Hicrî, Rumî, Milâdî takvime göre tarih bildirmişlerdir (Kaya, 2007: 696) .

Nazire Söyleme Geleneği

Usta bir Şairin Şiirine nazire söyleme de âşıklık geleneği içinde yer alan ritüellerdir. Naziresyleme, bazı kurallar çerçevesinde bir eseri ustalıkla taklit etmektir. Nazireler, Şekil ve muhteva bakımından aslına bağlı kalınarak yapılmalıdır. Divan Edebiyatının etkisi ile halk Şiirinde de yaygın olarak kullanılmış, gelenek haline dönüşüp güzel örnekleri verilmiştir.

Âşık karşılaşmalarında da söylenen ayağa, aynı ayakla cevap vermeye nazire söyleme denir. Usta- ıracak geleneği içerisinde yetişen âşıklar, uzun zaman ustalarının yanında gezer, onların Şiir söyleme saz çalma üsluplarını gözlemlerler. ıracıklıktan ustalığa geçtiklerinde de ustalarının bu üsluplarını devam ettirirler, onun tarında, aynı

kolu aynı ayaklı şiirler söylerler, çıraklarına da bu üslubu öğretirler. Bu yüzden bugün varlığını tespit ettiğimiz tüm âşık kollarında, usta- çırak geleneği içerisinde yetişen tüm âşıklarda nazirecilik geleneğini görmek mümkündür.

1.3. MALATYA'DA ÂŞIKLIK GELENEĞİ

Âşıklığın kökü İslamiyet öncesi ozanlara kadar dayanmaktadır. Şamanlığa giriş merasimlerini yöneten ozanlar, İslamiyet'in kabulü ile ortaya çıkan yeni yaşam tarzının etkisiyle âşık kişiliğine bürünmüş, kopuz eşliğinde eserler veren ozanlar Osmanlı kültür üslubu içinde âşık - şair tipine dönüşmüştür (Günay, 1993: 227).

Âşık edebiyatı, Anadolu sahası içerisinde kendine özgü özellikleri bulunan fakat genel olarak âşık edebiyatının tüm özelliklerini içine alan birçok bölgeden oluşmuştur. Bu bölgelerden birisi de Malatya'dır. Malatya, âşıklık geleneğinin tüm özelliklerini kendinde toplayan ve bünyesinde pek çok âşığı yetiştirmiş bir ilimizdir. Malatya ve yöresinde 17. yüzyıldan itibaren birçok ünlü âşık yetişmiştir.

Malatya, âşıklık geleneğine önemli isimler kazandırmıştır. Malatya'da çok sayıda âşık yetişmesinde Sivas'a komşu olmasının yanı sıra sözlü ortamın varlığı, çevredeki âşıkların etkisi, rüyanın rolü, manevi etki, dert, sevda ve millî duygular gibi faktörlerin de etkisi vardır. Yaratıcı olan yöre âşıkları, karşılaştıkları olumsuz şartlara rağmen, sanatlarını ısrarla icra ederek geleneği yaşatmaktadırlar.

Malatyalı âşıklar incelendiğinde Arguvan yöresinin kendine özgü "Arguvantürkü havası" denilen söyleyiş özelliği; Hekimhan, Darende ve Arapgir'li âşıklarda ise söyleyiş özelliğinden çok anlam ağırlığı dikkat çekmektedir (Yardımcı, 1997: 236).

Âşıklık geleneği ve Malatyalı âşıklarla ilgili yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır:

Darendeli Şairler Antolojisi (Ulu, 1950)

Arapgirli Şairler Şiir Antolojisi (Kiper, 1972)

Malatyalı Şairler Antolojisi (Şentürk – Gülseren, 1990, 1991, 1993)

Arguvanlı Ozanlar (2004) Doğanşehir Şairleri (Sümer, 2005)

Hekimhan Folkloru ve Hekimhanlı Halk Şairleri (Kazancı – Yardımcı, 1993)

Mehmet Yardımcı tarafından hazırlanan; Hekimhanlı Esirî (Yardımcı, 2000)

Ramazan Çiftlikçi tarafından hazırlanan; Arapgirli Halk Şairi Fehmi Gür

Hayatı-Sanatı-Bütün Şiirleri'dir (Çiftlikçi, 2000).

Geçmişten Günümüze Malatyalı Şairler (Kavruk – Özer, 2006) adlı çalışmayı hazırlayan Hasan Kavruk ve Metin Özer(Birfâni), oldukça hacimli olan buçalışmalarında 366 Malatyalı şair tanıtarak şiirlerinden örnekler sunmuşlardır.

Toplumumuzun gelenekçi yapısı âşıklık sanatının icrasını belli temel kurallara bağlamıştır. Bu kurallara göre âşık sazsız olmayacaktır. Âşık, bir usta yanında pişecek, sanatı, sanatın inceliklerini, kurallarını ustasından öğrenecek o da yeni çıraklar edinip kendinden sonrakilere aktaracaktır.

Malatya'da âşıklık geleneklerini şu şekilde irdelemek mümkündür:

ÂŞIKLIĞA BAŞLAMA

Malatyalı âşıkların ilk temsilcilerini 17. yüzyıldan itibaren tanımaktayız. Malatyalı âşıkların âşıklığa başlamaları çırak olma, Usta malı şiirleri dinleyip çevredeki âşıklardan etkilenme, buldukları ortam gereği sazlı sözlü toplantılarda bulunma, rüya sonrası âşık olma, ruhi depresyon sonucu âşık olma, milli duyguların galebe çalmasıyla âşık olma gibi durumlarla kendini göstermiştir. Bunların en yaygın olanı usta-çırak geleneği içinde yetişip âşık olmadır.

a. Usta - Çırak

Âşık edebiyatında yüzyıllar boyu yaşatılan geleneklerin en önemlilerinden biri usta-çırak geleneğidir. Bu geleneğin özünde halkın gönül duygularının âşıklarca dile getirilerek halkın belleğine işleyip kuşaktan kuşağa ulaştırılması yatar. Bu geleneğin temsilcileri olan âşıklar, ustalarından öğrendiği bilgi ve becerileri bir anlamda usta mallarını çırakları aracılığıyla geleceğe taşırlar. Çırak ustasını babası gibi görür. Her âşık ustası ile övünür. Usta âşık saza ve söze yeteneği olan bir genci çırak edinir, yanından hiç ayırmaz. Öz evladından ayrı tutmaz. Saz ve söz meclislerine sokar, zamanı gelince çırak da ustasının yanından ayrılıp kendi çalıp

söylemeye başlar. Geleneğe bağlı kalarak o da yeni çıraklar yetiştirir. Malatya’da bu geleneği yaşatan âşıkları, Mehmet Yardımcı şu şekilde göstermiştir (Yardımcı, 2008: 306).

<u>Usta</u>	<u>Çırak</u>
Derviş Muhammed	Âşıkî, Şah Sultan
Âşık Baboğ	Esirî
Kusurî	Ruhsatî
Feryadî	Nihanî
Nihanî	Penahî
Fakirî	Âşık Hasan
Kemterî	Kul Sevindik
Âşık Hasan Hüseyin	Meftunî
Meftunî	Muharrem Akıncı
Âşık Safine	Sefil Âşık
Sefil Selimî	Âşık Kadim
Ali Gürbüz	Süleyman Gürbüz
	Mehmet Gürbüz
Âşık Ali İzzet	Muharrem Yazıcıoğlu
Mustafa Güleç	Beyanî
Beyanî	Osman Atıcı

Âşık Ferrahî	Âşık Saltan
Gürünlü Gülhanî	Mahsubî
Âşık Saltan	Veli Dilekçi
Cansever	Cafer Topal
Âşık Hüseyin Noksanî	Murtaza Şirin

b. Mahlas Alma

Mahlas alma geleneği de Malatya’da geleneğe uygunluk göstermektedir. Genellikle nisbet î’sini bir adın sonuna ekleyerek aldıkları gibi bir ustanın, pîrin ya da mürşidin verdiği ad da mahlas olarak kullanılır.

Bir olay anında söylenen bir söz, bir yer adı mahlas olarak kullanıldığı gibi âşığın adı, adı soyadı, ya da sadece soyadı da mahlas olarak kullanılmaktadır.

Kul Sevindik’e Hacı Bektaş’ta Feyzullah Çelebi’nin: “Ne güzel söyledin, sevindik.” demesi üzerine Âşık Mustafa bir daha “Kul Sevindik” mahlasını kullanmıştır.

Harf devriminin etkisi ile Âşık Hasan Hüseyin Şahin kendisine “Yediharf” mahlasını seçmiştir.

Âşık Boranî, köyünün adı “Boran” olduğu için mahlasını köyünün adından dolayı “Boranî” mahlasını almıştır.

Cafer Baba çok fakir olduğu için sosyal durumunun etkisi ile şiirlerinde “Fakirî” mahlasını kullanmıştır.

Meftunî’nin mahlas alma olayı ise Şemsi Belli tarafından şu şekilde anlatılmaktadır:

Çalgan Baba adında bir yatır vardır. Kuyudere köyünün yakınında. Köy halkının, başında kurbanlar kestiği, adaklar adadığı bir ziyaret yeri. Çalgan Baba

yatırımın bulunduğu yerden köpük gibi bir su fişkirir ve Kuyudere köyünün üç arkı bu sudan oluşur.

İbrahim Memo, bir gün, Çalgan Baba'nın sularıyla bahçesini sulamaya başladığı bir sırada çalılar arasında öten bir kuş sesine dalıp gider. Yöresel adıyla 'Çalı Çirtığı' denilen bülbüle benzeyen bu kuşun sesiyle dalıp gider İbrahim Memo.

Toprağa saptığı küreği dayanak yaparak çalılar arasında öten kuşun sesiyle kendinden geçen genç ozan, yanı başındaki bir başka sesle daldığı âlemden kopuverir.

Bu ses, İstanbul'da avukatlık yapan İbrahim Memo'nun dayızadesi Muharrem Naci Orhan'ın sesidir. 'Gel Muharrem!..' 'Gel de şu kuşun sesine kulak ver!.. Meftun oldum!..der. Muharrem Naci'nin 'Hakikaten güzel bir ses... Ya Meftunî...' yanıtını vermesi üzerine o günden sonra tüm deyişlerinde 'Meftunî' mahlasını kullanmaya karar verir (Belli, 1987: 54-57).

a. Rüya Sonrası Âşık Olma (Bâde İçme)

Malatyalı âşıklar arasında rüya sonrası âşık olma, bâde içme olayına da rastlanmaktadır. Derviş Muhammet:

Dinleyin nasihatim Hak ehli canlar
Ben bu okumayı uludan aldım
Ağından okurum bilmem karayı
Sultan Hızır gibi doludan aldım

deyişinde işaret ettiği gibi bâdeli âşıklardandır. Âşıkî, bâdeli âşıklardan olduğunu:

Gönül sancağımı açıp
Muhabbet mülkünden geçip
Yar elinden dolu içip
Estirip mestane geldim

Biçimindeki söyleyişleriyle bâdeli âşıklardan olduğunu dizelerine aktarır.

b. Tarih Bildirme

Malatyalı âşıklarda da tarih bildirme geleneği canlılığını korumuş, birçok önemli olay, şiirlerde bildirilen tarihlerle belgelenmiştir. Bu geleneği en iyi uygulayanlardan birinin de Esirî olduğu görülmektedir. Bazı şiirlerinde sosyal konuları da dile getirip gelecek kuşaklara dizelerini tarihi birer belge gibi aktaran

Esirî'nin:

Sene bin iki yüz doksan bir tarih
Hem dasitan olsun hem bir tevarih
Ne şiddetten gayrı candan bu zarih
Kerem edip ihsan eyle ağ yeli

deyişinde de 1875'teki büyük kışın tarihi belirtilmiştir.

e. Nazire Söyleme

Âşıklık geleneğinde daha önce yaşamış âşıklarla aynı ayağı kullanarak benzer konularda deyişler söylemek adettendir. Özellikle gelenek içerisinde büyüklüğü kabul edilen şairlerin ve âşıkların şiirlerine benzek denilen nazireler yazılmış veya söylenmiştir. Divan edebiyatının etkisi ile halk şiirinde de yaygın olarak kullanılan ve gelenek haline dönüşen nazire söyleme Malatyalı âşıklar tarafından da benimsenmiştir.

Âşıkî'nin:

Canan bizi aşk oduna
Yaka geldi yaka gider
Boynumuza zülfü bendin
Taka geldi taka gider

dörtlüğü ile başlayan şiiri de Yunus Emre'nin:

Âşkın odu ciğerimi
 Yaka geldi yaka gider
 Garip başım bu sevdayı
 Çeke geldi çeke gider

şiiirine naziredir.

f. Dedim - Dedi Tarzı Söyleyiş

Gerek klasik şairlerin gerekse halk şairlerinin zaman zaman başvurdukları bu tarz söyleyişin güzel bir örneğine de Sadık Baba'da rastlamaktayız.

Dedim mevla evla nedir cihanda
 Muhammed Ali'ye olagör bende
 Sıratı geçesin yarın mizanda
 Resulün aşkına ver bir salâvat

Dediler âlemde bir nesne vardır
 Her can aşna olmaz bir gizli sırdır
 Hazret-i Âdem'den beyanı vardır
 Hak dedi Âdem'e anda vala-kat

Dedim-Dedi tarzı söyleyişin güzel bir örneğine de Malatyalı âşıklardan Kusuî'de rastlanmaktadır.

Dedim bu hisar nen dedi kalâmdır
 Dedim bu çiçek nen dedi lâlimdir
 Dedim Kusuî nen dedi kölemdir
 Dedim azad eyle dedi ağlama

biçimindedir.

g. Saz Çalma

Halkımız arasında âşık, daima sazıyla birlikte değerlendirilir. “Sazsız âşık kulpsuz testi gibidir.” sözü bundan dolayı söylenmiştir. Saz, Malatyalı âşıkların çok önem verdiği bir alet olup bu yörede bir de “Damura” denilen ve bağlama cinsinden bir saz türü yapıp yaygınlık kazanmıştır. Malatyalı âşıklar da bağlama, cüra ve damura denilen sazları kullanmışlar, sazsız âşığı pek önemsememişlerdir.

Saz âşıklar arasında tüm bu nedenlerden ötürü kutsal görülür. Bektaşî geleneği içerisinde ise farklı bir özel anlamı vardır. Tellerin üç sıra bağlanması, sazın göğsüne ve teknenin üst kısmına açılan üç delik; Allah, Hz. Muhammet ve Hz. Ali üçlüsünü temsil eder. Sazda bulunan üç sıra halindeki on iki tel ise on iki imam aşkına bağlanıldığı anlamına gelir (Yardımcı, 2002: 177).

Âşıklık ve halk hikâyesi geleneğinde sazın bir fonksiyonu daha vardır; o da, gurbete giden bir âşığın başına felaket geldiğinde, duvarda asılı olan sazın tellerinin kırılması; veya âşığın eve geldiği an tellerinin kırılması...(Alptekin, 1986: 7).

Âşıklar sazlarını insana benzetmişler, sapının baş tarafına baş-kaş, burgularına kulak, sapına kol, yüz tarafına göğüs, deliklerine göz, tambur kısmına da gövde adını vermişlerdir. İnsana saygı nedeniyle de sazı yere bırakmayıp yukarıda tutmaya özen göstermişlerdir (Yardımcı, 2002: 177).

1.4. 19.YÜZYIL ÂŞIK EDEBİYATI

XIX. yüzyılda Âşık Edebiyatı içerisinde çok sayıda eser ortaya konulmuş ve güçlü âşıklar yetişmiştir. XIX. yüzyılda halk edebiyatı ile divan edebiyatı yakınlaşması olmuştur. Halk edebiyatı bu dönemde saray ve konaklara girmiştir.

Tekkelerin kurulduğu ve geliştiği şehir ortamlarında âşıkların, tekke ve medrese kültürüyle yoğrularak 19. yüzyıl sonlarına kadar geleneksel tavırlarını sürdürdükleri görülmüştür (Artun, 2001: 43).

Bu dönemde Âşıkların yetişmesinde önemli yeri olan Yeniçeri ocaklarının kapatılması, matbaanın yaygılaşp sözlü geleneği yok etmeye başlaması âşıklık geleneği giderek zayıflatmıştır. II. Mahmut Yeniçeri Ocağını kaldırdıktan sonra âşıkları korumuş ve onları saraya almıştır. Bu dönemde gezici âşıklık geleneği yerini yavaş yavaş âşık kahvelerine, köy odalarına bırakmıştır.

Âşık şiiri, 13. yüzyıldan itibaren Anadolu derviş edebiyatından gelen motiflerden etkilenmeye başlamıştır. Âşığın olağanüstü güçlerle donatılması, onun sanatını hazırlayan dolu içme törenlerinin yapısı, bizi Orta Asya inanç sistemlerine kadar götürür. Âşık tipi, Allah'la mistik birlik arayan tekke âşığından ve müzik, dans eşliğinde yarı sihirbaz, bilici, destan söyleyici ozan-baksı tipinden ayrılır. Âşık kutsal olmayan yerlerde kahvehanelerde, hanlarda, düğün evlerinde halkı eğlendirmekle görevli, bir güzele bağlılık gibi din dışı konuları işleyen bir sanatçı tipi olmuştur (Başgöz, 1977a: 254).

Her edebî gelenek, belli bir kültür birikimi, dünya görüşü ve inanç sisteminin, yaşama biçiminin sanatçılar tarafından özümlemlenip, yorumlanmasıyla özgün anlatımlara kavuşur. Anadolu halk edebiyatı, ozan-baksı geleneğinin geniş anlamda zaman, zemin, inanç sistemi, dünya görüşü ve yaşama biçiminin değişmesiyle oluşmuştur (Günay, 1988: 101).

Bir yandan klasik edebiyat içinde mahallileşme akımı artarken, diğer yandan halk şiiri klasik edebiyat etkisine girerek halktan ve halk zevkından kopmaya

başlamıştır.Âşık zümreleri oluşmuş,imparatorluğun parçalanması, politik ve sosyal değişimler şiirin konusunu etkilemiştir (Köprülü, 1962:391).

19. yüzyıl, Âşık şiirinin en parlak iki yüzyılından birisidir. Geleneği temsil edengüçlü âşıklar yetişmiş ve sayıca birçok şiir örneği verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma dönemine paralel olarak şairler şiirlerinde sosyal, siyasî ve tarihî olaylara da önemli ölçüde yer vermişlerdir. Fuat Köprülü, Divan Edebiyatı ile Âşık Edebiyatının bu yüzyılda karşılıklı olarak birbirlerini etkilediklerini, bu etkinin derecesinin arttığını; böylece asıl halk zevkinin zayıfladığını belirtmektedir(Köprülü, 1962:526).

Bu yüzyılda âşıklar çoğalmış, büyük şehirlerde, özellikle İstanbul'da teşkilatlanıp kahvehanelerde sanatlarını icra etmiş ve üst düzey yöneticilerden destek görmüşlerdir. İcra zemini olarak yazılı ortam da çokça kullanılmış, cönk ve mecmuaların sayısı artmıştır (Düzgün, 2006: 178).

Bu yüzyılda âşıkların çoğu okuryazardır. Bazı âşıkların şiirleri klasik kalıplara uymasa da divan şeklinde basılmıştır. Okuryazar âşıkların yanı sıra eski geleneğe bağlı âşıklar dar çevrelerde şiir söyleyerek geleneği sürdürmeye devam etmişlerdir. Divan şairlerinin genellikle düzenli divanları bulunurken âşıkların bir kaç dışında divanları bulunmaz. Bu yüzyılda âşık şiiri önemli bir gelişme gösterememiştir. Eski söylenenlerin tekrarı yapılmıştır. 19.yüzyıl âşıkları hakkında diğer yüzyıllara oranla daha çok bilgi sahibiyiz. İmparatorluğun parçalanması, siyasî ve sosyal değişimler şiirin konularını etkilemiştir. Toplumun her kesiminde ve kurumlarında görülen köklü değişimlerden biri de 19. yüzyılda Tanzimat'la ortaya çıktı. Batıda 18. yüzyılda ortaya çıkan Fransız İhtilali, bütün dünyayı sarstı. Milliyetçilik, özgürlük, eşitlik, hak, adalet gibi yeni kavramlar simgeleşti. Fransız İhtilali'nin etkileri, 19. yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğu'nda kendini göstermeye başlar. Bireyi ve toplumu derinden etkileyen ve yeni bir sanat, edebiyat anlayışı getiren bu dönem yine yüzü batıya dönük, ama öncekilerden ayrı bir yolda oluştu. Batı uygarlığı etkisinde gelişen Türk edebiyatı, insana ve yaşama bakış açılarını değiştirerek dışa dönük konulara yöneldi.

Tanzimat'la birlikte, aydınlar arasında halk edebiyatına gösterilen ilgi artmışsa da bu sürekli bir ilgi olmamıştır. Ziya Paşa gerçek Türk edebiyatının halk edebiyatı olduğunu söylemiş ancak kısa bir süre sonra klasik şairlerin âşıkları aşağılayan sözlerinden daha ağır ifadeler kullanmıştır. 19.yüzyıl İstanbul'da âşık edebiyatının gelişmesi bakımından çok uygun bir çevre olmuştur. Bunda, 2. Mahmut'un âşıkları korumasının payı büyüktür. Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı yeniden canlanmıştır.

19. yüzyılın sonlarında büyük yerleşim merkezleri ve özellikle İstanbul'daki kuvvetli âşıklık geleneği yerini başka bir geleneğe "semaî kahvelerine" bırakmıştır. Bu kahvelerde söz sahibi olan âşıklar artık gezginci âşık değildir. Meydan şairleri de denen bu tarzın temsilcileri semaî kahvelerinde mani, destan, koşma, divan, semaî, kalenderî gibi şiirler söylerlerdi. Ramazan, bayram ve Cuma geceleri semaî kahvelerinde büyük toplantılar olurdu, âşık şiirleri okunurdu. İstanbul'da semaî ocakları genellikle tulumbacı ocaklarına bağlı İstanbullu âşıklardı. Bu kahveler, 1826 yılında yeniçeri ocaklarının kapatılmasıyla yıkıldı. Daha sonra semai kahveleri adıyla yeniden açıldı. Bunlar da sonradan yerini İstanbul'da, Beşiktaş, Tophane, Boğazkesen, Eyüp, Halıcıoğlu gibi semtlerde açılan çalgılı kahvelere bıraktı. 1908 meşrutiyetinden sonra birer birer ortadan kalktı.

Sultan Abdülaziz döneminde Bektaşî tekkelerinin tekrar açılmasıyla geçici bir gelişme göstermiş; fakat bu, âşıklık geleneğinin eski sanat şekillerine dönmeye yetmemiştir. Büyük şehir merkezlerindeki âşık kahvelerinin yerini tutmaya çalışan semaî kahveleri gelenekten kopmuş eski ortak özelliğini kaybederek, dar bir çevreye seslenen bir zümre edebiyatı karakteri almaya başlayan âşık edebiyatının eski canlılığını kazanmasına yetmemiştir (Köprülü, 1962: 43).

Âşık fasıllarından hoşlanan II. Mahmut, Abdülmecit ve Abdülaziz dönemlerinden sonra şehir çevrelerinde âşıklar ve âşık edebiyatı önemini kaybetmeye başlamıştır (Karahan, 1991: 550).

19. yüzyılda Batıya açılma Türk sosyo-kültürel yapısını belirleyen kurumları da etkiledi, değişime uğrattı. Matbaanın yaygınlaşp yazılı ortamın başlaması sözlü kültür ortamının ürünü olan âşıklık geleneğini de etkiledi. 2. Meşrutiyet'le birlikte

basından sansürün kalkmasıyla birlikte gittikçe gelişen basın ve tiyatro kumpanyalarının faaliyetleri gibi yeni eğlence formları karşısında 19.yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan semaî kahvehaneleri işlevlerini kaybederek birer birer kapandılar (Çobanoğlu, 1999: 69).

Sanat ürünleri, toplumun yapısından soyutlanamaz. Bunlar, toplumsal ilişkilerden doğan olgulardır. Sanat ürünlerini yaratan âşıkları daha iyi değerlendirebilmek için onların hangi toplumsal koşullarda, hangi çevrelerde yetiştiklerini, yetişme biçimlerini bilmek gerekir. Bu nedenle âşıkların yetiştiği sosyal çevreler, son derece önemlidir. Hem âşığı hem de eserlerini anlayabilmek için onu yaratan toplumsal çevrenin maddi ve manevi bütün koşullarını göz önünde tutmak gerekir (Köprülü, 1962: 21).

Âşıkların yetiştiği ortamı tanımadan yargılara varmak güçtür. Bu nedenle âşığı yaratan ortamı bütünüyle öğrenmek zorunluluğu vardır. Âşıklarla ilgili geniş fikir edinebilmek için bunların hangi sosyal çevrelerde, ne gibi sosyal şartlar altında yetiştiklerini, mesleki yetişme biçimlerini, edebi eğitimlerini nasıl edindiklerini bilmek gerekir. Âşığın yetiştiği çevre; âşığın kimliği, kültürü, nasıl bir değerler bütünlüğü taşıdığı konusunda bilgi verir.

Edebiyatlar, zaman zaman birbirini etkiler. İki yabancı edebiyat arasında bir etkilenme olduğu gibi, aynı milletin edebiyatlarının çeşitli dönemleri arasında da etkilenmeler olur. Halk edebiyatı ile divan edebiyatı arasında da doğal olarak etkileşim olmuştur.

Âşıklar tarafından, divan edebiyatından gazel, murabba, müstezad, muhammes, müseddes nazım şekilleri, ebced hesabı ve tarih düşürme alınarak kullanılmaya başlandı. Âşık şiirine divan şiirinin iç öğeleri de girmeğe başladı. Bunlar, kalıplaşmış mecazlar, bazı kavramlar, İslam tarihi ve İran mitolojinden gelen kahramanlar ve motifler olarak sıralanabilir. Âşık şiirinde divan şiirinin etkisi arttıkça yeni bir terkip oluşmuş, âşık şiirinin doğallığı, lirizmi, somut tasvirleri, kelime kadrosu, canlılığı ve özgünlüğü bozulmaya başlamıştır. Âşık şiiri belli örneklerin taklidi şekline dönüşerek, kalıplaşmış, cansız bir sanat haline gelerek gerilemeye başlamıştır (Köprülü, 1962: 42-43).

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun şehirlerinde bir aydın zümre oluşmuş, yüksek bir kültür düzeyine ulaşılmıştır. Bu yüksek kültür atmosferi diğer zümreleri de etkilemiştir (Köprülü, 1962: 9-45).

Bu dönemde yetişen âşıkların çoğu okuryazardır. XIX. yüzyılda yetişmiş Âşıkları şöyle sıralayabiliriz:

“Âşık Şenlik, Âşık Tahirî, Bayburtlu Zihni, Ceyhunî, Dadaloğlu, Ruhsatî, Dertlî, Erzurumlu Emrah, Tokatlı Gedaî, Meslekî, Seyranî, Sümmanî, Deli Boran, Serdarî, Tokatlı Nurî, Zileli Ceyhunî, Hızrî, Kamilî, Hengâmî, Bedrî, Posoflu Zülalî, Kemterî, Âşık Veli, Figanî, Nigârî, Cevrî, İkrarî, Pinhanî, Kusurî, Şemî, Hızrî, Muhibbî, Tıflî, Bezmî, Sabrî, Bayburtlu Celâlî, Derviş Muhammed, Âşıkî, Şah Sultan vd.”

17.-19.Yüzyılda Malatya'da Yetişen Âşıklar

1. Mısırî - Darende (1618 - 1694)
2. Âşık Babog - Arguvan (XVIII. YY)
3. Âşık Bağdat Hatun - Darende (XVIII. YY)
4. Âşıkî - Arguvan (1765 - 1821)
5. Âşık Rıfat - Malatya (XVIII. YY)
6. Derviş Muhammed - Arguvan (1755 - 1825)
7. Kul Sevindik - Hekimhan (XVIII. YY)
8. Arapgirli Remzi - Arapgir (1848 - 1907)
9. Âşık Cevrî - Darende (1845 - 1925)
10. Âşık Dildarî - Darende (1858 - 1917)
11. Âşık Hıdır Baba - Arguvan (1770 - 1870)

12. Âşık Nihanî - Darende (1809 - 1894)
13. Âşık Safine - Hekimhan (1855 - 1942)
14. Boranî - Malatya (1864 - 1908)
15. Esirî - Hekimhan (1843 - 1913)
16. Fakirî Cafer - Hekimhan (1866 - 1932)
17. Feryadî - Darende (1824 - 1904)
18. Fethi Baba - Darende (1829 - 1899)
19. Kusrî - Darende (1793 - ?)
20. Mecruhî - Darende (1782 - 1867)
21. Penahî - Darende (1847 - 1942)
22. Remzî - Darende (1843 - 1896)
23. Rengî - Arapgir (1817 - 1889)
24. Sadık Baba - Hekimhan (1771 - 1837)
25. Şah Sultan - Arguvan (- - 1849)
26. Surbî - Darende (1839 - ?)
27. Mücrimi - Doğanşehir (1882-1970)
28. Molla Mustafa - Hekimhan (XIX. YY)
29. Noksani - Hekimhan (XIX. YY)
30. Sıtkı Pervane - Hekimhan (1863-1913)
31. Âşık Bekir - Hekimhan (1871-1931)
32. Melulî - Hekimhan (1892-1989)

1.5. ALEVİ-BEKTAŞİ HALK ŞİİRİ

İslamiyet'in kabulüyle birlikte Anadolu'da ozanların yerini onlara benzeyen âşıklar almıştır.13. yüzyılda Moğol istilasından kaçan kimi din önderlerinin Anadolu'ya sığınmaları, halkın yoksulluk ve zor günler yaşıyor olması, sosyal yaşamdaki genel bozukluk halkı tasavvufa yöneltmiştir. İslâmiyet Türk toplulukları arasında kendisine taraftar kazanırken, bu işin gönüllü propagandacıları olan şairlerden, onların söz ustalığından yararlanmışlardır. İslâmiyet'in ve tarikatların gelişmesi, tarikatların taraftar bulup yaygınlaşması ile 13. yüzyıldan başlayarak dini-tasavvufihalk şiiri de dediğimiz tekke şiiri meydana gelmiştir. Bu dönemde şiir ve müzik bir öğretim ve eğitim aracı olarak görüldüğünden didaktik ve öğretici niteliktedir. Çeşitli tarikatların yaygınlık kazanması Yesevîlik, Alevilik, Bektaşilik, Mevlevîlik, Halvetîlik vb. tarikatların dini kurallarıyla yüklü mistik şiir, her tarikatın kendi özellikleriyle söylenmeye başlayınca özde aynı olmakla beraber farklı yorumlar içinde Ahmet Yesevî, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal vb. saz ve söz ustası âşıklar yetişmiştir.

Alevi-Bektaşî edebiyatı dediğimiz zümre edebiyatının kaynağı Yunus Emre ve Kaygusuz Abdal'dır. Bu, tasavvufa dayanan Halk Edebiyatı'nın bir koludur. Alevi- Bektaşî edebiyatını meydana getirenler arasında Bektaşîler, Ahiler, Abdallar, Hurufiler, Haydariler, Kalenderiler vardır.

Bektaşîlik, 13. yüzyılda Kalenderilik içinde oluşmaya başlayıp 15. yüzyılın sonlarında Hacı Bektaş Veli gelenekleri etrafında Anadolu'da ortaya çıkan bir tarikattir. Bugünkü biçimiyle bilinen Bektaşîlik 1516 yılında öldüğü ileri sürülen Balım Sultan'ın tarikatın başına geçmesiyle şekillenmiştir. Allah – Muhammet – Ali ile 12 İmam inaniş ve sevgisini ön plana çıkaran binlerce âşık bu dergâhtan feyz almış, Hacı Bektaş sevgisini sazının teline dökmüştür.

Türk şiiri varlığını Anadolu'da yeni coğrafyaya ve yeni yaşam koşullarına bağlı olarak sürdürmüştür. Bektaşîlik, Anadolu halkının ruhuna, duygusuna, yaşayışına, uygun bir yoldur.

Alevi-Bektaşî edebiyatı Anadolu'nun öz edebiyatıdır. Alevi-Bektaşî kültürü felsefesi, törenleri, ürünleri, dili, her şeyi Anadolu'nundur. Anadolu'dan doğmuştur (Atalay, 1991:88).

Alevî-Bektaşî edebiyatı Hacı Bektaş Velî ve Abdal Musa kültürüyle beslenmiş Anadolu halk edebiyatının imkânlarının birleştirilmesiyle yeni bir sentez oluşturulmuştur. Önceleri özü nedeniyle Yunus Emre'nin şiirlerine dayanan bu edebiyat geleneği sonraları zamanla bazı belirgin farklar kazanarak özgün yeni bir edebiyat olmuştur. Alevî-Bektaşî edebiyatı 15. yy.'da Kaygusuz Abdal'la başlamıştır. Aynı yüzyılda Pir Sultan Abdal, 17. yy. 'da Kul Himmetle doruk noktasına çıkmıştır. 18. yy.'da da süren bu gelenek 19. y y.'da Seyrani ile devam etmiş. Yemini, Virani, Teslim Abdal ve Nesimi'yle en güzel örneklerini vermiştir. Bu gelenek günümüz âşıklarınca bütün canlılığıyla sürdürülmektedir (Gölpınarlı, 1992: 40).

Türk şiirinin büyük ismi Yunus Emre;
Ben yürürüm ilden ile
Dost sorarım dilden dile
Gurbette halim kim bile
Gel gör beni aşk neyledi

biçimindeki deyişleriyle şiire uzak-yakın herkesin gönlüne girmiş, olağanüstü anlatım gücüyle çağdaşı ve kendinden sonra gelen bütün şairlerin önderi olmuştur.

Yunus Emre'nin çağı Selçukluların sonu ile Osman Gazi devrini içine alır. Bu dönemde büyük bir otorite boşluğu oluşmuş, can güvenliği kalmamış, devlet parçalanıp beylikler haline gelmiş, farklı etnik ve dini inançlar ön plana çıkmıştır. Bu dönem Anadolu'da Haçlı seferleri, Moğol akınları, Babaî isyanları, taht kavgaları, yerleşme sıkıntıları gibi çeşitli sosyal rahatsızlıkların ve iç huzursuzlukların yoğunlukta olduğu bir görünüm sergilenmektedir. İşte dünyaya, dünya nimetlerine, mala mülke değer vermeme, nefsi öldürerek Tanrı'ya ulaşma görüşünü öne süren Tasavvuf akımı böyle bir ortamda gelişmiş ve yayılmıştır. Dini ve tasavvufi halk şiirinin oluşmasından sonra İlahi, Nefes, Tevhid, Münacaat, Na't, Mevlid, Hikmet, Devriye, Şathiye, Duvaz vb. türler meydana gelmiştir.

İlk büyük Türk tarikatı olan Yesevîlik 11. Yüzyıl sonları ile 12. yüzyıl başlarında Ahmet Yesevî tarafından Türkistan'da kurulmuştur. Anadolu'da kurulan pek çok tarikatı büyük ölçüde etkileyen Ahmet Yesevî:

Ne dilerse o olur dervişler sohbetinde
Her sırlar zahir olur dervişler sohbetinde

biçiminde deyişleri hikmetli söz içermesi nedeniyle Yesevî'nin bütün şiirlerine hikmet denilmiştir.

XIII. yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya gelen dervişler, beraberlerinde. Orta-Asya Türk Halk Edebiyatı geleneğini de getirmişlerdir. Bu yüzyıl Anadolu'da tasavvufun en hızlı yayıldığı yüzyıldır. Aynı zamanda tasavvuf edebiyatının güçlü temsilcileri de bu yüzyılda yetişmiştir. Anadolu'ya yayılan bazı Yesevî ve Bektaşî dervişleri de tasavvuf edebiyatının Türk dili ile meydana çıkıp gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Bu yüzyılda yaşayan Yunus Emre tasavvuf edebiyatını zenginleştirip yaygınlaştırmış ve kendisinden sonra gelen sanatçılara yol açmıştır (Mengi, 1994: 41).

Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleri ile birlikte toplumun değer yargılarında önemli değişimler olmuştur. Türk kültürü, İslami kültürün getirdiği etki ile yeni ve farklı kimliğe büründü. Anadolu'da İslamiyet öncesi inanç sistemleri ve İslamiyet yeni bir sentez oluşturdu.

Hacı Bektaş Veli etkisiyle gelişenedebiyat, birçok bakımdan orijinal bir edebiyattır. Bu özelliği ile diğer edebiyat ürünlerinden ayrılır. Adına genel anlamda Alevî-Bektaşî Edebiyatı da denilen bu yapı kendine özgü edebi türler oluşturmuştur. Kutsal olanlarını över, onlara ait menkıbeleri şiirleştirir, usulden erkândan ayinden bahseder.

Hacı Bektaş-ı Veli ve Abdal Musa kültürüyle beslenen Alevi-Bektaşî edebiyatı, halk edebiyatının dil. tür. şekil vd. imkanlarıyla birleştirilerek yeni bir sentez oluşturdu. Önceleri özü yönüyle Yunus Emre'nin şiirlerine dayanan bu

edebiyat geleneği sonraları zamanla bazı belirgin farklar kazanarak özgün yeni bir edebiyat oldu (Gölpinarlı, 1992: 78).

Alevî-Bektaşî edebiyatında İslâmiyet öncesi İnanç sistemlerinin kuvvetli izleri görülür. Eski inanç sistemleri ve kültürlerinin ayin ve törenlerine ait pratiklerin Anadolu'da yeni bir sentezle İslâmî şekil ve ruha dönüştüğünü görüyoruz. Bu sentez bir yaşam ve değerler bütününe dönüşmüş Alevî-Bektaşî edebiyatını etkileyip şekillendirmiştir. Alevi-Bektaşî kültürünün kökleri Orta Asya İslâmiyet öncesi İnanç sistemlerine kadar uzanır (Melikoff, 1994:30).

Alevî-Bektaşî edebiyatı kendi anlayışını en iyi şiirle ifade etmiştir. Alevi-Bektaşî meclislerinde dillendirilen nefeslerle, demelerle, deyişlerle kutsallık kazanan bu şiirler kuşaktan kuşağa aktararak günümüze kadar gelmiştir. Halk kültürü içerisinde Alevi-Bektaşî anlayışının önemli bir yeri vardır. Bektaşiliğin geniş bir alana yayılmasının en önemli sebeplerinden biri de edebiyatının güçlü olmasıdır. Alevî-Bektaşî inancına ait âdâb ve erkân, Allahsevgisi, peygamber sevgisi ve özellikle de Hz. Ali sevgisi bu şiir geleneğinde işlenen en önemli temalar arasındadır. Alevî-Bektaşîler İslâmiyeti tasavvufi bir bakış açısından yorumladıkları, algıladıkları için, şiirlerde neşe ve mutluluk hâkimdir, karamsarlık görülmez.

Hacı Bektaş-ı Veli düşüncesi Alevî Bektaşî edebiyatının beslendiği en önemli kaynaklardandır. Onun Makalat'ında aşk insanla Allah'ın temas çizgisinde zuhur eder. Âşk insandaki gönül denen cevherin hâkimiyeti olayıdır (Öztürk, 1992: 21).

Alevî- Bektaşî Edebiyatının oluşumunda ve içeriğinde Hacı Bektaş Veli sevgisi önemli bir yer tutar. "Hacı Bektaş Veli felsefesinden en çok etkilenen âşığımız dergâha getirdiği alıçların karşılığında "Buğday mı verelim himmet mi" öyküsü ile bilinen Yunus Emre'dir. O, Hacı Bektaş Veli'nin "Âşıkların tenleri ölür, canları ölmez." özlü sözünü,

"Ölür ise ten ölür

Canlar ölesi değil" biçiminde şiirleştirmiştir (Yardımcı, 2008: 280).

Bektaşî şairlerinin büyük bir kısmı hece vezniyle “Nefes, Devriye, Nutuk, Hikmet, Destan, Methiye’ler yazdıkları halde, aynı zamanda “Divan, Semai, Kalenderi” gibi sırf aruz vezniyle manzumeler de yazmışlardır (Güzel, 1983: 52-53).

Alevî-Bektaşî edebiyatını şiirler, gülbenk’ler-tercemanlar, düzyazı veya manzum menakıbnâme’ler ve fıkralar oluşturmaktadır. Nefes-deme-deyiş, düvazımam, güzelleme, devriye, miraçname-miraçlama, övgü (nat-ı Ali, nat-ı Muhammed) ve yergi (tanrıyla hesaplaşma, karşıkoyma-yoksama türünden şiirler) destanları gibi şiir türleri vardır. Görgü Cemlerinde cemaate ya da hizmet görenler için dua olarak okunan gülbenk ve tercemanlar düzyazı ya da şiirdir. Menakıbnâme’ler Alevi ermiş velilerinin olağanüstü yaşamlarını anlatan anonim ya da yazarı belli manzum ya da destansı düzyazılardır.

Alevî-Bektaşî şiiri kendisine daha çok cem ayinlerinde yer bulmuştur. Cem, Alevî-Bektaşîliğin en önemli ritüelidir. Alevî-Bektaşî kültürünü hem kurumsal hem de fonksiyonel olarak kimliğini bütünüyle ortaya koyan yegâne ibadettir. On iki hizmetten oluşan cemde en başta dede/pir/baba bulunur. İkinci sırada ise zâkir bulunur. Hem dede hem de zâkir Alevi-Bektaşî edebiyatının yaratıcısı, aktarıcısıdır. Böylece dede/zâkir bu edebiyatın korunmasını ve sürekliliğini sağlarlar. Cemlerde nefesleri ya dede ya zâkir ya da her ikisi okurlar. Bir enstrümanla icra edilen nefesler, cemin etkili ve coşkulu olmasının en önemli unsurudur.

Alevi-Bektaşî öğretisinin nesilden nesile aktarılmasında nefeslerin önemli bir işlevi vardır.Cem ayinlerinde Alevî-Bektaşî şairlerince söylenen, kendine has bir beste ile okunan şiirlere nefes denir. Şekil olarak koşmalar gibi dörtlüklerle yazılır. Konusu genellikle tasavvuf, tarikat akideleri ile ilgilidir. İçlerinde lirik tarzda olanlar da vardır. Nefeslerin dili genellikle sade bir Türkçedir. Başta 11’li hece vezni olmak üzere 7’li, 8’li hece vezniyle de yazılırlar. Aruz vezniyle de yazılmış olanlar vardır. Bu şiirlerde insana yönelme, hakkı kendi özünde bulma, doğruluğun en yüce duygu olduğu “eline, beline, diline” sahip olmak gibi konular işlenir. Bunun yanında düvaz veya düvazdeh denilen, On İki İmamların tek tek isimlerinin geçtiği deyişler ve “mersiye” denilen Kerbelâ şehitlerinin fedakârlığı anlatılan ağıtlara sıkça rastlanır.

İlhan Cem Erseven, Alevi-Bektaşî şiiri hakkında şöyle düşünür:

Alevi-Bektaşî halk yazını ise daha değişik bir nitelik taşır. Aleviliğe ve Bektaşiliğe özgü terim ve deyimlerin kullanılması, tarikat ilkelerinin dile getirilmesi, şiirlere şii-batını inançların egemen olması gibi özellikleriyle tasavvufi halk yazını içinde özel bir yer tutarken; yaşama sevincini, doğa sevgisini, dünyaya bağlılığı dile getiren ürünleriyle de din dışı halk yazınına bağlanır. Bunun nedeni, Alevilik ve Bektaşiliğin tarikat olarak daha çok kırsal kesimlerde yaygınlık kazanmasıdır. Tarikatın bu özelliği Alevi-Bektaşî ozanların ürünlerine de yansır. Etkileşimsel bir gelişim sonucu dinselle din dışı olan bir noktada kesişir. Ozanların kırsal kesimden oluşu, halk yazını geleneği içinde yetişmeleri de bu durumu besler. Böylece Alevi-Bektaşî şiirleri ikili bir görünüm kazanır. Sözelimi Pir Sultan Abdal,

“Pir Sultanım aydur dünya fanidir
Kırkların sohbeti aşk mekânıdır
Kusura kalmayan kerem kanıdır
Gönlünde karası olan gelmesin”

derken bir Alevi-Bektaşî ozanıdır; ama,

“Dağdan kütür kütür hezen indirir
İndirir de ateşlere yandırır
Her evin devliğin öküz döndürür
İrençberler hoşça tutun öküzü”

diyerek toprağa, doğaya bağlı bir halk ozanı oluverir (Erseven, 1996: 41-42).

Alevî-Bektâşî şiirinin başlangıcı için tam tarih vermek doğru olmaz fakat genel düşünce Yunus Emre ile 13. yüzyılda başladığı yönündedir.

Benem ol aşk bahrisi,
Denizler hayran bana
Derya benim katremdir
Zerreler umman bana

Kafdağı zerrem değil
 Ay ü Güneş kul bana
 Hak'tır aslım şek değil
 Mürşittir Kur'an bana

Âdem yaratılmadan
 Can kalıba girmeden
 Şeytan lânet olmadan
 Arş idi seyran bana

Daha sonra en çok bilinenler Abdal Musa, Kaygusuz Abdal, Seyyid Nesimi 14. yüzyılda karşımıza çıkmaktadır. 15. yüzyıl Alevî- Bektâşî edebiyatı bakımından önceki yüz yıllar kadar başarılı şairler yetişememiştir. Fakat Şeyh Bedreddin gibi büyük insanlar "Varidat" gibi Bektâşî tasavvufu yönünden çok değerli eserler ortaya çıkmıştır. 16. yüzyıldan günümüze eserleri ulaşan şairlerin en önemlisi şunlardır: Balım Sultan, Hatâyî, Muhyiddin Abdal, Yemini, Süruri, Şâhi, Hayreti, Usuli, Fuzûli, Hayali, Sersem Ali Baba, Helâki, Pir Sultan Abdal, Virani Abdal, Seher Abdal, Sani, Kul Himmet, Hüsrev, Vahdeti (Bosnalı), Ruhi Bağdadi.

17. Yüzyılda en çok tanınan kişi Kazak Abdal'dır denilebilir. 18. yüzyılda yaşamış en çok bilinen şairlerden bazıları şunlardır: Şiri, Katib, Azbi (ölümü 1736 mezarı Şah Kulu dergâhı bahçesinde üzerinde "Elif" olan mezar), Seyyid Haşim Baba, Münire Bacı. 19. yüzyılda en çok bilinenler şunlardır: Agâhi Dede, (ölümü 1869), Ahmed Talibi İrşadi Baba, Azbi Baba (ölümü 1835), Leskovikli Abidin Baba, Derdli, Mirâtî, Perişan Dede, Kemteri, Mehmed Ali Hilmi Dede, Genci Abdal, Derviş Tevfik, Harâbî, Derviş Muhammed, Âşıkî, Şah Sultan.

20. Yüzyılda en tanınmış olan ozanlardan bazıları şunlardır: Münir Baba, Sami Rıfât, Ali Nutki Baba, Emine Beyza Bacı, Vahid Lütfi Salcı, Künci, Kâzım Baba, Yusuf Nizameddin Fâhir Ataer Baba, Şair Eşref, Filozof Rıza Tevfik, Neyzen Tevfik, Doç Dr. Bedri Noyan, Turgut Koca, Advıye Koca, Zeki Onaran, Adil Ali

Atalay, Âşık Hasan Hüseyin, Âşık Hüseyin, Âşık Bektaş Kaymaz, Âşık Seyit Meftuni, Âşık Veysel, Davut Sulari, ÂşıkDaimi, Âşık Mahsuni Şerif.

Alevi-Bektaşî edebiyatında dikkati çeken en büyük özellik hoşgörüdür. Hoşgörü bu edebiyatın tadı tuzu niteliğindedir. Hoşgörünün bulunduğu şiirde hissedilebilir bir gülümseme vardır. Bu özellik bu şiiri ilginç kılar. Alevi-Bektaşî kültüründe hoşgörü dışa vurulan bir görünüş değil yüreğin derinliklerinden gelen bir onaylama biçimidir. Alevi kültüründe hoşgörü uygun zemini bulunca gülmeceyle birleşir. Hoşgörünün arkasında iğneleyici bir dokundurma da kendini gösterir. Bu bir noktada onaylanmayacak bir girişimin sezdirilmesidir (Özdemir, 1995: 213).

Alevi Bektaşî kültürü kendisini sonraki kuşaklara özellikle şiirle aktarmıştır. Şiirsel düşünmek en zor, en soylu, en güzel düşünme biçimidir. Alevi-Bektaşî ozanları yüz yıllardan beri bu yol ve yöntemi seçerek, şiirsel düşünmüşler, öyle söylemişlerdir. Alevi Bektaşî şiir ve deyişlerinde bir güzellik sisi ile kaplı bir derinlik vardır. Bu şiirlerdeki aşk ve heyecan, edep erkân içerisinde irfana bürünmüş bir şekilde karşımıza çıkar.

Alevi-Bektaşî edebiyatının yazılı kültür ile tanışması son yarım yüzyılda gerçekleşmiştir. Buna rağmen sözlü aktarımla inanç ürünlerini saklayan şiirlerini, günümüze kadar gözü gibi korumayı bilmişlerdir.

1.6. ÂŞIK KOLLARI

Âşık Edebiyatında en önemli unsur usta-çırak geleneğidir. Çırak, âşığın yanına giderek ondan dersler alır ve olgunlaşır. Âşığın, çırağa tek başına saz çalma yetkisi vermesiyle de çıraklıksüreci sonbulur. Çırağın âşık olabilmesi için uzun ve zorlu bir yolu sabırla ve olgunlukla geçmesi gerekir. Usta çırak geleneğinin bir ürünü olan âşık kolları hakkında genel görüşler şöyledir:

Âşıklık geleneği yalnızca çalıp söylemeye dayanmayan usta âşık tarafından öğretilmesi gereken bir iştir. Bir kişinin âşık olarak nitelenebilmesi için çağlar boyu gelişen geleneğe uyması gerekir (Kaya, 1994: 29).

Âşık tarzı şiirin en belirgin özelliği âşıklık geleneği ile bireysel yaratıcılığı bir arada uygulamasıdır. Çerçevesi gelenekle belirlenip bireysel yaratıcılıkla şekillenir. Âşık edebiyatı usta –çırak ilişkisiyle usta âşıklar veya gelenek taşıyıcısı durumundaki âşıkları dinleyen âşık adaylarının usta malı deyişleri ve hikâyeleri doğru öğrenip gelecek kuşaklara taşımalarıyla günümüze gelmiştir (Günay,1992: 155-156).

Âşık, bir usta yanında pişecek, sanatı, sanatınınceliklerini, kurallarını ustasından öğrenecek o da yeni çıraklar edinip kendinden sonrakilere aktaracaktı (Yardımcı, 2008: 304).

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde Sabri Koz, âşık kolları hakkında şöyle düşünür:

Anadolu'da oluşan eski esnaf teşkilâtlarının hepsinde olduğu gibi âşıklıkta da çırak yetiştirmek bir gelenektir. Âşıkların çırak yetiştirme geleneği bazen öyle bir hâl alırdı ki birbirinin yetiştirmesi olan âşıklar uzun bir dönemi kapsayan bir kol oluştururlardı. Buna 'âşık kolu' denilir (Koz, 1967: 195).

Âşık kolundan ilk söz eden Eflatun Cem Güney'dir. Güney, "Meslekî Hayatı ve Şiirleri" adlı eserinde; "Her usta âşığın çırak yetiştirmesi, halk edebiyatımızda eski bir ananedir. Bu şifahi edebiyatımızın bugüne kadar sürüp gelmesini daha çok bu geleneğe borçluyuz. Ben otuz beş yıl önce halk şairlerini araştırırken (Kangal) taraflarında köylü bir âşık kolu buldum. Bu kolun asıl temel direği Âşık Ruhsatî'dir." diyerek âşık kolundan söz etmiştir (Cem Güney, 1953: 65).

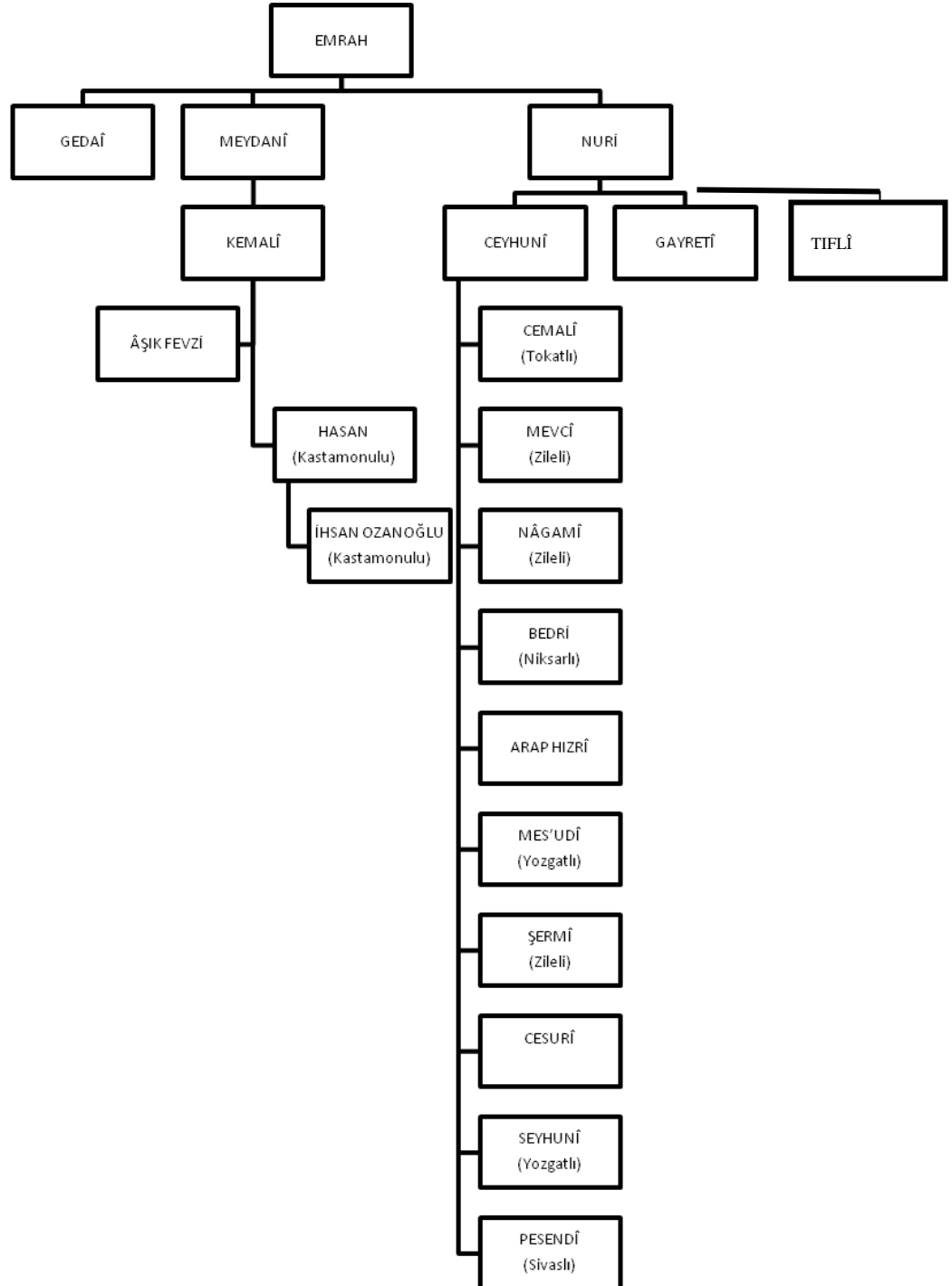
Âşık edebiyatında, kollar önemli fonksiyon icra ederler. Usta çırak geleneği, önceki kültür ve şiirlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında birinci derecede rol oynar. Usta-çırak geleneği beraberinde âşık kollarının çıkmasına vesile olmuştur. Usta-çırak geleneğinde, birbiri ardına yetişen âşıklar esas usta kabul ettikleri âşığın dil, üslup, ayak, konu, hikâyeleri, söz dağarcığı gibi özelliklerini esas alıp ona bu gibi özellikler bakımından bağlı davranırlar ve bu özellikleri kendi çıraklarına aktarırlar. Böylece temel, direk âşığın özellikleri yaşatılır ve aynı özellikte çalıp söyleyen âşık kolu oluşur. Usta çırağını ailesinden seçebileceği gibi çevresindeki saza ve söze meyilli gençlerden ya da yaşlılarından seçebilir.

Âşık kolları, Âşık Edebiyatının yaşatılmasında ve usta âşıkların unutulmasının engellenmesinde oldukça etkilidir. Âşık kolunun olmazsa olmazı gerçek ya da manevi usta- çırak ilişkisidir. Burada sözünü ettiğimiz manevi ilişki bir ustanın yanında yetişilmese de onu usta kabul edip ustasının özelliklerini yaşatmaktır.

Bugüne kadar tespit edilen âşık kolları şunlardır:

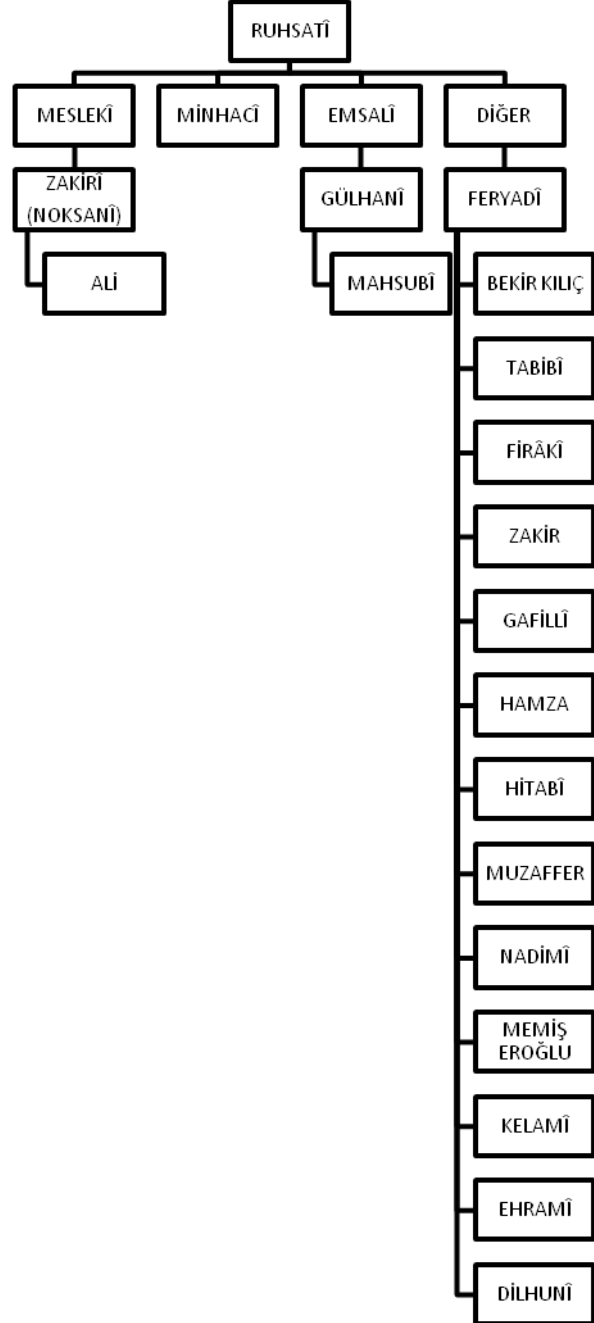
1.6.1.Emrah Kolu:(Tokat ve çevresi) (Sakaoğlu, 1986: 33)

ERBABI:

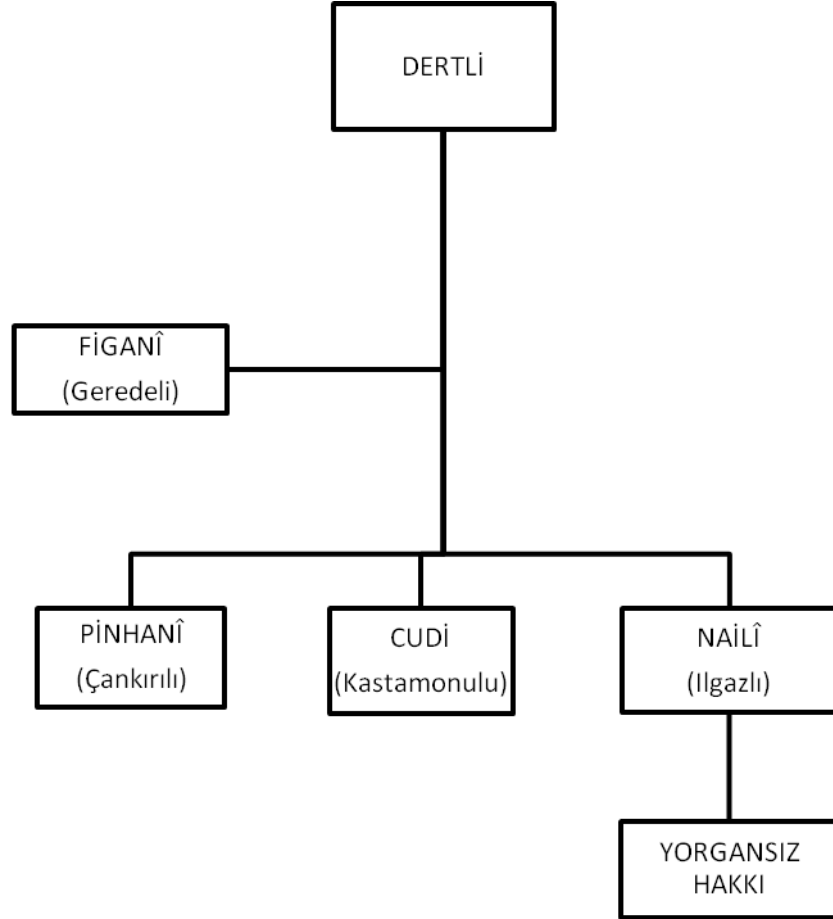

1.6.2.Ruhsati Kolu(Sivas) (Kaya, 1994: 189-194)

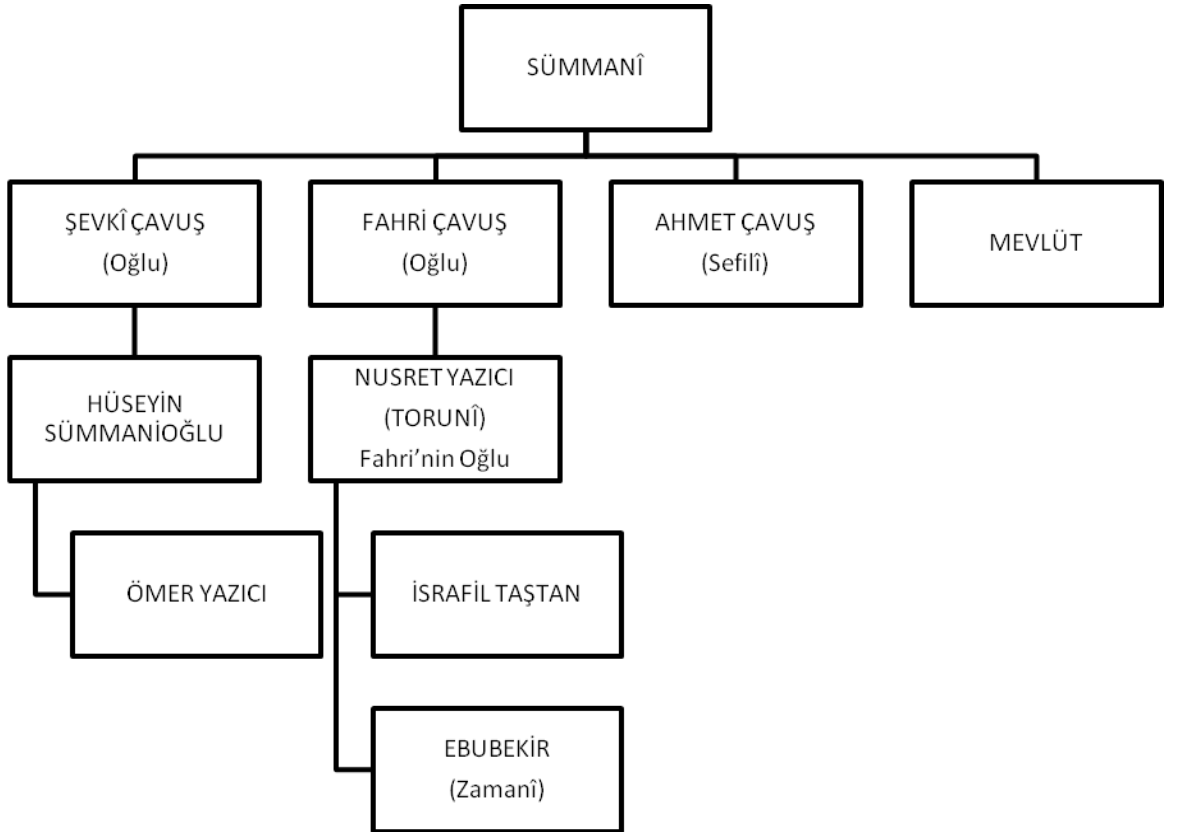
KUSURÎ:

1.6.3.Dertli Kolu:(Bolu,Kastamonu-Çankırı Yöreleri)

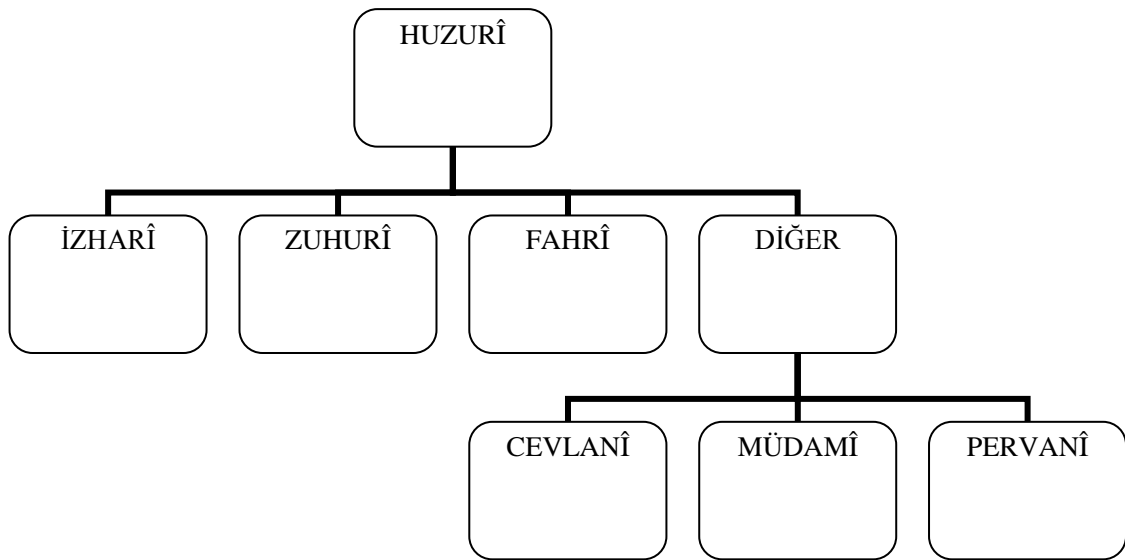

1.6.4.Sümmani Kolu:(Erzurum)

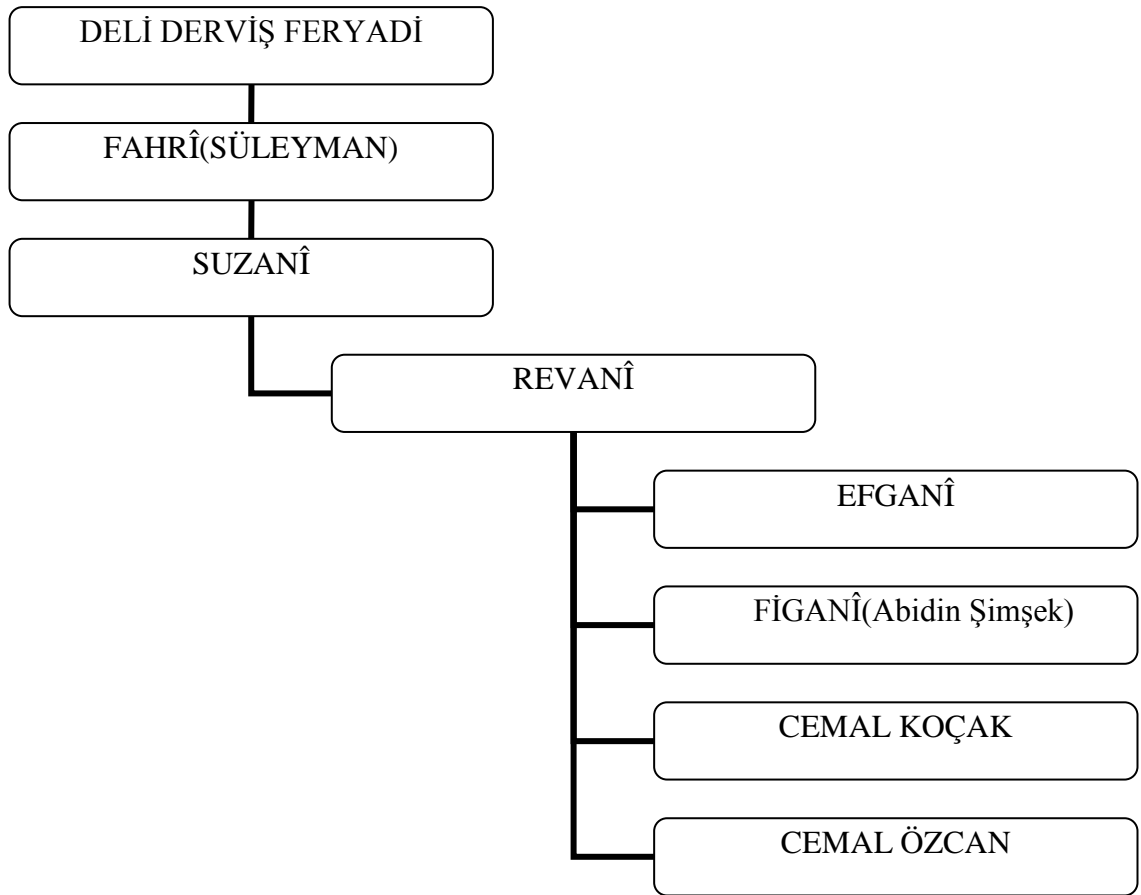

1.6.5.Huzurî Kolu:(Artvin)

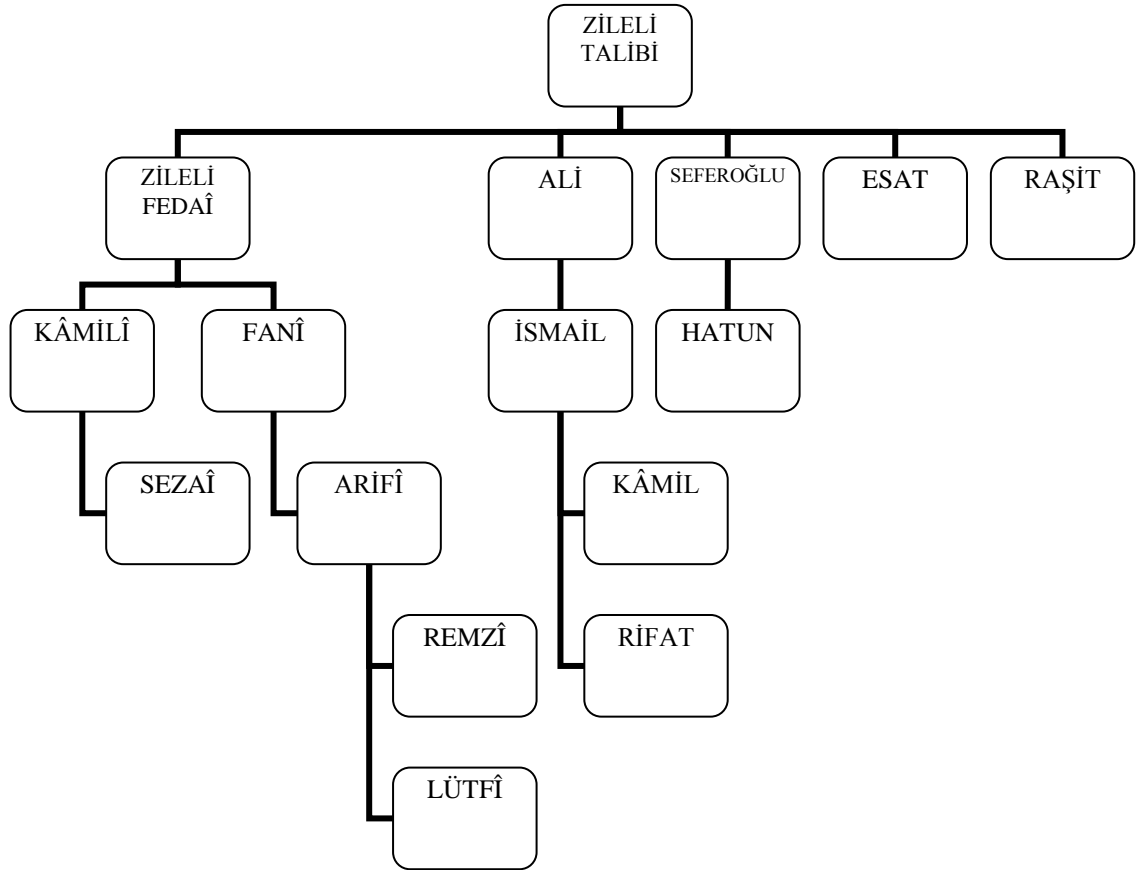
İZNÎ:

1.6.6.Deli Derviş Feryadi Kolu:(Sivas-Kangal)

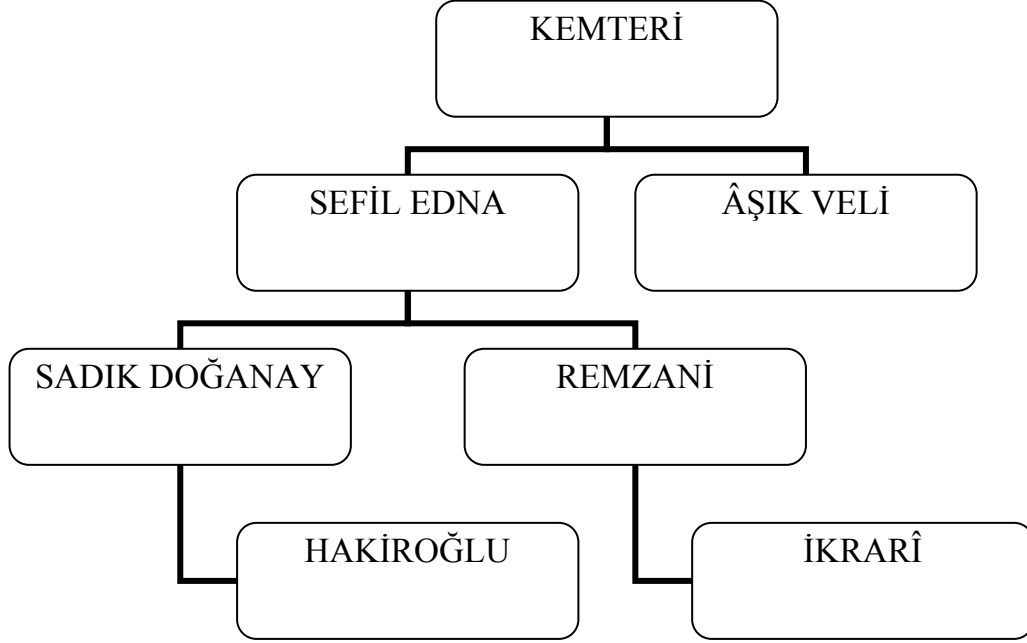

1.6.7.Talibî Kolu:*

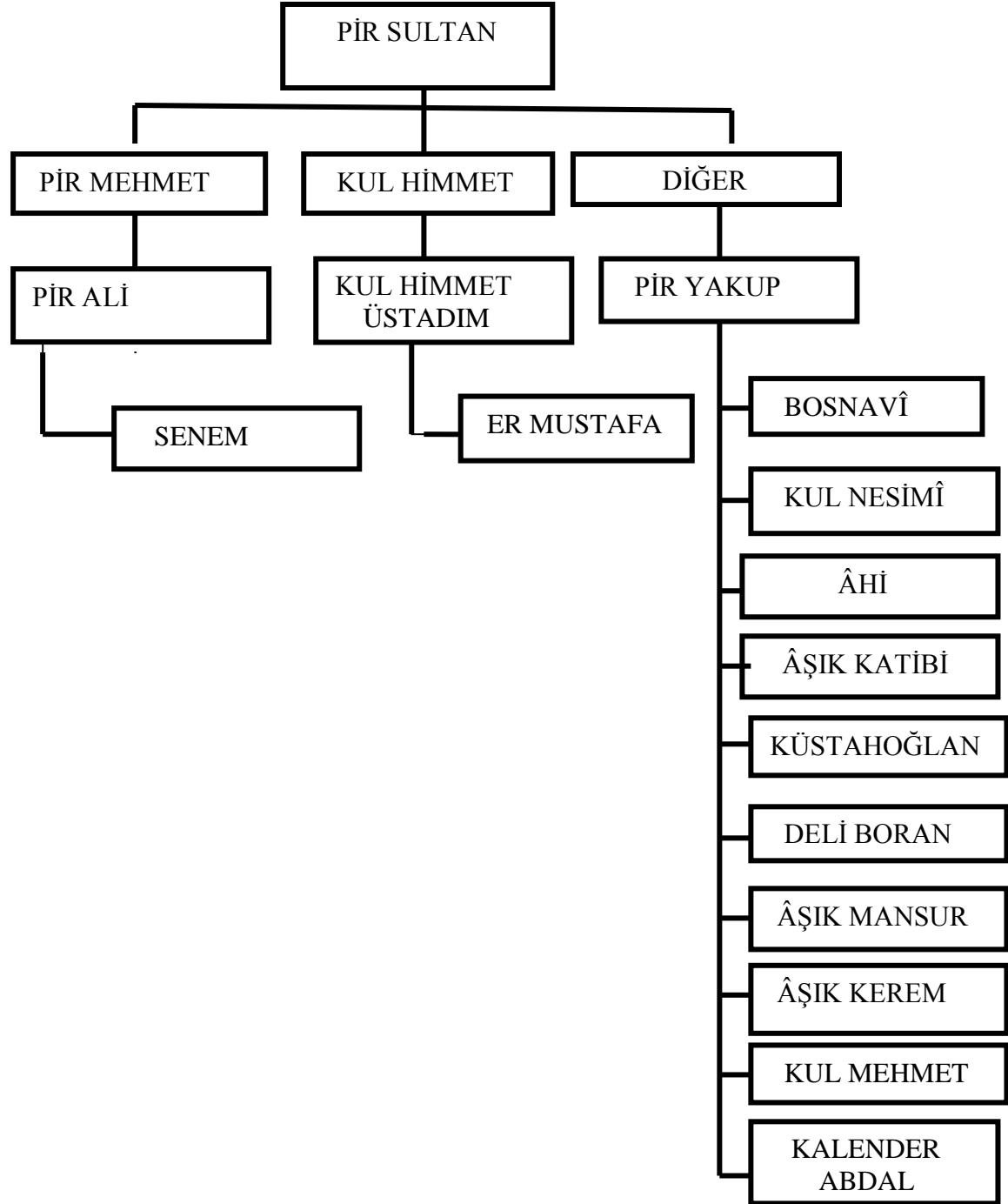
* Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı tarafından , Tarihi ve Kültürüyle II. Zile Sempozyumunda (6-9 Ekim 2011) "Edebiyatımızda Âşık Kolları ve Zileli Talibî Kolu" başlığı altında bildiri olarak sunulmuştur.

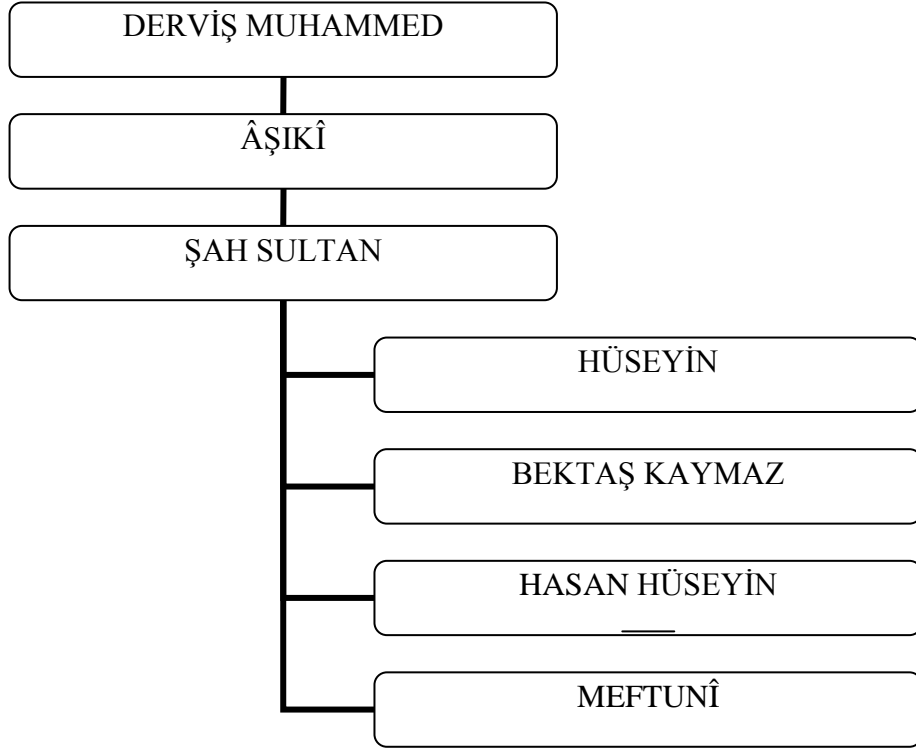
1.6.8.Kemterî Kolu:*

*Necdet Kurt(2011) tarafından Tarihi ve Kültürü ile Zile Sempozyumunda sunulan ve kabul gören Sadık Doğanay ve Soyağacı adlı bildiride, kuşaklar boyu devam eden gelenekte şiirler dikkatle incelendiğinde usta-çırak ilişkisinin boyutu da ortaya çıkmaktadır, dolayısıyla Kemterî kolunun varlığı da ortaya konulabilmektedir, denmiştir ve Kemterî Kolu yukarıda verdiğimiz şemadaki gibi oluşturulmuştur.

1.6.9.Pir Sultan Abdal Kolu:(Gülçiçek, 2012: 166)

1.6.10.Derviş Muhammet Kolu(Malatya) (Yardımcı, 2008: 305)

II. BÖLÜM

2.1. DERVİŞ MUHAMMED KOLUNDA GELENEK VE ETKİLEŞİM

Âşıklık geleneğinin sistemli olarak yaşatılmasında, kolların önemli rolleri vardır. Âşıklık geleneği içerisinde önemli bir yere sahip olan usta-çırak ilişkisi geçmişten günümüze kadar yaşamış olan âşıklar arasında bilgi, görgü ve tecrübenin iletimini sağlayan bir köprü vazifesi görmüş, bunun sonucu olarak da âşık kollarının meydana gelmesini sağlamıştır.

Usta âşık, çevresindekileri etkileyebildiği gibi kolun dışında kalan âşıkların üzerlerinde de etkili olur. Böylelikle saza söze kabiliyetli gençlerle, halkın âşıklık sanatına olan ilgileri giderek artar. Âşık kolunun ortaya çıkması için bazı esasların var olması gerekir. Bunlar; usta âşığa ait dil, üslup, ayak, halk hikâyesi, ezgiler, hatıralar, âşığın yaptığı karşılaşmalar ve ağırlı olarak işlediği konulardır. Edebiyatımızda önemli bir kol olarak gördüğümüz Derviş Muhammed Kolu bu şekilde oluşmuştur.

Bu kolun ve geleneğin asıl sahibi Derviş Muhammed ve şiirleri yaşadığı çağın damgasını taşımakta olup bir dönemin aynası gibidir. Ona göre dünya malı gelip geçici olup Tanrı sevgisi her şeyin üstündedir.

Nefes harc eyleyip salma araya

Bir özün bilmeze bildiremezsin

Alıcı olmadan gelip geçene

Gel al demek ile aldırılmazsın (Bal, 1989: 5)

gibi deyişlerinin yanı sıra çevresine yaptığı uyarlamalarla bir din ulusu, yol büyüğü sayılmıştır. Haksızlığa ve kötülöklere karşı oluşu nedeniyle İsaköyü'nün ileri gelenleri ile arası açıldığı için köyünü terk edip Sivas ili Divriği İlçesi Anzahar

(Kevendüzü) köyüne göç etmiş, daha sonra Arguvan'ın Karahöyük köyüne giderek yerleşmiştir. 1825'te bu köyde vefat etmiştir. Sazı ve sözü ile Âşıkî ve Şah Sultan gibi çok ünlü iki aşığı etkilemiş, onlara ustalık etmiştir.

Derviş Muhammed kendisinden sonraki dönemde dahi birçok âşığı etkilemiş güçlü bir ozandır. Derviş Muhammed'in etkilemiş olduğu ve silsile halinde birbirini yetiştiren çıraklarını şöyle sıralayabiliriz: Âşıkî, Şah Sultan, Âşık Hasan Hüseyin Orhan, Âşık Hüseyin Orhan, Bektaş Kaymaz, Seyit Meftunî'dir.

ŞAH SULTAN

“Dibi delik kaba aşkın suyun

Taşıyıp yorulma dolduramazsın” (Bal, 1989: 5)

gibi söyleyişlerle tasavvufi derinliğini ortaya koyan ünlü tekke şairi Derviş Muhammed'in hem tarikatta, hem sanatta iki öğrencisi/dervişi vardır. Bunlardan biri Ahmet Âşıkî, diğeri Şah Sultan'dır. Her iki âşık da feyzini Derviş Muhammed'ten almıştır.

Şah Sultan'ın hayatı ve şiirleri konusundaki ilk araştırma R.Ahmet Sevengil'e aittir. Sevengil, “Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri” adlı eserinde, Şah Sultan'ın hayatı hakkında vermiş olduğu bilgi özetle şöyledir:

...Şah Sultan da Malatya'nın İsa köyde doğmuştur. Doğum tarihi belli değildir. Ahmet Baba adında bir köylünün kızıdır. Baba Ahmet'in kızı Sultan; uyanık, anlayışlı, duygulu bir kızıdır. O sıralarda halk şairi Derviş Muhammed, İsa köyde hem deyişleriyle, hem çevresine yaptığı uyarmalarla bir din ulusu, yol büyüğü sayılıyordu. Baba Ahmet'in kızı Sultan da Derviş Muhammed'in şiirlerini dinleye dinleye büyüdü; duyguları, düşünceleri gittikçe genişlik kazandı, sonunda Derviş Muhammed'e mürit oldu. Artık o da Derviş Muhammed gibi düşünmeye ve şiir söylemeye başlamıştı.

Önce büyük bir ilgi gördü, saygı gördü; kendisine Şah Sultan denildi. O da mürşidi Derviş Muhammed gibi öğüt yollu şiirler söyledi. Ustasının izinden gitti. Öteyandan köyün ileri gelenleri bu gidişten hoşlanmıyorlardı. Derviş Muhammed'le dervişleri Ahmet Âşıkî ve Şah Sultan bu yüzden köyün ileri gelenleri ile çatışmaya düştüler. Şah Sultan, onlar için taşlamalar söylemeye başladı.

Şah Sultan'ın kendi düşüncesinde olmayanlarla yaptığı bu münakaşalar aleyhindeki havanın gittikçe artmasına sebep oluyordu. Zaten Derviş Muhammed'le Ahmet Âşıkî de köylülerle bu yüzden geçinemiyorlardı. Sonunda üçü hakkında hükümete şikâyetler yapıldı, soruşturma açıldı. Derviş Muhammed de, dervişleri de artık bu köyde rahat edemeyeceklerini anlamışlardı.

Derviş Muhammed daha önce bu köyden ayrılmış, Divriği'nin Anzağar köyüne göç etmişti. Şah Sultan da onun ardından Anzağar'a gitti. Derviş Muhammed'i sevenlerden, muhiplerinden bir bölük, Arguvan'ın Bozan köyünde oturuyorlardı. Bir müddet sonra Şah Sultan mürşidinden izin aldı; Anzağar'dan ayrılıp Bozan köyüne gitti, oraya yerleşti.

Ahmet Âşıkî de Anzağar'dan ayrılıp Kayseri'ye göç etmişti. Üçler böylece dağıldılar. Ahmet Aşiki ile Şah Sultan'ın sıcak, temiz bir dostluğu vardı. Bunların can yoldaşı oldukları o bölge köylüleri arasında söylenip gitmektedir. Şah Sultan 1845 yılında Arguvan'ın Bozan köyünde ölmüştür (Sevengil, 1965: 247).

İsa köylü Mustafa Çelik(1924), tarafından 17 Şubat 1954 tarihinde daktilo ile yazılan 200 sayfalık defterde ise şu bilgiler yer almaktadır:

Şah Sultan da Derviş Muhammed ve Âşıkî gibi İsa köyünde doğmuştur. Babasının adı Babo Ahmet isminde fakir bir çiftçidir. Şah Sultan'ın doğum tarihi belli değildir. Derviş Muhammed, hakiki evliya yolunu halka öğretmeye çalışarak dedelerin içkili ve değnekli soyguncu ayinlerinin doğru olmadığını, batıl bir yol olduğunu telkin edince Şah Sultan'ın babası Ahmet de Derviş Muhammed'e intisap etmiş, Şah Sultan da daha genç yaşında Derviş Muhammed'e bağlanarak ruhunu istila eden ilahi bir aşk ile dünya meşgalesinin ve zevkinin bir kıymeti olmadığını anlayarak her şeyden vazgeçip Allah'a yönelmiş, Derviş Muhammed'i ve Âşıkî'yi

köyden çıkararak müstebit beyler bu sefer de ‘Bu kız evliyalık taslıyor’ diye zulme başlamışlar, birçok defa zabıtaya ihbar etmişler, birçokeya cefa görmüş ise de bir müddet daha tahammül etmiş; nihayet evini hırsızlar talamış ve türlü işkenceler yaparak köyden çıkarmışlardır. Bir zaman Anzağar’a Derviş Muhammed’in yanında kalmış ve sonra da Derviş Muhammed’in müsaadesiyle Bozan köyündeki muhiplerin yanına yerleşerek hayatının sonuna kadar orada kalmış ve 1847’de bu fani hayata gözlerini kapamıştır (Çelik, 1954: 181).

Sevengil, Şah Sultan’ın ölüm tarihini 1845, Mustafa Çelik ise 1847 olarak göstermektedir. Merdivenköyü Şahkulu Sultan Külliyesini Koruma, Onarma ve Yaşatma Derneği’nin yayınlamış olduğu ‘Derviş Muhammedim Nuru Vahit Eseri Dillerde Şahit’ adlı eserde ise, Şah Sultan’ın ölüm tarihi 1264(1847) olarak gösterilmektedir (Bal, 1989: 1).

ÂŞIK HASAN HÜSEYİN(ORHAN)

Âşk sevdası geldi, kaynadım coştum
Yüksekten uçarken engine düştüm
Eşimden ayrıldım, ben burda şaşdım
Yabancılar vurmuş telli durnamı

Türk Halk Müziği sanatçılarından Muhharem Temiz bitirme tezinde dedesi Âşık Hasan Hüseyin Orhan'ın yaşamını şu şekilde tespit etmiştir.

Âşık Hasan Hüseyin Orhan resmi kayıtlarda 1900 Minayik yeni adıyla Kuyudere köyünde doğmuştur. Babası, fahri olarak nahiye müdürlüğü yapmış Hüseyin Efendi, annesi Kazo ana diye bilinen Keziban Hanımdır. Ehlibeyt neslinden olup İmam Zeynel Abidin soyundandır. Küçük yaşlardan itibaren gerek Aleviliğin esasları gerek saz-söz sanatı üzerine kendisini yetiştirmiştir.

Hasan Hüseyin Orhan cem-camaat birleyen, insanlara sevgi, saygı ve hoşgörüyü aşıl原因an Alevilerin ruhani liderleri sayılan; inancı ile güçlü, bilgili bir "dede" olarak bilinmektedir. Doğanın saf, temiz ve güzelliğini kendi kişiliğiyle bütünleştirmiştir.

Âşık Hasan Hüseyin Orhan bağlamayı küçük yaşta öğrenmiştir. Önceleri Hatayi, Virani, Pir Sultan, Yemini, Fuzuli, Dertli, Esiri gibi ustalardan beyitler çalıp söylemiş, daha sonraları kendi yazdığı beyitleri de eklemiştir (Temiz,1988: 20).

Bağlama Alevi toplumunda kutsal bir saz olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, dini inançları gerçekleştirmede ve icra etmede bir araç olduğundan, itibar görmektedir. Âşıklar için sazın apayrı bir yeri olup, sazlarına tutkun oldukları bilinmektedir. Âşık Hasan Hüseyin Orhan'ın bilinen ve günümüze kadar söylenen "Telli Turnam" deyişinde sazına ne derece tutkuyla bağlı olduğunu, bu tutkusunu şiirlerinde, bir oya gibi işlediğini görmekteyiz. Gerçekten de sazı onun için üzüntüsünü, kederini, sevincini paylaştığı gerçek bir eş, vazgeçilmeyecek bir tutkudur. Âşık Hasan Hüseyin Orhan; Âşık Veysel, Ruhsatı, Âşık Daimi gibi, birçok âşıklarla sazlı sözlü meclislerde bulunmuştur.

1937-38 yıllarında Ankara Devlet Konservatuarı tarafından bir çok deyişleri ses kayıt aygıtlarına alınarak derlenmiştir. 1938'de İstanbul'a gelmiş, 18 adet plak yapılmıştır. Günümüzde kaybolan taş plaklara 36 adet türkü ve deyiş okumuştur. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu repertuarında Telli Turnam ve Karşıda Kara Erik türkülerinin yanında repertuar dışında kendi sesinden ve sazından birçok türkü, oyun havaları mevcuttur. Ayrıca yörede Âşık'a ait birçok şiirler ve ezgileri kendinden sonraki kuşaklar tarafından günümüze kadar taşınmış ve devam ettirilmesini sağlanmıştır (Temiz, 1988: 21).

Yaşadığı dönemin devlet büyüklerine, Hatay'ın Türk topraklarına katılması üzerine yazdığı deyişler zamanın gazete ve mecmualarında yayınlanmış, Halkevleri arşivlerine girmiştir. Halkevleri de Âşık Hasan Hüseyin Orhan'a sahip çıkmış, her Cumhuriyet Bayramı'nda Malatya Halkevi tarafından vazgeçilmez bir konuk olması sağlanmış ve icracılığı, şiirleri, deyişleri tüm bölgeye tanıtılmıştır.

Ekonomik olarak pek varlıklı olmayan Âşık Hasan Hüseyin Orhan, ekonomik durumunu düzeltmek için özel bir gayret göstermemiştir. Mensup olduğu toplumun ve icra ettiği müziğini, bir gönül işi olduğunu, bu gönül işinin hiç bir zaman ticari amaç uğruna kullanılmayacağı düşüncesiyle, ekonomik durumu güçlü olmamasına rağmen, sanatını para karşılığında değer kaybettirmeme amacıyla, gazinolardan gelen bütün teklifleri tereddütsüz geri çevirmiştir. Hemen hemen her konuda şiirler yazmıştır. Doğup büyüdüğü topraklar üzerine yazmış olduğu şiirinde, köylünün sosyo-ekonomik durumunu dile getirmiş, hak'kın bu topraklar üzerindeki etkisini ince bir dille anlatmıştır. Kısa süren yaşamının (45 yıl) gençlik yıllarında kendi ve çevresindeki yaşamı konu alan doğa ve toplumsal yaşantıyı, insanı duygulan içeren şiirleri ağırlık taşıırken sonraları dedeliğin vermiş olduğu öğreti ve gelenekle kendisini tümüyle Alevilik içinde tasavvufa yöneltmiştir (Temiz, 1988: 21).

Âşık Veysel, Ruhsati, Aşık Daimi, Aşık Seyit Mefuni, İkrari, Hüseyin Orhan, Bayram Aksüt gibi aşıkların, kendisine hayranlık beslediğini, hürmet ettiğini yine yaşayan kaynaklardan öğrenmekteyiz. Amansız bir hastalığa yakalanarak genç yaşta 17 Kasım 1945'te vefat eden Âşık Hasan Hüseyin Orhan geride yüzün üzerinde şiir bırakmıştır. Âşık Hasan Hüseyin Orhan, diğer halk ozanlarında olduğu gibi, halk tarafından çok sevilmiş ve adeta destansı bir kişiliğe büründürülmüştür. O kadar ki

17 Kasım 1945 yılında kendi ölümünü tasvir eden şiirini okuduğumuz zaman ölümünden bir kaç saat önce yazdığı ve ölümünü sezinlediğini anlamaktayız. Halk arasında müspet yönde bir takım söylencelerle beraber, onun adeta ermiş mertebesine ulaşmış bir kişi olduğu, yöresinde kabul edilmekte ve saygı görmektedir (Temiz, 1988: 22).

Tekke edebiyatına mensup olan âşıklar, yalnız şiirlerini söylemekle kalmayıp, tekkeye mensup olan müritlerini eğitime görevini de üstlenmişlerdir. Tekke mensuplarının, kendi inanç ve düşüncelerini "yayacak ve gelecek nesillere taşıyacak kişileri eğitip, el vermeleri manevi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir dünya görüşünü benimsemiş olan Âşık Hasan Hüseyin Orhan, halkın milli kültür ürünlerinden biri sayılan âşıklık geleneğini, yozlaşmadan günümüze kadar süregelmesinde çok büyük bir rol oynamıştır. Vefat ettikten sonra geride âşıklık geleneğini sürdürecektir bir de kuşak bırakmıştır. Böylece Minayik köyünün âşıklık geleneği günümüze kadar süregelmiştir. Bu kuşağa, Merhum İbrahim Mamo Temiz (Seyit Meftuni), Merhum Hüseyin Avni Orhan (Efendi Dede), Haşim Vehbi Orhan, Merhum Hüseyin Temiz (San Dede), Muharrem Naci Orhan (İkrari), Hasan Temiz, Hüseyin Orhan ve Bayram Aküt gibi örnekleri sıralayabilirsiniz. Âşığın mezarı doğduğu yer olan Malatya'nın Arguvan ilçesi Minayik yeni adıyla Kuyudere köyündedir (Temiz, 1988: 22).

ÂŞIK HÜSEYİN ORHAN

Kul Hüseyinim felek neyledim sana,
Ne suçum var idi kahrettin bana,
Bende sığınırım merdi meydana,
Ben feleğe küstüm barışmam gayri

Mehmet Sarıaltun ‘Mineyik(Kuyudere)Köyünde Âşıklık Geleneği’ adlı bitirme çalışmasında Âşık Hüseyin Orhan’ın yaşamı hakkında bizlere şu bilgileri vermiştir:

1938 Kuyudere (Minayik) köyünde dünyaya gelmiştir. Mahmut dede kabilesinden gelmektedir. Babası Musa Kazım dede annesi Satı Orhan’dır. Kendisi 4-5 yaşlarında iken babası vefat etmiştir. Annesinin yanında köyde büyümüştür. Küçük yaşta saza olan tutkunluğu nedeniyle köyde saz çalanların yanında oturup kalkarmış. Saz çalmaya 7-8 yaşlarında cura çalarak başlamıştır. İlk saza olan hevesini çocukluğunda kendi deyimiyle süpürge ve maşayı saz niyetine kullanarak hevesini giderirmiş. Köyde hemen hemen herkesin saz çalması Âşık Hüseyin’inde saz çalmasında en büyük faktördür.

Saz çalmayı kendi çabalarıyla, büyüklerinden, arkadaşlarından ve komşusundan bakarak ve inceleyerek öğrenmiştir. Kuyudere (Minayik) köyünde özellikle ibadetlerde saz çalmak zorunluluğu olduğu için, kendi sesinin güzelliği ve saza olan hevesi saz çalıp söylemeyi kendisi için gerekli kılan en büyük etkenlerden birisi olmuştur. Bağlamayı pençe (elle) tekniği ile çalmaktadır. Örnek aldığı âşıklardan başta Hasan Hüseyin olmak üzere Haşim Orhan, Düzgün Sarıaltun, Cuma Yüzbaşıoğlu. Aşık Veysel, Yemini, Fuzuli, Pir Sultan, Kul Himmet, Teslim Abdal-Hatayi - Virani gibi ünlü Halk Aşıklarımızı da kedisine gerek saz gerekse söyleyişleriyle kendisine örnek almıştır.

1953’te evlenen Âşık Hüseyin Orhan 1954’te İstanbul’a işçi olarak gelmiştir. 1963’te TRT İstanbul ve Ankara radyosunda mahalli sanatçı imtihanlarını kazanarak

girmiştir. İstanbul, Ankara ve Avusturalya’da bant çalışmasında bulunan Hüseyin Orhan’ın Fransa’da bir Cem CD’si bulunmaktadır. TRT THM repertuarına, gerek kendi gerekse çeşitli âşıkların beyitlerini; sazı ve sesi ile icra ederek hizmetler vermiştir.

Cem yürütebilen önemli Halk Aşıklarımızdan birisi olan Aşık Hüseyin Orhan 1989-1996 yılları arasında Şah Kulun İdari görevini üstlenmiştir. Daha sonra Küçük Çekmece Garip dede türbesinin dernek yönetiminin isteği üzerine Garip dede türbesinde Cem hizmetlerini 3 yıl sürdürmüştür. Bunun akabinde yurt içi ve yurt dışında birçok yerde Cem toplantılarında, Cem yürütmek için birçok kez görev yapmıştır. Halen çeşitli Cemlerde, gecelerde ve toplantılarda sazı ve sesini dinlemek mümkündür (Sarısaltuk, 2000: 9).

Hakkı bilip hak yoluna gitmeyen
Sanki hayal mayal düş gelir bana,
Kendi söyler kendi öğüdünü tutmayan
Bin nasihat yerse boş gelir bana

Özürümü kendi özümde bulursam
İkrar nedir imam nedir bilirim,
Kendi vücudumdan haber olursam,
Dünya âlem birdir hoş gelir bana

Hüseyinim bağımda güller biterse
Şakayıp dalında bülbül öterse
Ummadığın bir dost bir gül atarsa
Sanki bin düşmandan dar gelir bana (Sarıaltun, 2000: 12)

ÂŞIK BEKTAŞ KAYMAZ

Seher yeli sevdiğime dokunma
Dağılır yüzüne telleri küser
Çıkıp yollarına ona bakınma
Yeni kınalanmış elleri küser

Gafil değme yanakları solmasın
Uykudan uyanıp senden bilmesin
Gazel düşüp çiçekleri solmasın
Girme bahçesine gülleri küser

İzin almadıkça değme yüzüne
Sürmeler çekilmiş ela gözüne
Kusuru varsa gelme yüzüne
Melul melul söyler dilleri küser

Âşık Bektaş bu siteme dayanır
Yaylaları al çiçeğe boyanır
Sen yavaşça dokun sunam uyanır
Yeşil ördek yüzen gölleri küser

diyen Âşık Bektaş Kaymaz, 1919 yılında Arguvan ilçesinin Eymir Köyünde doğdu.

Köydeki yaşlıların anlattıklarına göre Eymir'e ilk gelen kabileler Alhanoğulları, Arzumanogulları ve Emirhanoğullarıdır. Âşık Bektaş Kaymaz, Arzumanogulları kabilesindedir. Molla İsmail'in torunu ve Ali'nin oğludur. Araştırmacı Halil Yazgan, Âşık Bektaş Kaymaz hakkında şu bilgileri bizlere verir:

Âşık Bektaş Kaymaz yedi yaşında okula başlar. Öğrenciyken mani ve şiir yazmaya başlar. Okulu bitirince kendi köyünden Âşık Hüseyin Bektaş ile tanışır.

Onun gibi saz çalmaya ve türkü söylemeye heveslenir. Ancak Âşık Hüseyin, 1953 yılında genç yaşlarındayken vefat eder. Âşık Hüseyin, ona atını hediye eder. Âşık Hüseyin tarafından atının hediye edilmiş olması, Âşık Bektaş Kaymaz'ı daha da kamçılar. Kendine bir saz alarak çalıp söylemeye başlayan Âşık Bektaş Kaymaz,

Garip bülbül gibi ötme çalıda
Eğer har istersen güle gel güle
Pervaz vurup gökyüzünde dolaşan
Yeşil ördek isen göle gel göle

Arzumanım kirpiğinde kaşında
Elmas olam yüzüğünün kaşında
Menzil alam dersin aklı başında
Geze sarp yerlerde yola gel yola

demeye başlar. 1944 yılında Akçadağ Köy Enstitüsünün açmış olduğu eğitimlik kursuna katılmıştır. Kurs bittikten sonra 4 yıl eğitimci olarak hizmet verir. Ancak Hekimhan ilçesinin Çarıkpınar Köyüne tayini çıkınca, aldığı ücretin yetersiz olması nedeni ile istifa eder. Kendi köyüne yerleşip kalan Âşık Bektaş Kaymaz, kendini şiir yazmaya ve türkü çalıp söylemeye adar.

Âşık Bektaş Kaymaz, şiirlerini aşk, gurbet ve ayrılık üzerine daha da çok yoğunlaştırır. Adana Ceyhan ilçesinin Mercimek Köyündeyken, köyünü ve sevdiklerini özler. Özlemini tabiat tasviri ile yoğurduğu bir şiirinde,

Güler yüzlüm artıyor efkârım gamım
Yaylalara göçmemize ne kaldı
Gonca gül açılır yeşil dallarda
Bülbüllerin ötmesine ne kaldı

Mor nergis kayalarda saklanır
 Mor menevşe deste deste koklanır
 Gurbette kalanın yolu gözlenir
 Çiğdemlerin bitmesine ne kaldı

Âşık Bektaş'ın kızı Yıldız, Kars'a gelin gider. Çok sevdiği kızının bu ayrılığı kendisini üzer ve duygulandırır. Ona telli turna ile selam yollar ve duygularını yollar. Sözcüklerini inci gibi düzer, süsler ve nakışlar.

Telli turna karsa doğru gidersen
 Götür selamımı söyle yavruya
 Sakın uykudaysa uyarmıyasın
 Zülfünü yüzüne savurmuyasın

Yavaşca söyle ki açsın yüzünü
 İçerime koydu aşkın közünü
 Anası yok kimler çeksın nazını
 Götür selamımı söyle yavruya

Âşık Bektaş Kaymaz, ayrılık üzerine yazdığı bir başka şiirinde,

Ben yolcuym helalleşek sabahtan
 Bu ayrılık devam eder bir zaman
 Bir buse alayım o gül yanaktan
 Bu ayrılık devam eder bir zaman

Gene dumanlandı dağların başı
 Durmadan akıyor gözümün yaşı
 Hatırdan çıkarma Âşık Bektaş'ı
 Bu ayrılık devam eder bir zaman

Şairin yaşı her ne kadar nüfus kayıtlarında 1335 olarak geçmekte ise de (Miladi 1919) 1970 yılında grip hastalığına yakalanması üzerine yazdığı bir şiirinde 1913 doğumlu olduğunu vurgulamaktadır.

Yaşım elli yedi senemiz yetmiş
Gayri ecel kuşu geldiye ötmüş
Yakasız gömleğim terzide çıkmış
Boynuma gömleği biçmik göründü

diyen Âşık Bektaş Kaymaz, 21.07 1978 yılında vefat eder.47 şiiri oğlu Hüseyin Kaymaz tarafından kitaplaştırılmış olup, 50 şiiri Hekimhan Orta Okulunda Türkçe Öğretmeni tarafından alınıp geri iade edilmemiştir. Ayrıca çok sayıda şiiri kayıp olmuştur.

Âşık Bektaş Kaymaz, geleneksel şiirlerimizde olduğu gibi şiirlerinin son dördlüğünde mahlasını kullanmıştır. Şiirlerinin bazılarında "Âşık Bektaş" bazılarında ise "Âşık Kaymaz" mahlasını kullanmıştır.”(www.radyoarguvan.com/kultur-ve-sanat/asik-bektas-kaymaz.html)

ÂŞIK SEYİT MEFTUNİ

Yazar ve araştırmacı Şemsi Belli, Âşık Seyit Meftuni ile 1972 yılında yaptığı bir söyleşide Şu bilgileri bize aktarmaktadır (Belli, 1987: 54-57).

Saz Şairi Âşık Seyit Meftuni 1920 yılında Kuyudere (Miyanik) köyünde doğdu. Âşık Seyit Meftuni'nin bir kısım yakınları onun esas doğumunun 1341, yani 1925 olduğunu, fakat nüfus idaresinin resmi kayıtlarında 1336 olduğunu ifade etmektedirler. Yazdığı son şiirlerinin birinde: “ Yaşım geldi 48'e ulaştı” dediğine göre akrabalarının yaptığı açıklamaların doğruluk derecesi daha da güçlenmektedir.

Asıl adı İbrahim Memo Temiz olan ve şiirlerinde genellikle “Seyit Meftuni” mahlasını kullanan bu güçlü saz Őairinin doğduğu yıllarda “Minayık” köyünde bir başka saz Şairi, en genç ve en çoşkulu çağını yaşıyordu: Minayık'li Âşık Hasan Hüseyin adıyla ünlenmiş bu genç ozan, İbrahim Memo'nun dayısıydı.

İlerdeki yıllarda Seyit Meftuni adıyla ünlenecek olan İbrahim Memo Temiz'in babası “Hasan Dede”dir. Anası “Haso Ana”dır. Çocuk yaşlarında başlayan saz çalma ve söyleme tutkusunda o yıllarda ünü tün Arguvan topraklarını aşmış taa İstanbul'a kadar uzamış, dayısı Âşık Hasan Hüseyin'e imrenme duygusunun büyük etkisi vardır.

Okumayı ve yazmayı diğer dayısı Mehmet Orhan'dan öğrenen İbrahim Memo, köy okuluna devam etmektense ozan dayısı Hasan Hüseyin'in sazlı-sözlü dost meclislerine devam etmeyi yeğ tutmuştur.

Dayısı Âşık Hasan Hüseyin'in bir gölgesidir adeta. Gözleri, onun saz perdelerinde dolaşan parmaklarında, kulakları onun çalıp söylediği deyişlerde, her zaman, her yerde onu izlemektedir. Saz, söz, türkü, deyiş, nükte Arguvan halkının, Arguvan köylüsünün geleneksel bir gıdası, geleneksel bir yeteneğidir.

İbrahim Memo Temiz, sekiz-dokuz yaşlarına gelince elinden düşürmediği tek oyuncak, dayısının bağlama sazının yanı başında asılı bulunan küçük cura'dır. Babası Hasan Dede, Arguvan topraklarında çalınan tüm sazların tek yapım ustası Sinem'li Rıza Dede'ye oğlu için bir cura siparişi verir. Dut ağacının kökünden elle oyularak yapılan minik cura, İbrahim Memo'nun mutluluğunu doruk noktasına çıkaran en büyük baba yadigârıdır.

Dayısının da ilgisiyle kısa zamanda saz çalmayı öğrenen İbrahim Memo, ozanlık yolunda ilk adımlarını atmaya böylece başlar (Belli, 1987: 54-57).

Dayısı Hasan Hüseyin'in güzel bir kızı vardır: Ağgül. İbrahim Memo, ilk deyişlerini ilk türkülerini "Ağgül" üstüne söyler:

Ağgül seni camekânda görmüşler
Siyah saçın sırma ile örmüşler
Ürüyamda seni bana vermişler
Ürüyalar gerçek olsa ne olur

Türk Halk Müziği'nde özgün bir yeri olan bu türdeki rüyâ gerçekleşir ve İbrahim Memo Temiz dayısı Âşık Hasan Hüseyin'in kızı "Ağgül" ile evlenir. O yıllarda: henüz "Seyit Meftuni" mahlasını kullanmaya başlamadığı o delikanlı çağlarındaki bir deyişi, yine "Ağgül" üstünedir:

Her bahçede nice gül var
Ağgül'ümdür benim gülüm
Arada olmasın ağyar
Ağgül'ümdür benim gülüm

Bilinmez çiçeğin dili
Dünya çiçek ile dolu
Herkesin var birer gülü,
Ağgül'ümdür benim gülüm

Gül bitirir nar yerine
 Sarılırlar birbirlerine
 Doğru bakar hak er'ine
 Ağgül'ümdür benim gülüm

İbrahim Memo Temiz, artık kendi mahlasını da bulmuş genç bir halk âşığıdır. Sazıyla, sözüyle sohbeti ve kişiliği ile, yalnız Arguvan topraklarında, yalnız Malatya ili sınırları içinde değil. Tüm Anadolu köylerinde ilgiyle, özlemle aranan ve beklenen bir ozan...

Sivas, Tokat, Amasya, Çorum, Maraş köylerine kadar yayılır ünü. Kendi, gurbet gurbet dolaşır ama yüreği yine de Arguvan topraklarının özlemiyle çarpar.

İbrahim Memo'nun "Seyit Meftuni" mahlasını kullanmaya başlamasının öyküsü de şöyledir: (Belli, 1987: 54-57)

"Çalgan Baba" adında bir yatır vardır. Kuyudere Kötü'nün yakınında. Köy halkının, başında kurbanlar kestiği, adaklar adadığı bir ziyaret yeri. Çalgan Baba yatırının bulunduğu yerden köpük gibi bir su fişkirir ve Kuyudere Köyü'nün üç arkı bu sudan oluşur. İbrahim Memo, bir gün, Çalgan Baba'nın sularıyla bahçesini sulamaya başladığı bir gün, çalılar arasında öten bir kuş sesine dalıp gider. Yöresel adıyla "Çalı Çirtliği" denilen, bülbüle benzeyen bu kuşun sesiyle dalıp gider İbrahim Memo.

Toprağa saptığı küreği dayanak yaparak çalılar arasında öten kuşun sesiyle kendinden geçen genç ozan yanı başındaki bir başka sesle daldığı alemdenkopuverir. Bu ses hâlen İstanbul'da avukatlık yapan İbrahim Memo'nun dayızadesi Muharrem Naci Orhan'ın sesidir.

"Gel Muharrem!..." diye seslenir İbrahim Memo."Gel de şu kuşun sesine kulak ver!... Meftun oldum!..." Muharrem Naci'nin "Hakikaten güzel bir ses... Ya Meftuni..." yanıtını vermesi üzerine o günden sonra tüm deyişlerinde "Meftuni" mahlasını kullanmaya karar verir.

Uzun yıllar ilden ile, köyden köye, obadan obaya gezip dolaşan Aşık Seyit Meftuni, 1970'li yıllarda Kerbela'yı da ziyaret etti. Türküleri, koşmaları, deyişleri, yurdun çeşitli yörelerine dağılan bir kısım eserleri de kendi sazıyla ve kendi sesiyle Türkiye Radyo Televizyon Kurumu arşivlerine intikal eden Meftuni. 1982 yılında Kahramanmaraş'ın Alibeyuşağı köyünde öldü. Türbe şeklinde yaptırılan mezarı hâlen bu köydedir. Ölümünden sonra geriye 4 oğlan, 4 kız olmak üzere 8 evlat ve yüzlerce türkü, deyiş ve şiir bıraktı (Belli, 1987: 54-57).

Seyit Meftuni'nin eserlerine daha çok tasavvufi, felsefi bir içerik egemendir. Sazı, mızrapla değil, pençe ile çalan ve oldukça dokunaklı bir sesi olan bu halk ozanı, dinsel ve duygusal deyişler söylemiştir.

Gel gül yüzlü sevdiğim inan gel bana
Severim ben seni sözdür Sultanım
Gönül bir mecnundur ne deyim sana
Bir canım var versem azdır Sultanım

Türlü çiçeklerle bezenmiş bağlar
Hasret çeken gönül durmadan ağlar
Kalmadı cesette eridi yağlar
Derdimi divane yazdır Sultanım

Seyit Meftuni'yi böyle üzer mi
Aşık olan maşuğundan bezer mi
Kul olan Sultandan ayrı gezer mi
Mezarım yan yana kazdır Sultanım

Seyit Meftuni gerek saz çalma, gerek söylemedeki farklı icrasıyla halk müziği alanında kaynak kişi olarak ayrı önem taşır. Kendine özgü tavır ve söyleme üslubu ile gerek Alevi-Bektaşî müziğini, gerekse yöresel müziği bir arada icra eden ender âşıklarımızdan biridir. Âşık Seyit Meftuni gerek kendi yöresinde, gerekse gittiği yerlerde devrin ünlü âşıkları ile bir araya gelmiş, Âşık Meclislerinde, Cem ayinlerinde ve diğer toplantılarda bulunmuştur (Belli, 1987: 54-57).

2.2. ÂŞIKÎ'NİN YAŞAMI

Âşıkî, Arguvan İlçesine bağlı İsâ Köyündendir. Kavaklar kabilesine mensup olduğu rivayet edilir. Asıl ismi Ahmet, babasının ismi Musa'dır.

İbrahim Aslanoğlu Âşıkî'nin doğum tarihini 1763, (İ.Arslanoğlu,1995: 6)

R.Ahmet Sevengil "1760-1765" olarak vermektedir. (Sevengil,1965: 247)

"Âşıkî, yörede 'Baba Musa' olarak tanınan bir zatın oğludur.(Özen,1988:193)

"Yörede "Baba Musa" olarak da tanınan "Kavaklar" kabilesinden Musa'nın oğludur. Âşıkî kendinden 10 yaş büyük olan yörenin en usta âşığı Derviş Muhammet'e çıraklık etmiş, saz ve sözdeki ustalığına Derviş Muhammed sayesinde ulaşmıştır."(Yardımcı, 1991: 14)

Âşıkî'nin çocukluğu ve gençliği İsâ Köyünde geçmiştir. Âşıkî, âşıklık geleneğini ve dini bilgilerini, büyük tekke şairi Derviş Muhammed'den öğrenmiştir.

Derviş Muhammed, Kerkük'lü Türkmen boylarından olduğu söylenen Seyit(Seyyah) Hüseyin'in oğludur. Hacı Bektaş'a sık sık giden Seyit Hüseyin İsâ köyünde Derviş Ali'yi duyar, gelir. Beğlerin ve Derviş Ali'nin isteğiyle köye yerleşir ve orda kalır. Köy halkı tarafından da sevilen Seyit, bir süre sonra Fatma isminde "Avşar" kızıyla evlendirilir. Evliliklerinden (1755) yılında Derviş Muhammed dünyaya gelir (Uğurlu, 2005: 65).

Derviş Muhammed daha çocukluğunda babasını kaybetmiş, annesinin yardımıyla fakru zaruret içinde büyümüş ve daha gençliğinde ilahi bir aşka tutulmuştur. Hacıbektaş Dergâhına gitmiş orada bir müddet hizmette bulunmuş ve artan aşkıyla dervişlik hakkını kazandıktan sonra yaya olarak Kerbela seyahatine çıkmıştır. Hayatında bu seyahat üç defa tekerrür etmiştir. Necef'te ve Kerbela'da irticalen nefesler söylemiştir (Çelik, 1954: 2).

Derviş Muhammed daha sonra İsa Köyüne geri dönmüştür. Zamanla İsa Köyünde hem deyişleriyle hem de ahlaki tutumuyla örnek bir din büyüğü, yol ulusu sayılmıştır. Derviş Muhammed'in yolunda gidenler, ona intisab edenler onun etrafında toplanmışlardır. Âşıkî, Derviş Muhammed'in etkisiyle “Âşıkî” mahlasını almıştır. R.Ahmet Sevengil, Âşıkî'nin mahlas almasını şöyle aktarır:

“...Derviş Muhammed'le aynı köyden komşu çocukları idiler.

Yol ulusu Derviş Muhammed, bir deyişinde:

Aşktır anamız, atamız;
Aşktır ceddimiz, ötemiz!

demişti. Yine başka bir şiirinde:

Hak bizi aşktan uyardı,
Hak nuru ile boyadı!

mısralarını söylemişti. Bu etki ile yetişen Ahmet, şiir söylemeye başlayınca mahlasını “Âşıkî” diye aldı. Bir süre sonra da:

Ya bir kişi Hak cem'ine varmazsa
Mürebbiye, müsahibe ermezse
Şu dünyada bir hûb cemal sevmezse
Sanki bir hayvandır sığılık içinde...

mısraları ile kendi yolunu çizdi (Sevengil, 1965: 247).

Derviş Muhammed'i babası Hüseyin yetiştirmiştir. Âşıkî ve Şah Sultan'ı ise Derviş Muhammed yetiştirmiştir. Derviş Muhammed, öncü, ileri görüşlü ve haksızlıklara boyun eğmeyen bir din adamıydı. Onun bu yaklaşımı köyün ileri gelenlerince hoş karşılanmamıştır. Tarikat ehli olan Derviş Muhammed, köyün “Beyler'in” yaptığı haksızlıklara karşı çıkmıştır. Bu yüzden İsa Köyünden ayrılıp Divriği ilçesinin Anzağar(Kevendüzü) köyüne yerleşmiştir. Derviş Muhammed köyünden ayrılmadan önce kendisine bağlı iki mürit yetiştirmiştir. Bunlardan biri Âşıkî, diğeri ise Şah Sultan'dır.

Derviş Muhammed'in, Anzağar(Kevendüzü) köyüne yerleşmesinden bir müddet sonra Âşıkîle Şah Sultan da İsa Köy'den ayrılmak zorunda kaldılar. Her iki ozan da Derviş Muhammed'in ardından Anzağar'a geldiler. Âşıkî ve Şah Sultan, uzun bir süre Anzağar'dakaldılar. Burada Derviş Muhammed'in feyzinden yararlandılar (Kaya, 1990: 16).

Derviş Muhammed'in çıraklarından olan Âşıkî, deyişlerinde ustası Derviş Muhammed'in izinde gitmiş:

Özün engine indir yüce uçma
Enginlerde biten ayva nar olur
Tekebbürlük edip yolundan azma
İblis'e uyanın işi zor olur

biçiminde, O'nun gibi toplumu uyarıcı, ahlâk kurallarını hatırlatıcı ve öğüt verici şiirler söylemiştir. Bâdeli âşıklardan olduğu:

Gönül sancağını açıp
Muhabbet mülkünden geçip
Yar elinden dolu içip
Esirip mestane geldim

deyişinde belirtilen Âşıkî'nin:

Akçadağ'ın sabah esen yelleri
Hasretin çektiğim yardan haber ver
Çözüldü mü kâkülünün telleri
Asıldığım zülf-ü telden haber ver

deyişi,

İntizar çektiğim hubların merdi
 Gözlerim yaşını saçmadan gel gel
 Sabahtan akşama dilimin virdi
 Devredip devranım geçmeden gel gel

deyişi,
 Kul olanın Hak katından işleri
 Bilinir gam yeme divane gönül
 Ha bir gün ola ki gözün yaşları
 Silinir gam yeme divane gönül

Ben bugün güzeller serdarın gördüm
 Çıkmiş salınıyor elin üstüne
 Cemalına baktım salavat verdim
 Selamına durdum yolun üstüne

gibi söyleyişleri de çevrede halk türküleri arasında sık sık okunmaktadır (Yardımcı, 2008: 292 -293).

“Pek çok halk şairi gibi Âşıkî de elinde sazı, dilinde sözü köyden köye, şehirden şehire dolaşmış, gezgin bir hayat sürmüştür.

Günde günde bakar iken yüzüne
 Hasret kaldım ayağının tozuna
 Düşüm gideceğim yolda izine
 Yüzümü sürdüğüm yollar elveda ,

Ayrılık ateşi bağrımı delip
 Ciğerim kanını içmeden gel gel

ve

Âşıkî der haber ver Sultanıma
Hasretliğı kâr eyledi canıma

gibi deyişlerinden de anlaşılacağı gibi uzun süre memleketinden ve sevdiklerinden uzak kalmıştır. Âşıkî uğradığı her yerde bir iz bırakmış, sazı ve sözü ile gönüllere su serpmiş, dost meclislerinin aranan siması olmuştur. Şiirlerindeki lirik duygular, deyişlerindeki ahlâki, hikmetli ve nasihat yüklü sözleri, bu gün bile zevkle okunan bir kaç halk şairi arasında sayılmasına yetmektedir.

Ben güzelim diye yüksekten uçma
İndirirler seni el yaman olur

ve

Gerçek âşık dünya için düşünmez
Arif olan azarlanıp sövülmez
El sofrasında adam övünmez
Yiğit kendi hanesinde er gerek

ve

Özün engine indir yüce uçma
Enginlerde biten ayva nar olur
Tekebbürlük edip yolundan azma
İblis'e uyanın işi zor olur

Deyişlerinde öğüdü;

Ey sofı nefsini sen ki bilmedin
Vücutun şehrinde şahı bilmezsin

ve

Aldanma hiç su dünyanın haline
 Bakma kulun yahşi yaman haline
 Bağbansız bahçenin gonca gülüne
 Elini uzatma gülden ayıptır

Deyişinde eleştiriyi;

Akçadağ`ın sabah esen yelleri
 Hasretin çektiğim yârdan haber ver

deyişinde ayrılığı ustaca dile getirmiştir. Şah Sultan`la olan aşkları yörede halk hikâyesi biçiminde anlatılmaktadır (Yardımcı, 1991: 14).

Çağdaşı Şah Sultan`ın gerçek manevi âşığıdır. Şah Sultan ile Âşıkî tarikat bilgilerini saz ve söz ustaları olan Derviş Muhammed`den öğrenmişlerdir. Âşıkî`nin, İsa köyünden ayrıldıktan sonra Hacı Bektaş-ı Veli dergâhını defalarca ziyaret ettiği rivayet edilir.

Âşıkî, Divriği`de bulunduğu sırada “Kul Himmet Üstadım”ile tanışmıştır. Bilindiği gibi Kul Himmet Üstadım 18.yy.`ın sonu 19.yy.`ın başlarında yaşamış Divriği`li bir halk şairidir. Asıl adı İbrahim olan bu halk şairi, “Kul Himmet`i” üstad gördüğü için şiirlerinde “Kul Himmet Üstadım” mahlâsını kullanmıştır. İbrahim Aslanoğlu, “Kul Himmet Üstadım” adlı eserinde Malatya`lı Âşıkî`nin, Divriği`li Kul Himmet Üstadım`la olan dostluğunu şöyle anlatır:

...Kul Himmet Üstadım`ın 1763`te doğup 1821`de ölen Arguvanlı şair Âşıkî ile arkadaş olduğu bir gerçektir. Âşıkî, şeyhi Derviş Muhammed`le birlikte Divriği`nin Anzağar köyüne yerleşmiş, orada uzun müddet kalmıştı. Kul Himmet Üstadım ile Âşıkî`nin dostluğuna aşağıdaki iki şiir tanıklık etmektedir.

Ey Âşıkî, sağaltmadın yaremi
 Yareme bir tatlı merhem çalasın
 Yaram teşanüştür sevmez haramı
 Arayıp da hekimini bulasın (Aslanoğlu,1976: 67).

Ey Âşıkî, sağaltmadın yaremi
 Yaramın merhemi yar değil midir?
 Yaram teşanüştür sevmez haramı
 Hekimin bilmeyen kör değil midir (Aslanoğlu, 1976: 72).

Görüldüğü gibi, Kul Himmet Üstadım, Âşıkî'ye bir soru sormuş, fakat cevabını gerektiği şekilde almamış olacak ki, ikinci bir şiirle yine kendisi cevap vermek zorunda kalmıştır.” (Aslanoğlu, 1976: 6)

Anzağar halkı, Derviş Muhammed, Âşıkî ve Şah Sultan'ı el üstünde tutmuşlardır. Âşıkî ve Şah Sultan bir müddet sonra Derviş Muhammed'ten izin isteyerek Anzağar'dan ayrıldılar. Bunlardan Âşıkî, Kayseri'nin Felâhiye İlçesine bağlı Ecirli(Acırlı) köyüne; Şah Sultan'da Arguvan'ın Bozan Köyüne gelip yerleşti. Derviş Muhammed, Anzahar'dan ayrılmadı. Bu köyde birçok derviş yetiştirdi.1826 yılında yılında bu köyde öldü. Türbesi bu köydedir (Özen, 1989: 226).

Âşıkî, Anzağar'dan çıktıktan sonra uzun ve sıkıntılı bir yolculuktan sonra Kayseri'nin Felâhiye İlçesine bağlı Acırlı(Ecirli) köyüne gelip yerleşir. Şeyhinden, köyünden ve çok sevdiği Şah Sultan'dan ayrılması onu yiyip tüketir. Yolculuğu sırasında Akçadağ'dan geçerken, Şah Sultan'a olan hasretini şu mısralarla dile getirir:

Akçadağ'ın sabah esen yelleri,
 Hasretin çektiğim yardan haber ver.
 Çözüldü mü kâkülünün telleri?
 Asıldığım zülfü dârdan haber ver.

Âşıkî'den haber ver sultanıma
 Hasretliğı kâr eyledi canıma
 Bülbülü olduğum gülistanıma
 Eylediğim âh ü zârdan haber ver.

Şah Sultan'da Âşıkî'ye candan bağlıdır. Âşıkî için yazdığı bir şiirinde;

“Urum ellerine bir can gönderdim
 Ya Ali sen gönder senden isterim
 Bakmaz mısın kebeb oldum kavruldum
 Ya Ali sen gönder senden isterim

Kerem eyle aşirasın belleri
 Çok gezdirmeyesin gurbet elleri
 Gariptir bilmezse uzak yolları
 Ya Ali sen gönder senden isterim

Ahmed'im çekmiştir mansur darını
 Hakka teslim etti cümle varını
 Hıdır arzuluyu hub cemalini
 Ya Ali sen gönder senden isterim”

Bir şiirinde de Şah Sultan, Âşıkî'yi turnaya benzetmektedir.

“Güzel turnam pervaz edip gel gitme
 Gidip garip elde bir mekan tutma
 Garip kaldım gidip beni terk etme
 Gel bizim ellere gez kerem eyle

Pervaz edip yücelerden uçarsın
 Vatanımız olan yerden geçersin
 Ne zulm ettim turnam benden kaçarsın
 Gel bizim ellere gez kerem eyle

Sefil turnam ben mahzunum gel gitme
 Ali'yi seversen beni terk etme
 Şah Sultan yaralı göğsünden itme
 Gel bizim ellere gez kerem eyle”

Tarih 1821. Âşıkî Kayseri'nin Ecirli(Acırlı) köyünde toprağa verildi. Şah Sultan onun arkasından, ölüme kavuşuncaya kadar, yirmi yıl daha âh ü zâr etti (Sevengil, 1965: 251-253).

Âşıkî'nin ölümünden sonra Hıdır Ağa isminde bir seveni dergâh yoluyla Acırlı'ya uğrayarak Âşıkî'nin kabrini yaptırmıştır. Hicri 1320 tarihinde İsa Köylü Bekir Efendi, Karahöyükü Hüsoğ Baba, aynı köyden Ali Efendi, Kuşu Köyünden Sazcı Gedik, Hacı Bektaş Dergâhınagiderken Âşıkî'nin kabrini ziyaret etmek için Acırlıya uğramışlar ve kabri sökülmüş olarak bulmuşlar ve ikinci defa Âşıkî'nin kabrini yaptırmışlardır (Çelik, 1954: 124).

2.3.DİĞER ÂŞIKÎLER

SİVASLI ÂŞIKÎ

Asıl adı Ali Çakmak olup Sivas İli Şarkışla İlçesi Saraç Köyünde 1931 yılında doğmuştur. Babası Yusuf, annesi Elif'tir. Edeoğlu Ali Dede olarak da tanınmıştır. Çocukluğu çobanlık yaparak köyünde geçmiştir. Bu dönemde gelenek göreneklerine sahip çıkarak dedelerinin kültürünü benimsemiş, Ehli Beyt ve Hacı Bektaş Evlatlarının muhibbi olmuştur. 22 yaşlarında deyiş söylemeye başlamıştır. 1948 yılında evlenmiştir. Özellikle Orta Anadolu'da çok ili hizmet amaçlı gezmiş, Hacı Bektaş'a gitmiştir. İlk dönemlerinde Âşık Ali mahlasını kullanırken, Safa Ulusoy tarafından Âşikî mahlası verilmiştir. Deyişlerinde genellikle inançsal konuları işlemiştir. 14 Ağustos 1998 yılında vefat etmiştir. Mezarı Köyündedir.

1

Ne mutlu ki o kapıyı bilenle
Açıp kalp evini bakıp görenler
Feda edip canı Hakk'a verenler
Dört duvar içinde yapısı vardır

Zalimin oku şu sineme batıyor
Bülbül konmuş gül dalında ötüyor
Alan müşteriye kumaş satıyor
Kayıdı bellidir tapusu vardır

Seni sevenlerin bellidir aslı
Seni seven kullar hepsi yaşlı
On İki İmamlar Muhammed nesli
Hünkâr'da duruyor hepsi vardır

Âşikî'yem şimdi Hakk'ı özlerim
Yürekte yaram çok durmaz sızlarım
Kulak ver de dinle benim sözlerim
Alanlara verir küpesi vardır

2

Yana yana kül olmuşum neyleyim
Yel esince gök yüzüne tozarım
Bir güzele kul olmuşum söylerim
Onun için perişanca gezerim

Acep nerde kalır nere giderim
Halimi dostuma haber ederim
Kusuruma bakar eli niderim
Gün gelince aranırsa mezarım

Divit benim kalem benim el benim
Şu ağzım içinde söyler dil benim
Çiğneyin üstümü giden yol benim
Kader benim şu derdimi yazarım

Sabırdan başka var mıdır çare
Açın sinelerim görünsün yare
Baktım kendime ki ciğerim pare
Bakarım kendime kendim kızarım

Âşıkî'yem bitmez oldu sözlerim
Gelir diye dost yolunu gözlerim
Yaslı kaldı kemen ile sazlarım
Söyler söyler dertlileri üzerim

ÇORUMLU ÂŞİKÎ

Mecitözü'nün Konaç köyü civarında yaşadı. Doğum yeri, asıl adı, yaşamı ve eğitimine ilişkin ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Eldeki verilere göre 18. yüzyılda yaşadığı tahmin edilmektedir. Yöreye has olduğu izlenimi veren deyişlerinden hareketle belli bir eğitim aldığı düşünülebilir. Çorum yöresinde 18. yüzyılda yaşamış olan Çorumlu Kul Mustafa ile karşılaşması olan Âşıkî'nin deyişleri yöredeki cönklerde yer almakta ve zakirlerce yaygın olarak söylenmektedir.

Araştırmacı Ziya Gürel'in "Hak Aşıklarından Aşiki ve Dedemoğlu-1980" adlı eserinde Çorum Mecitözü İlçesi civarında 17-18. yüzyılda yaşamış olduğu düşünülen bir Âşıkî'den bahseder. Bu Âşıkî'nin kaybolan cönkündeki şiirlerin çoğunluğu divan tarzında olduğu belirtilir (Gürel, 1980: 10).

Derviş Muhammed'in yetiştirdiği Arguvanlı Âşıkî ile (1760-1824) Çorumlu Âşıkî'nin birçok deyişleri halk zihninde birbirine karışmış durumdadır.

1

Talip ne durursun geçer bu devran
Gafleti özünden sürmeye çalış
Sürüp kehilliği geçirme zaman
Dört kapıda yolun görmeye çalış

Görüp dört kapıda yolu erkanı
Hizmet edip anda öğren izanı
Mar'fet ehli bulup öğren irfanı
Erenler sırrına ermeye çalış

Erince erenler sırrına heman
Kalbinde de koymaz zerrece güman
Anda bile olur hazreti sultan
Varıp divanına durmaya çalış

Durup divanına canı gönülden
 İsmi feramuş eyleme dilden
 Kalbin arıta gör kıyl ile kaldan
 Özünü mürşide vermeye çalış

Varıp ey Âşıkî kendini alıp
 Cihanın varına minnetsiz olup
 Benlik kalesini virane kılp
 Vücudun şehrine girmeye çalış

2

Dostum senin hub cemalin görelî
 Sırrım halka ayan oldu faş ile
 Meylim akıp sana gönül vereli
 Gözlerim doludur kanlı yaş ile

Derde düştüm ah u feryat eylerim
 Açıldı yaralar işler dağlarım
 Aşkına düşelden beri ağlarım
 Güldüm mü sanırsın garip baş ile

Yıkma bu ednanın hatrını yıkma
 Lütfeyleyip cefa oduna yakma
 Kaşların çatıp da hışm ile bakma
 Kan edersin gözler ile kaş ile

Hiç demeysin varıp imdat edeyim
 Virane gönlünü abat edeyim
 Koyun hasret ile feryat edeyim
 Sen oyna gül yaran ile eş ile

Siyah zülfün bendeleri çöz bari
Ne gelir elden sinemi ez bari
Sen kıymetin bilmezlerle gez bari
Ben gezeyim hayal ile düş ile

Rahm etmeyip vefa kılmadım diye
Gözlerinin yaşın silmedim diye
Âşıkî'nin kadrin bilmedim diye
Birgün olur dövünesin taş ile

KARAÖZÜLÜ ÂŞİKÎ (ÂŞIK YAKUP GENÇ)

Âşık Yakup, Karaözü’de birkaç varlıklı aileden birinin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. AnnesiAltın, babası Ağca Kâhya’dır.1864 yılında doğan Âşık Yakup, iki kez evlenmiştir. Yaşamının büyük bir bölümünde şiirler yazmış, müziğe olan ilgisini keman çalarak göstermiştir (Kılıç, 1995: 6).

Âşık Yakup, “Âşıkî”mahlasıyla şiirlerini dile getirmiştir. Âşıkî; şiirlerinde, doğa ve kadın sevgisinin yanında, köyüne olan tutkusunuda dile getirmiştir. Yazı, Alamettin Yaylası’nda; kışı Horlak’ta geçiren Aşiki, çiğcilik yaparak geçimini sağlamıştır.1958 yılında yaşama gözlerini kapamıştır (Kılıç, 2002: 10).

“Kudretten çekilmiş duvarın
Akarsuyun çoktur soğuk pınarın
Bu ortada yoktur senin değer
Âşıkî metheder seni Horlak

Baharınan kırmızı güller açılır
Çiçeklerin birbirinden seçilir
Soğuk suyun sefayınan içilir
Her yerde söylenir namın Horlak

İlkbaharda sebzelerin ekilir
Yeter meyvaların dalda dökülür
Pekmezlerin helkeyinen çekilir
Her yerde söylenir namın Horlak

Güz bitti erişti ayazla karın
Tez oldu özümden ayrılma çağım
Yaşlandım gayrı inceldi bağım
Gençler senin sefan sürsün Horlak

Bereket versin toprağına taşına
 Hayran oldum kekliğine kuşuna
 Sağ olursam gene gelirim başına
 Şimdi ıssız kaldı yolun Horlak

Ey Âşıkî ne yapan eyleme keder
 Ne oldu validemiz hani ya peder
 Bu dünyaya gelenin hepsi gider
 İşte ben gidiyorum sen kal Horlak (Kılıç, 1995: 6).

Âşık Yakup şiirlerini bir deftere kaydetmiştir. Ölümünden sonra torunları Oğuz Kılıç ve Faris Kılıç tarafından bu defterdeki şiirler kendiimkânlarıyla kitap haline getirilmiştir. Bu kitaptaki çoğu şiirlerin aslında Malatyalı Âşıkî'ye ait olduğu tespit edilmiştir.

Âşık Yakup'un torunu olan İsmail Kılıç ile yapılan görüşmede dedesi Âşık Yakup'un varlıklı biri olduğunu, kemañaldığını, şiire düşkün olduğunu fakat dini ve edebi konuda bir eğitim almadığını vurgulanmıştır. Edebiyat öğretmenliği yapmış olan İsmail Kılıç; dedesi Âşık Yakup'un bölgedeki ve çevre illerdeki âşıklardan etkilendiğini ve bunlara ait şiirleri defterine kaydettiğini belirtmiştir. Malatyalı Âşıkî'ye ait şiirlerin Âşık Yakup'a ait kitapta bulunması, kitaptaki diğer şiirlerin de Malatyalı Âşıkî'ye ait olabileceği tezini güçlendirmiştir. Malatyalı Âşıkî'ye ait olabileceğini tespit ettiğimiz diğer şiirler tezimizin kapsamına alınmıştır.

2.4. ÂŞIKÎ'NİN YAŞADIĞI COĞRAFYA

Âşıklar buldukları sosyal çevrenin kültürü ile yoğrulmuşlardır. Bu bağlamda Arguvan nice âşıkları bağrından çıkarmış önemli bir merkezdir. Âşıklar yetiştiren Arguvan, bu geleneği sürdürerek ileriki kuşaklara mirasını zenginleştirerek aktarmış ve aktarımını sürdürmektedir. Âşikî ise Arguvan ilçesinin İsa Köyü'nde yetişmiş bir âşıktır. Bu yüzden Âşikî'yi etkileyen coğrafi bölgeyi tanımamızın, onu derin yapısının oluşmasını sağlayan unsurları bilmemiz açısından faydalı olacağı kanısındayız.

2.4.1 İSA KÖY'ÜN TARİHİ VE OLUŞUMU

İsa Köy'ün tarihi ve oluşumu araştırmacılara göre yedi kabilenin bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Bukabileler; Beyler, Kavaklar, Karahıdırlılar, Mıçiler, Mektebiroğulları, Şihlilar(Şah İbrahimpliler),Avşaroğulları'dır.

İsa Köy'ünün tarihi ve oluşumu hakkında en eski belge Malatya tahrir defterlerinde 1281 ML. olarak bilinir. 1281 tarihi, kaymakamlığa teberru edilen vakıf caminin tarihi olduğu için ve daha önce hiçbir tarih ve bilgiye rastlanılmadığı için bu tarih İsa Köy'ünün kuruluş tarihi olarak kabul edilir.

İsa Köy'ün adı ve oluşumu hakkında çeşitli görüşler vardır. Araştırmacı Gani Uğurlu'ya göre: "İsa Köy'üne gelen Ermeniler buraya yerleşmişlerdir. İsa Köy'ünde yaşayan Ermeniler inanç ve ibadet felsefesi (İsavi) yani Tanrı'dan sonra İsa Peygamber'in adını kendi köyelerine koymuşlar. Ermeni halkı İsa Köyü'ne kilise yaptırmışlardır. Zaman ve tarih ilerledikçe 15-16.y.yıldan sonra Beylerin İsa Köy'üne gelmeleri ve Ermenilere zulüm etmeleri bu zulme dayanamayan Ermenilerin İsa Köy'ünü terk etmeleri ile sonuçlanmıştır (G.Uğurlu, 2007: 44).

Araştırmacı yazar Hamza Aksüt'te bu düşüncüyü destekler: Beyler, Ermenilerin köy çeşmesinin bulunduğu alana yaptıkları kiliseyi yıkarak yerine cami

yapmışlardır. Beyler kabilesi zamanla Alevileşerek camiye terk etmişlerdir (Aksüt, 2002: 213).

Araştırmacı yazar Ali Rıza Uğurlu ise İsa Köy'ünün adı ve oluşumu hakkında şöyle düşünür:

Yirmi dört Oğuz boyları arasından birinin ismi de 'Beğ Dililer' dir. Bunlardan bir kısmı gelip Yıldızeli yaylalarında yaylar. Birisi Güneş diğer ikisi de Boyun adını taşıyan yerleşme alanlarında Deve Taş- Boz üyük ve Yellice'ye bağlı Alaca Han'a yerleşirler. İsa Köyü Beğleri, Alaca Han'da bir süre kaldıktan sonra kış aylarında Tohma su kenarlarında kışlar ve bir yandan da yer arama çabaları sürer. Genelde Arguvan ve çevrede aynı yolu takip edip gelip bu günkü yerlerde geldikleri yerlerin adı ile 46 köy bulunmaktadır. 14 yy, başlarında, birbirine yakın tarihlerde bu yöre köyleri bir Oğuz Türkmen köyleri olarak oluşur ve o önemini günümüzde de korurlar. İsa Köyü Beğlerinden 'Abbas Beğ- Yusup Beğ' iki kardeş 14. yüzyıl ortalarında bu yere İsa Köyü adını kor ve yerleşirler. İsa Luvi Dilinde 'göçebe yer' anlamındadır (Uğurlu, 2005: 65).

İsa Köyü'ndeki yerleşim yerleri ve köyün oluşumu halkın anlatımına göre şöyledir:

HÖYÜK

İsa Köy'üne 4 km uzaklıkta Malatya, Arguvan yolu ile Kışla Çayı arasındadır. Burada düz arazi üzerinde ki Höyük yığma tepe seklindedir. Höyük ve Saritaş İsa Köy'ünü oluşturan Ermenilerin yerleşim yerleridir. Ermeniler; bugünkü İsa Köy'ünün bulunduğu yeri, hayvanlarının kışı geçirmeleri için seçmişlerdir. Kıraç ve sert zemin olması tercih nedenlerindedir. Önceleri ağıl olarak kullandıkları bu yamaca sonraları kendileri de yerleşerek köyü kurmuşlardır. Orta mahalle ilk yerleşim alanıdır. Bugünkü köy meydanında bulunan çeşmenin yan tarafına kilise yapmışlardır. Köy meydanının bulunduğu yerleri de mezarlık alanı seçmişler. Ermenilerin İsa Peygamber'e inanmalarından dolayı diğer köylüler tarafından İsalılar, İsacılar adları verilmiştir. Sonradan İsa Köy adını almıştır. İsa Köy'ün bin yıl önceden kurulduğu sanılmaktadır (Arguvan Olgusu Sayı 7).

VAYIS ÖREN - KAVAKLAR

İsa Köy`ünün güney batısında Kışla Çayı üzerinde bulunur. Köye uzaklığı 2 km mesafededir. Vayıs Ören; Kavaklar kabilesinin bir kısmının yaşadığı yerleşim yerlerinden biridir. Höyükten sonra kurulan yerleşim yeridir. Kavaklar dağınık olarak yaşadıklarından Kışla Köyü`nde de Kavaklar kabilesinden olanlar yaşamaktadır. Kavaklar; Beyler Çağlılı`ya gelene kadar Vayıs Ören`de yaşamışlardır. Kavaklar yöreye ilk gelen kabilelerden biridir (Arguvan Olgusu Sayı 7).

KIŞLA KÖYÜ - KAVAKLAR ve DERViŞ ALİ

Buraya Derviş Ali`nin köyü de denir. İsa Köy`ünün batısında, Arguvan yolu üzerindedir. Köye uzaklığı bin metredir. Derviş Ali Kavaklar kabilesinin yetiştirdiği yiğitlerden biridir. Haksızlıklara ve kötülöklere karşıdır. Halkı ile arası iyi, bilgili bir derviştir. Sadece Kavaklar kabilesinde değil, çevredeki kabileler üzerinde de etkinliği vardır. Beyler`in zulümlerinden kaçan Vayıs Ören halkı da Kışla Köyü`ne sığınır. Derviş Ali; beylerin zulmünden korkan tüm kabilelerin önderidir. Kabilelerin birlikte olmasını sağlayıp İsa Köy`ün kurulmasına öncülük etmiştir. Sonrada Beyler ile mücadeleyi başlar. Saldırılara karşı koyar, toplumsal yaşamları olmayan Beyler`e toplumsal ilişki kazandırmak için çaba harcamıştır. Beyler`in Alevi olmasında etkili olmuştur.

Kışla Köyünde Derviş Ali anısına dikilmiş bir tane dut ağacı vardır. Çapı 2 metre kadar olup çevresi de 8 metre civarındadır. Gövde içi boş olan dut ağacı yaşamını uzun yıllardan beri sürdürür. Kavaklar da İsa Köy`üne yerleşmişlerdir (Arguvan Olgusu Sayı 7).

ESKİÖREN - KARAMOLLALAR

Karamollalar Kerkük Türkmenlerinden olup, Kerkük`ten gelip Tunceli`nin Çemişgezek ilçesine yerleşirler. Geçimlerini kalbur yapıp satarak sağlarlar, gezgincidirler, gezginci olmalarından dolayı gelip Eski Ören`e yerleşirler. Eski Ören`in bugünkü adı Erişki`dir. İsa Köy`ünün dört km doğusundadır. Karamollalar

Alevidirler. Adlarından anlaşıldığı gibi Mollalık Alevilerde bir din ünvanıdır. Karamollaoğulları da denmektedir. Eski Ören`de yaşayan halk da İsa Köy`üne gelip yerleşirler ve Karahıdırlar adını alırlar (Arguvan Olgusu Sayı 7).

TELLİ ÖREN - AVŞARLAR

İsa Köy`ünün 3 km doğusunda, bugünkü adi ile Çakmaklı Kol yanındadır. Avşarların Kars`tan gelip Telli Ören`e yerleştikleri söylenir. Telli çalgılar yapıp satmalarından dolayı yerleştikleri yerde Telli Ören adını almıştır. Bilgili insanları çoktur. Bu halka Avşaroğulları da denir. Avşarlar Alevidir (Arguvan Olgusu Sayı 7).

ÇAĞILLI - BEYLER

Kimilerine göre Diyarbakır Ricvan`dan kimilerine göre de Urfa Viranşehir`den gelmişlerdir. Geliş tarihleri 1200 yılların sonları ile 1300 yılları arasında geldikleri sanılmaktadır. Kışla Çayı üzerinde Çasallı denilen yere yerleşmişler. Beylerin yerleşim yerleri Kavakların yaşadığı Vayis Ören`e yakın yerdedir. Beyler yerleşim yerlerinin tek Sünni kabilesidir. Beyler Çasilli`ye yerleştikten sonra çevredeki halkla iyi ilişkiler içinde değillerdir. Toplumsal ilişkileri de olmayan Beyler öncelikle Vayis Ören`de yaşayan Kavaklar`a saldırırlar ve Vayis Ören`den kovulan Kavaklar Kışla Köyü`ne sığınırlar. Kavakları kovan Beyler Vayis Ören`e de yerleşirler. Bu verimli topraklarda Beyler oturmaktadır. Beyler Kavaklar`dan sonra Höyük ve Sarıtaş`ta yaşayan Ermenilere de saldırırlar. Beylere karşı koyamayan Ermeniler; daha önceleri İsa Köy`üne gelmiş olan kabilelerinin yanına yerleşirler. Beyler toplumsal huzuru bozarlar. Kendilerinden inanç olarak da ayrı olan Ermeni ve Kavaklar`a baskılarını sürdürürler. Ermenilerin çoğunluğu Beylerin saldırılarına dayanamayıp İsa Köy`ünü de terk ederler. İsa Köy`üne Ermeniler yerine Beyler gelirler. Kiliseyi Camiye çevirirler. Alevi olan Kavaklarla da araları iyi değildir. Eskiden Cami olan yer su anda köy meydanıdır (Arguvan Olgusu Sayı 7).

EŞİTKE - MIÇİLER (İNCE SU)

İsa Köy'ü yöresine son gelen kabilelerden biridir. Arapkir - Kemaliye arasında bulunan Aşukga'dan gelip İsa Köy'ünün kuzey doğusunda 4 km uzaklıktaki Aşukga'ya yerleşirler. Harabeleri hala vardır. Bu kabile geldikleri yer adı ile anılır. Aşukga adı zaman içinde Eşikge olur. Aşukga'lılar Gürgöç'e (Gürgüşler) daha sonraları yerleşmişlerdir. Aşukgalılar çay kenarına ilk zamanlar sürülerini kışı geçirmesi için bırakırlar. Zamanla da kendileri de gelip Gürgöç'e yerleşmişlerdir. Aşukga'dan gelen kabilenin bir tarafı Hekimhan Çelik Pınar'a giderler. Çelik Pınar'daki kabileler ile Mıçilerin kabile başları olduğu söylenmekte. Mıçilerin Gürgöç'e yerleşmesini Gürgüşler istemezler. Gürgüşler Mıçilere baskı uygular. Mıçilerin uzlaşma çabaları sonuç vermez ve Gürgöç'ü terk eden Mıçiler İsa Köy'üne giderek, yukarı mahalleye yerleşmişlerdir. Aşukgalıların adı günümüzde Mıçiler'dir (Arguvan Olgusu Sayı 7).

2.4.2 İsa Köy'deki Tarihi ve Özel Yerler:

ACI KUYU

Köyün güneydoğusunda 2 km uzaklıktaki Acıkuyu 30-40 yıl öncesine kadar köylülerin kalabalık olarak gidip çamaşırlarını yıkadıkları yerdir. Sodalı suyu ile hâlâ varlığını sürdürmektedir (Arguvan Olgusu Sayı 7).

GANİ BABA - NESİMİ DEDE (TIFILIM DEDE) TEKKESİ

Divriği ilçesinin Anzahar Köyündendir. Gani Baba, oğlu Ahmet'i okuması için İsa Köy'üne tanıdıklarının yanına gönderir. Ahmet'e bakması için yaşlı babaanne de beraber gelir. Kışın hastalanan Ahmet çocuk yaşta ölür. Arkasından da torun acısına dayanamayan Fatoş adındaki babaanne de ölür. Köyün girişindeki tepede bulunan Nesimi Dede Tekkesi içine Ahmet ve Fatoş Ana gömülürler. Nesimi Dede; Gani Baba ile yol arkadaşlarıdır. Aynı sülaleden oldukları için de halk bu tekkeye Gani Baba demektedir. Halk arasında Gani Baba'nın çocuk olduğu söylenmektedir. Diğer görüşler ise Gani Baba Tekkesinin Anzahar'da olduğu, İsa

Köyü`ndeki tekkenin ise Nesimi Dede Tekkesi olduğu doğrultusundadır (Arguvan Olgusu Sayı 7).

DİVANE

Köyün batısında bulunan tepe üzerindedir. Çok saf, temiz olan kıza saf olduğundan divane denilmektedir. Adı bilinmemekte, öldüğünde bugünkü tekkesinin bulunduğu tepeye gömülür, sonradan tekke haline getirilir. Divane tekkesi içinde; Mıçiler kabilesinden Bekir Efendi`nin de mezarı bulunmaktadır. Kabileler arasındaki düşmanlıklardan dolayı ölü mezardan çıkarılmasını diye Bekir Efendi Divane Tekkesi içine gömülmüştür (Arguvan Olgusu Sayı 7).

KEMER (KUBBE)

Beylerin kendi önderleri için yaptırdıkları anıt mezarlardır. Köyün batısında Sülmenli yolu ile Gani Baba Tekkesi arasında iki yerde anıt mezarlar vardır. Bunlardan bir tanesi tek kemer şeklindedir. Diğeri ise dörütlü kemer şeklinde olup kemerde kullanılan taşlar Arapkir`den getirilmiştir. Yapımda Ermeni ustalar çalıştırmışlardır. Halk bu yapının değerini koruyamamış, bazı kişiler bu güzel anıttan taşlar götürerek kendi evlerinde köşe taşı olarak kullanmışlardır. Kemerler kendi haline bırakılmış durumda da olsa, bir tarafları sökülüp götürülse de, bir yapı şaheseri olarak duruyor. İnsanların korumasını bekliyor (Arguvan Olgusu Sayı 7).

III. BÖLÜM

3.1 ÂŞİKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE İÇ YAPI

3.1. ÂŞİKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE DİNİ KONULAR

Âşıkî, Alevi kültürüyle yetişmiş bir halk âşığı olarak, şiirlerinde daha çok Hz.Ali ve Ehl-i Beyt sevgini dile getirmektedir. Bunun yanında On iki imam ve mürşit kabul edilen Hacı Bektaş-ı Veli de şiirlerde öne çıkan şahsiyetlerdir.

3.1.1. Allah Sevgisi

Alevi- Bektaşî inanç sisteminde önemli bir yeri bulunan Allah- Muhammed- Ali üçlemesi Âşıkî'nin şiirlerinde sıkça kullanılmıştır.

Günahım çok amma ümüdüm sensin

Allah medet ya Muhammed ya Ali

Günahlara kalmaz gani sultansın

Günahım çok amma ümidim sensin (Ş. 5)

Âşıkî'nin şiirinde Allah; uzak, ulaşılmayan bir kavram değil, insanın özünde olan bir sultandır, bir mihmandardır.

Eriş bir gerçeğe kendi kuvvetli

Mücüzatı belli hem kerametli

Âşıkî muhabbet tatlı mı tatlı

Hak'kın muhabbeti acı mı olur (Ş. 11)

Cefanın yüzünden ah edip gezme
 Gel gönül sabreyle rıza Hak'kın dır
 Kendi kendin gümrah eyleyip gezme
 Gel gönül sabreyle rıza Hak'kın dır (Ş. 19)

Allah'ın nazarı olsa bir kul'a
 O iki cihanın eridir eri
 Âlem düşman olsa ona ne ola
 Ona kuvvet veren Baridir Bari (Ş. 34)
 şiiirlerinde görüldüğü gibi Allah sevgisi dile getirilmiş, Allah'ın adı anılmıştır.

3.1.2. Hz. Muhammed Sevgisi

Âşıkî'nin şiiirlerinde Hz. Muhammed başta olmak üzere tüm peygamberlerin önemli bir yeri vardır. Ancak Allah, Hz. Muhammet ve Hz. Ali sevgisi en çok ele alınan konudur. Şiiirlerde bu üçlemeyi belirgin bir biçimde görebiliriz. Başta Allah, ardından Hz.Muhammed ve son olarak Hz. Ali'ye duydukları sevgiyi aynı dize içinde isimlerini zikrederek göstermiştir. Kimi şiiirlerde ise Hz. Muhammet ile Hz. Ali'nin ismi beraber anılır.

Kıymeti var hülle donu biçilir
 Yetmiş ikiden ayrılır seçilir
 Bahçesinde taze güller açılır
 O gül Muhammedin teridir teri (Ş. 34)

Cürümüne yoktur nihayet ya Muhammet Mustafa
 Kıl kereminden inayet ya Muhammet Mustafa
 Lutufa ihsan babında bendeni kılma cüda
 Olunca ruzu kıyamet ya Muhammet Mustafa (Ş. 46)

Derdimizi firak etme
Ya Muhammed ya Muhammed
Visalından ırak etme
Ya Muhammed ya Muhammed (Ş. 49)

Muhammed Mustafa nuru Hak'kiçün
Nebiler veliler yolu Hak'kiçün
Ümüdüm var ismin Ali Hak'kiçün
Şahı Merdan sen ver senden isterim (Ş. 69)

On sekiz bin alem onun aşkına bünyat olan
Her kime şefa'at olursa ol dur azat olan
Dört kitap içinde ismi şerifi hem yad olan
Ahmedi Mahmut Muhammet Mustafa dır sevdiğüm (Ş. 73)

3.1.3. Hz. Ali Sevgisi

Âşıkî'nin şiirlerinde en belirgin konu, Hz. Ali'ye duyduğu sevgidir. Âşıkî, şiirlerinin büyük bir kısmında "Ali" uyak olarak tekrarlanmıştır. Bu durum, her dörtlüğün sonunda dile getirilerek, Hz. Ali'ye duyulan sevgi ve saygı ifade edilmiştir.

Nefsi dünya ile daim berhavayım ya Ali
Bir öğülmez böyle derde müptelayım ya Ali
Âşıkî'yem bir gedayım bi nevayım ya Ali
Kıl medet derdime derman ya emirel mümin (Ş. 2)

Âşıkî'yem eydir şah-ı cihanım
 Sensiz intizardır cesette canım
 Ben kuluyum Ali benim sultanım
 Kul olan sultandan nasıl ayrılır (Ş. 17)

biçiminde, doğrudan Hz. Ali'ye duyulan hayranlık, sevgi ve saygı ifadelerinden oluşan şiirler oldukça çoktur.

Alinin sırrına kimseler ermez
 Alidir ol sırrı yezdan Alidir
 Ziyalar gösteren arz-ı semaya
 Alidir gör mah-ı taban Alidir (Ş. 110)

Allah, Hz. Muhammed ve Hz. Ali birçok şiirde bir arada anılmıştır. Bir Bektaşî şairi olan Âşıkî'nin deyişlerinde en çok konu edilen şüphesiz Hz. Ali olmuştur.

Günahım çok amma ümüdüm sensin
 Allah medet ya Muhammed ya Ali
 Günahlara kalmaz gani sultansın
 Günahım çok amma ümüdüm sensin

Sizsiniz mümünlerin desti demanı
 Yalvarınca basmazsınız amanı
 Mürvet sana derim ey kerim kâni
 Allah medet ya Muhammed ya Ali (Ş. 5)

Alevi Bektaşî inancında Hz. Muhammed ile Hz. Ali birbirinden ayrılmaz. Bu felsefeyi Âşıkî'nin şiirlerinde de görebiliriz.

Ayırmayız Muhammed'den Ali'yi
Lahmüke lahmü o server bizimdir (§. 9)

3.1.4. On İki İmam Sevgisi

Alevilikte On İki İmam inancı, temel dini inancı oluşturur. Bu bakımdan Âşıkî'nin şiirlerinde on iki imam inancı ve sevgisinin yeri büyüktür.

İmam Zeynel hasta idi o cenkde
Daima yezitler hang ile henkde
Güzel imamların cesedi hakde
Allah medet ya Muhammed ya Ali

İmam Bakır anda içti şerbeti
Yaktın ciğerimi yandırdın katı
İmam Cafer okur idi ayeti
Allah medet ya Muhammed ya Ali (§. 5)

Âşıkî'nin birçok şiirinde On İki İmam'ın tamamı olan, İmam Ali, İmam Hasan, İmam Hüseyin, İmam Zeynel Abidin, İmam Bakır, İmam Cafer-i Sadık, İmam Musa Kazım, İmam Rıza, İmam Muhammed Taki, İmam Naki, İmam Hasan El Askeri ve İmam Mehdi'nin isimleri zikredilmiştir.

Bizde şahı sevdük bir havas ilen
Gönlümüz kaygılı oldu yas ilen
İmam Hasan zehir içti tas ilen
Onun için benzi sarıdır sarı

Şah Hüseyin yere saçtı kanların
 Onun için kırmızıdır donları
 Mansurdan gördüler ol nişanları
 Ağdığı enel Hak zarıdır zarı (Ş. 34)

Ol imam Bakır'a kıldılar ceza
 İmam Cafer razı oldu bu söze
 Aşk ile şehittir Kazım İrıza
 Şehit olan makamını buluyu

Taki'yi Naki'yi şehit eyledi
 Hasan ul Askeri umman boyladı
 Muhammed Mehdi de görki neyledi
 Şehit olanların kanın alıyı (Ş. 21)

biçiminde dörtlüklerde, övgü dolu sözlerle On İki İmam isimleriyle Âşıkî'nin şiirlerinde yerini almıştır.

3.1.5 Hacı Bektaş Veli Sevgisi

Âşıkî'nin şiirlerinde en çok adı geçen şahsiyetlerden biri de Hacı Bektaş-ı Veli'dir. Hacı Bektaş Veli, tarikat yolunda izinden gidilecek pir, mürşit, hünkâr kabul edilmiştir. Muhammed, Ali, Hacı Bektaş Veli Anadolu Alevilerinde üç inanç odağıdır. Bu Odakların sonuncusu Hacı Bektaş Veli'dir, Hak'ka giden sevgi yolu da Hacı Bektaş Veli'den geçer.

Gayet derdim yeğın ey Hacı Bektaş
 Derdime bir derman uma gelmişim
 Muratlar verici ey gani seddar
 Nazarından ehsan uma gelmişim

Zalımın zumlundan sararıp soldum
 Derde müptela oldum dermana geldim
 Acı su içtim de ben helak oldum
 Lebinden abu zezem e' me gelmişim (Ş. 71)

gibi ifadelerle Hacı Bektaş Veli'nin Bektaşî tarikatı için önemli bir şahsiyet olduğu vurgulanmış, yolundan gidildiği belirtilmiştir.

Yalnızca Âşıkî için değil, tüm Bektaşî şairleri ve tarikat ehli için büyük önem taşıyan Hacı Bektaş Veli, Âşıkî tarafından da ele alınmış ve şiirlerinde işlenmiştir. Ona duyulan büyük saygı şiirlerde açıkça görülmektedir.

3.1.6. Diğer Din Büyüklerine, Dini Kavramlara Duyulan Sevgi

Hz. Ali'nin oğulları Hasan ve Hüseyin de Ehlibeyt sevgisi içinde şiirlerde yer almaktadır:

Başımız tacıdır Hasan Hüseyin
 İmam Zeynel aba nuru bizimdir (Ş. 9)

Pir Sultan'ı Şah aşkına astılar
 Şah Hasan'ı zehirinen bastılar
 İmam Hüseyinin başın kestiler
 Sıra Zeynel Abidin'e geliyi (Ş. 21)

Âşıkî'nin şiirlerine bütün olarak baktığımızda gerek peygamberler gerekse dinbüyükleri bakımından geniş bir şahıs kadrosuna sahip olduğu açıkça görülmektedir. Bu durum da bizi, Âşıkî'nin, iyi bir eğitim aldığına ve özellikle Bektaşî kültürüne hakim olduğuna götürmektedir.

3.2. ÂŞIKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE DİN DIŞI KONULAR

Âşıkî'nin, Şiirlerinin büyük bölümünü dini konularda yazmıştır. Ama bunun yanında din dışı konularda şiirleri de vardır. Şiirlerinde din dışı konular sevgi, özlem ve sosyal temler olarak ele alınabilir.

3.2.1. Sevgi Temi

Âşıkî'nin, mecazi aşkı ve sevgiyi anlattığı şiirleri de bulunmaktadır. Özellikle manevi aşığı Şah Sultan'a olan sevgisini şiirlerinde görebiliriz. Şiirlerinde sevgiliyi, hem soyut hem de somut yönleriyle anlatmıştır. Güzellik öğeleri bazen boy, bazen kirpik, bazen de kaş olmuştur.

Eliftir kametin ey fidan boylu
Yüzünü görenin akli zay olur
De bir kerem eyle ey mazlum huylu
Oktur kirpiklerin kaşın yay olur (Ş. 20)

Mah yüzünde çifte çifte halları
Ona âşık olan canı bahtılı
Dal gerdana yakışmıştır kolları
Mevlam hub yaratmış seni bahtılı

Kiprikleri oktur ay kaşı keman
Ben seni severim yok bunda güman
Aşkın görüp çağırır el'aman
İhsanın olursa anı bahtılı (Ş.25)

Âşıkî'de sevgi ve sevgili, uzaklığı ve ulaşılmazlığıyla, mistik bir renge bürünüp, gizemli bir boyut kazanır.

Melek midir nedir aslın bilinmez
 Güzeller içinde birdir sevdiğim
 Nazirin yok sana kıymet bulunmaz
 Cevahir içinde dür sün sevdiğim

Barek Allah hub gelmişsin cihana
 Kusurun yok hiç bulunmaz bahana
 Felek mislin getirmemiş cihana
 Ne acayip yadigârsın sevdiğim (Ş. 56)

Güzele duyulan tutku ve ulaşılmazlığın vermiş olduğu dert ve acıları şiiirlerinde sık sık dile getirir.

Hakikatlı yardım uzağa düştüm
 Fırgat dalgalandı ağlar gezerim
 Devraneler gibi çırağa düştüm
 Sinem aşk adına dağlar gezerim

Benim derunimde derdim var diye
 Gen dünya aşım oldu dar diye
 Gönül hali koymaz hani yar diye
 Durmaz Ferhat gibi dağlar gezerim (Ş. 66)

Âşık, âşkın vermiş olduğu yoğun duygularla iç içedir ve onu sürekli yüreğinde hisseder.

Âşka düşen âşık hali ne olur
 Önde sonda ol habibini bulur
 Bu cihan onsuz bana zindan olur
 Cemali nuru gözüm çırağıdır

Bülbülüm figânım gülizar için
 Ayrılam deyu korkum dildar için
 Gece gündüz ağladığım yar için
 Taşkın akan didemin ırmağıdır (Ş.78)

3.2.2. Özlem Temi

Âşıkî'nin kimi şiirlerinde, özlem duygusunun vurgulandığı sezilmektedir. Din dışı konularda, sevgiliye duyulan özlem, şiirlerindeki göze çarpmaktadır.

Âşıkî'den haber ver sultanıma
 Hasiretlik kâr eyledi canıma
 Bülbülü olduğum gülistanıma
 Eylediğim ah-ı zar'dan haber ver (Ş. 18)

Günden günde bakar iken yüzüne
 Hasret kaldım ayağının tozuna
 Düşüm gideceğim yolda izine
 Yüzümü sürdüğüm yollar elveda (Ş. 45)

Âşıkî sevgilinin özlemini, hasretini çekmiş ve ona kavuşmayı onu görmeyi arzulamıştır.

Kametin uzanmış selvi dal gibi
 Yanağın kızarmış taze nar gibi
 Bahçede açılmış gonca gül gibi
 Yeşiller mi giydin alın üstüne

Şirin dillerine üstad olayım
 Dağları delmeye Ferhat olayım
 Âşıkî'yem gamdan azad olayım
 Bir kez yaslanayım kolun üstüne (Ş. 43)

Özlem, âşık edebiyatında önemli bir yer tutar.Âşıkî bir şiirinde özlemine şöyle dile getirir:

Felek beni senden cüda düşürdü
Bülbülü olduğum güller elveda
Yüce yüce karlı dağlar aşırđı
Bir zaman gezdiğim eller elveda

Günden günde bakar iken yüzüne
Hasret kaldım ayağının tozuna
Düştüm gideceğim yolda izine
Yüzümü sürdüğüm yollar elveda (Ş. 36)

3.2.3. Sosyal Temler

Âşıklar, halka yararlı olacak pek çok öğüt şiirini, atasözlerindeki edayla yazmışlardır. Vefa, yiğitlik, tok gözlülük, cömertlik gibi yüksek ahlâki değerleri telkin ederler. Halk, âşıklarıAllah'a yakın sayıp sözlerinde keramet arar. Âşık, bazen halkın öncüsü bazen de savunucusudur. Âşıklar; toplumun yozlaşmış tiplerini ele alarak, onları eleştirmişlerdir (Artun, 2001: 126).

Âşıkî'nin şiirlerinin bir kısmı toplumsal eleştiri, dünya ve kaderden yakınma, insanoğlu gibi sosyal konuları ele alır.

Neyine güvenem senin ey felek
Beni türlü türlü derde düşürdün
Çok yalvardım kabul olmadı dilek
Didem yaşın selden sele düşürdün (Ş. 1)

Tarikatın ehli yolundan şaşmış
 Gafletin uykusu boyundan aşmış
 Şimdi büyük küçük tamaha düşmüş
 Nefs uçüm yelmeye yorulmaz oldu (Ş. 22)

Muhammedin buyruğunu tutmadık
 Nasihatın kulaklara koymadık
 Çok işaret zuhur etti duymadık
 Daha bundan beter hallar geliyi (Ş. 32)

Âşıkî elinde variken fırsat
 Gayret kuşağını beline kuşat
 Sen de bu sözlerden olasin irşat
 Haramiler gibi soyucu olma (Ş. 44)

Âşıkî şiirlerinde ahlâki değerlere büyük yer verir ve olgun insanın emarelerini gösterir.

Issız handa uğru yükünü çalar
 Başını unulmaz sevdaya salar
 Dağıtır malını yüzüne güler
 O eğridir doğru sayıcı olma

Âşıkî elinde variken fırsat
 Gayret kuşağını beline kuşat
 Sen de bu sözlerden olasin irşat
 Haramiler gibi soyucu olma (Ş. 35)

IV. BÖLÜM

4. ÂŞIKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE EĞİTİM UNSURLARI VE DİL KULLANIMLARI

4.1. ÂŞIKÎ'NİN ŞİİRLERİNDE EĞİTİM UNSURLARI

Âşıkî'nin şiirleri incelendiğinde, Alevi- Bektaşî kültürünü, kendi duyuş ve düşünüşlerini yansıtanın yanında; halkı eğitme, doğru yolu gösterme eğilimi de göze çarpmaktadır.

Bu şiirlerin bir kısmı, dini-tasavvufi, ahlaki yönden didaktik mesajlar verme amacı taşır. Örneğin;

Nefsini öldüren gerçek gazidir
Ya onu tanıyıp bilen eyvallah
Yalan yanlış değil gerçek sözüdür
Hak'kın divanına duran eyvallah

Hak divanına duran iner mi dardan
Cahteyle cesedin kurtaran nardan
Ona kılavuzdur o Şahı Merdan
Şahın didarını gören eyvallah (Ş. 55)

Yine bir dörtlüğünde,

Evliyadan mahrum kalmayım dersin
İkrarı ihlasa kat da ondan gel
Bir gerçeğe yoldaş olayım dersin
Benliği mürvete sat da ondan gel (Ş. 66)

diyerek, dini-tasavvufi ve ahlaki boyutta öğüt verici dörtlükler kullanmaktadır.

Âşıkî'nin şiirlerindeki eğitim boyutu, sadece “dini-tasavvufi” yönde değildir. Bunun yanında toplumu, doğru insan olmaya çağırın, bunun için öğütler veren şiirleri de oldukça çoktur. Örneğin,

Edebinle otur edebinle kalk
Edepsizlik etme elden ayıptır
Allah bu lisanı zikr için vermiş
Yalan söyleme dilden ayıptır (Ş.12)

4.2. ÂŞIKÎ’NİN ŞİİRLERİNDE DİL KULLANIMLARI

Şair, gündelik yaşantımızda kullandığımız ortak dilden hareketle, sözcükleri gerçek anlamları dışına taşıyarak ve kendi imgelemine kurarak özel bir şiir dili yaratır.

Halk şiiri, dünyanın her ülkesinin yazınında doğal, zorlama ve yapmacıktan uzak ve halkın içten gelen duygularını yalın bir biçimde yansıtan örnekler olarak ayrı bir yer tutar (Aksan, 2005: 16).

Edebiyat akımları ve edebi dönemler içerisinde şiir çok farklı şekiller almış, her birinde sözcük seçiminden, ölçüye, ele alınan konulardan, sanat anlayışına kadar birçok konuda ayrımlar göze çarpmaktadır. Tasavvuf edebiyatı içinde ayrı bir kola sahip olan Alevi- Bektaşî edebiyatının da kendine ait bir söylemi, yoğunlaştığı bir konusu ve bu doğrultuda kullandığı bir kelime kadrosu vardır. Halk edebiyatı içerisinde ele alınan bu edebi dönem, âşıkların duyuş ve düşünüşlerini yansıtmış ve genel olarak özünü halkın konuştuğu dilden almıştır.

Âşıkî'nin şiirlerini dil kullanımları bakımından;

1. İmge
2. Doğal, Rahat Söyleyiş ve Konuşulan Dilden Yararlanma
3. Anlam Çerçevesi
4. Benzetmeler
5. Aktarmalar
6. Ses Öğelerinden Yararlanma

gibi ana başlıklar altında inceleyebiliriz.

4.2.1. İMGE

İmge, ...sanatçının çeşitli duygularıyla algıladığı özel, özgün bir görüntünün dille aktarılışdır; bir betimleme değil, öznel bir yorumlama sayılabilir (Aksan, 2006: 32).

Klasik Türk edebiyatındaki adı mazmunolan imge, beyitin tamamında şair tarafından hedeflenen mana, şiirin arka planında gizlenen anlamdır (Çetin, 2008: 83).

Her bireyin hayal dünyası, olayları algılama biçimi, hayata bakışı farklı olduğu gibi her sanatçının da kendini ifade edişinde ve dili kullanımında farklılıklar görülmektedir. Şiir dilinde daha kolay gözlemlediğimiz bu durum, kimi zaman orijinal bir imajla kimi zaman alışılmamış bağdaştırmalarla kimi zamansa hiç kullanılmamış bir anlatımla ortaya çıkmaktadır. Bu durum, hiç şüphesiz, o şiirin etkileyciliğini, kalıcılığını ve başarısını etkileyen unsurların başında gelmektedir.

İmge kullanımı, Türk edebiyatının çeşitli dönemlerinde kullanıldığı gibi halk şiirinde de kendini göstermiş, Yunus Emre gibi anadiline hakim bir çok halk şairi tarafından imgeler başarılı bir şekilde dile getirilmiştir.

Âşıkî'nin imge kullanımına örnek oluşturacak bir takım öznel söylemler bulunmaktadır. Örneğin:

Ey Âşıkî haklı nefes tutulmaz
Burada alınan orda satılmaz
Turab olmayınca hak'ka yetilmez
Turab ol da ayaklarda basıl dur (Ş. 8)

Dünya bir denizdir gemisiz olmaz
Gemiye binenler er den sayılır
Hiç kimse delilsiz hakkı bulamaz
Hak'kı bulmayanlar körden sayılır

Caht eyle özünü gel at gemiye
Gemiye binenler bulur kimi ya
O uğramaz girdap ile tamuya
Arifler katında merdan sayılır (Ş.13)

farklı bir imge meydana getirilmiştir. Yine bir şiirde:

Hacılar Kâbe'ye tavafa gider
Yüzünü görmeyen hacı mı olur
Melekler Âdeme secde eyledi
Azazül Âdem'e secde mi olur (Ş. 11)

diyerek orijinal bir imge yaratılmıştır.

4.2.2.ŞİİRLERİNDE DOĞAL, RAHAT SÖYLEYİŞ VE KONUŞULAN DİLDEN YARARLANMA

Her ne kadar, şiir dili, halkın gündelik konuşma dilinden ayrı, üst bir sanat dili olsa da; her şair ana kaynağını halkın canlı konuşma dilinden almaktadır. Böyle olunca şiir içerisinde, gündelik konuşmalar, doğal ve samimi söyleyişler yer almakta ve kimi zaman bu söyleyişler şiirin etkililiğini artırmak, şiirde kalıcılığı sağlamak için kullanılmaktadır. Bir dilin sahip olduğu atasözleri, deyimler, yerel söyleyişler, kalıp sözler, devrik cümleler... o dilin zenginliğini gösteren unsurlardır. Şairin bu unsurlara hâkimiyeti, şiiri konuşma diline yaklaştırmakta; bunun yanında, şiirin ahengine de doğrudan etki etmektedir.

Halk şiirinin özünü, halkın gündelik konuşma dili oluşturduğu için, bu söyleme Türk edebiyatında en çok yaklaşan dönem halk şiiri olmuştur. “Onda Divan şiirinin özenle seçilmiş, mazmunlarla güçlendirilmiş, çoğu zaman yapay olan anlatımlarına rastlamayız (Aksan, 2005: 94).

Bu dünyanın hazzı lezzeti şeker
Ya sonra olmaz mı avusun döker
Bağlar gazel olmuş libasın döker
Yaz bahardan sonra gelen güze bak (Ş. 39)

dizelerinde görüldüğü gibi, Âşıkî, halkın konuşma dilini ustaca kullandığı gibi; kendine özgü ifadelerle samimi bir üslûba ulaşmıştır.

4.2.3. ANLAM ÇERÇEVESİ

Âşıkî'nin şiir dili içerisinde, kullanılan sözcüklerin ve göstergelerin taşıdığı tüm anlam değerleri, anlam çerçevesi içerisinde değerlendirilir. Anlam çerçevesi, “Göstergelerin dil düzeni içinde anlam açısından taşıdığı bütün değerleri, temel anlamlarıyla birlikte yan anlamlarını, dinleyen/okuyanda, çağrıştırdığı başka kavramların tümünü içine almaktadır” (Aksan, 2006: 76) şeklinde tanımlanmıştır.

Doğan Aksan'ın yaptığı tasnifte, anlam çerçevesi şu başlıklar altında toplanmıştır:

1. Göndergesel Anlam
2. Yan Anlamlar
3. Duygu Değeri
4. Şiir Dilinde Özel Adlardan Yararlanma
5. Uzak Çağrışımlar
6. Eşadlı ve Çokanlamlı Öğelerden Yararlanma
7. Kavram Karşıtlığından Yararlanma (Aksan, 2006: 1-2)

Âşıkî’de anlam çerçevesi, adı altında ise şu başlıklar bulunabilir:

4.2.3.1. GÖNDERGESEL ANLAM

Dilbilimde düz anlam terimiyle de ifade edilen göndergesel anlam, nesnelere aklımıza ilk getirdiği anlamdır. Türkçenin zenginliği göz önüne alındığında, sözcüklerin yan ve mecaz anlamları dışında; çeşitli aktarmalardan bağımsız temel anlam, göndergesel anlam içerisinde ele alınır.

Halk şiirimize baktığımızda, göndergesel anlamın yoğun bir biçimde kullanıldığını görmekteyiz. Bu durumun ortaya çıkmasında, halk şairlerinin sanat yapma telaşına düşmemesi, doğaçlama şiir okuması gibi kimi durumlar söz konusu olabilir.

Âşıkî’nin şiirlerinde, sözcüklerin yan anlamından yararlanma, mecazlara ve aktarmalara başvurma ve benzetme kullanımı yoğun olsa da, göndergesel anlamlardan yararlandığı ifadeler de bulunmaktadır. Örneğin,

Kerbela çölüne ordu kuruldu
Şamlı Küfeli bir araya dizildi
Mümün müslüm olan anda ayrıldı
Alınır hayfın mazlum Hüseyin
Kalmaz intikamın imam Hüseyin

Ali'nin evladı peygamber aslı
 İmam Hasan kardeşi Fatma nesli
 Bunca müminlerin hep kaldı yaşlı
 Alınır hayfin kalmaz Hüseyin
 Kalmaz intizarın mazlum Hüseyin (Ş.90)

dizelerinde, sözcükler tamamen temel anlamlarıyla kullanılmıştır.

4.2.3.2. YAN ANLAM

Bu nitelik, insanoğlunun kavramları kimi zaman daha etkili, daha somut, daha kolay, biçimde dile getirebilmek için, aralarında biçim, işlev, amaç ilişkisi ve yakınlığı bulunan başka kavramlara dayanarak açıklamak istemesinden kaynaklanır; zaman zaman benzetmeli, nükteli anlatım eğilimini de içerir (Aksan, 2009: 58).

Sözcüklerin gerçek anlamlarının zaman içinde, anlamca benzer kavramları karşılaşması, o sözcüğün yan anlamı adı verdiğimiz yapıları oluşturmaktadır. Bu anlamda, yan anlam kavramı içinde, mutlaka temel anlam ile bir bağlantı bulunmalı, bir yönüyle gerçek anlama bağlanmalıdır.

Âşıkî'nin şiirlerinde yan anlamları şu şekilde belirleyebiliriz:

Yaktın ciğerimi yandırdın katı (Ş.5)

4.2.3.3. ÖZEL ADLARDAN YARARLANMA

Âşıkî'nin şiirlerinin büyük bir bölümü dini konularda yazılmıştır. Bu bakımdan dinsel kavramlar ve tipler büyük bir yer tutar. Başta Allah, Hz. Muhammed ve Hz. Ali olmak üzere, Ehl-Beyt, On İki İmam, Hacı Bektaş Veli ve diğer dini kavramlar ve tipler Âşıkî'nin şiirlerinde genişçe yer bulur.

Mansur'u çektiler urgan darına

Ferhat'ta intizar oldu **Şirin**'e

Attı külüngünü vurdu serine

O da dost yoluna serin veriyi

Muhammede ilimini bildirdi

Şah-ı Merdan cesedini durdurdu

Hatice Fatıma saçın yoldurdu

Her biri bir deri ile gidiyi

Pir Sultan'ı Şah aşkına astılar

Şah Hasan'ı zehirinen bastılar

İmam Hüseyinin başın kestiler

Sıra **Zeynel Abidin**'e geliyi (Ş.17)

dizeleriyle alevi Bektaşî kültürünün önemli simalarını şiirine almıştır.

Ferhat gibi aşık oldum **Şirin**'e

Dost serini kurban verir yarine

Lahmeke lâhm olup biri birine

Kanına karışan kanı bahtılı

Aşlı gibi güzelliğin ad ettin

Kerem gibi ciğerimi od ettin

Her bir yerde bir aşıkı şâd ettin

Eğnine giydiğin şalı bahtılı (Ş.21)

Ya **Ferhat** olmaz mı dağ'ı delenler
 Ser verip Şirin yolunda ölenler
 Gerçek aşık olur **Mecnun** olanlar
 Bir gün **Leylasını** bulmaz kalır mı (Ş.48)

dizeleriyle halk hikayelerindeki tiplere göndermede bulunmuştur.

4.2.4. SES ÖĞELERİNDEN YARARLANMA

Şiirde ahenk, söz ve söz öbekleri, mısralar, mısra öbekleri ile bir bütün şeklinde oluşmaktadır. Şiirdeki ses tekrarları, sözcük tekrarları, uyak gibi unsurlar, kulağa hitap eden ve ritim duygusunu oluşturan öğelerdir. Müzik ve ses arasında var olan yakınlık da işte bu ritim duygusundan kaynaklanmaktadır. Dilin müziğe yaklaşması sonucu, anlamlı bir bütün oluşması şiirin temel oluşumudur diyebiliriz.

Şiirde sese dayalı kullanımlar,

1. Yinelemeler
2. Uyak ve Redif
3. Ölçü

şeklinde sıralanabilir.

4.2.4.1. Yinelemeler

a. Aliterasyon:

Şiirde iç ahengin oluşturulmasında yararlanılan, dize içindeki sessiz harflerin benzeşmesiyle aliterasyon; sesli harflerin benzeşmesiyle ise asonans meydana gelmektedir.

Âşıkî'nin şiirlerinde,

Nefsi dünya ile daim berhavayım ya Ali
 Bir öğülmez böyle derde müptelayım ya Ali
 Âşıkî'yem bir gedayım bi nevayım ya Ali
 Kıl medet derdime derman ya emirel mümin (Ş.110)

dizelerinde m,d sesleri

Kahpe felek **sananettim neyledim**
 Ahır beni gurbet ele **düşürdün**
 Çok dilek diledim kabul etmedin
 Çeşmim yaşın **dilden diledüşürdün**

Bu sineme vurdun möhnet dağı
 Gazele **düşürdün** hüsnün **bağını**
 Aşamadım hicranının **dağını**
 Beni elden ele **düşürdün** (Ş.82)

dizelerinde ise d, n sesleriyle iç ahenk sağlanmıştır.

b.Asonans:

Gene nerden geldin benim meleğim
 Selamını aldım yüzüm **üstüne**
 Buyurduğun yumuşları hep tuttum
Sende duruyon mu sözün **üstüne**

Kaşlarına siyah kalem çekilmiş
 Mor **belikler** kuluncuna dökülmüş
 Âşiki **metheder** şirin sözlerin
Gene şivelerin nazın üstüne

Nasıl geçtin **derelerden sellerden**
Senden gayri elim çektim ellerden
Emenmiş gelmişsin uzak yollardan
 Dön gidelim şimdi izin üstüne (Ş.80)

dizelerinde e sesiyle

Aşıkına **gözlerini** süzüşlüm
Dili, dişi şeker serbet ezişlim
 Karamani kirmanı **gezişlim**
 Boyu **selvi** dalı mıdır **kimdir** bu (Ş.71)

dizelerinde i sesiyle

Hakikatyardan uzağa düştüm
 Fırgat **dalgalandıağlar** gezerim
 Devraneler gibi **çırağa** düştüm
 Sinem **aşk adına dağlar** gezerim (Ş.72)

Dizelerinde ise a sesiyle iç ahenk sağlanmıştır.

c. Sözcük Yinelemeleri:

Sözcük ve sözcük gruplarının dize içinde tekrar edilmesiyle oluşan yinelemeler bu guruptadır.Âşıkî'nin şiirlerinde:

Elif Allah dost eliyle
 Beyi **güzel yar güzel yar**
 Aşıkları mest eyleyen
 Meyi **güzel yar güzel yar**

Derdimizi firak etme
Ya Muhammed ya Muhammed
 Visalından irak etme
Ya Muhammed ya Muhammed (Ş.98)

Hak cemale aşık olmak
Âr değil gönül âr değil
 Aşık olup Hak'kı bulmak
Zor değil gönül zor değil

Aşk atına binen süvar
 Hiçbir yerde kılmaz karar
 Bir kişide kin kibir var
Er değil gönül er değil (Ş.99)

Ey **Hak**'kı sevdüm diyenler nicedir **Hak** sevgisi
Hak'kı seven aşığın ciğeri bağıri kebab
Hak'kın emridir bunlardan Âşıkî sen olma dur
Hak'kın emrin bilmeyenler şöyle kaldı ne cevap (Ş.112)

dizelerinde, sözcük ve sözcük gruplarından oluşan yinelemelerin, ahengi sağlamada yararlanıldığı görülmektedir.

4.2.4.2. Uyak-Redif

Klasik uyak tanımlarının yanında Mehmet Yardımcı, “Nazımda ahengi yakalamak için, bulunduğu yere bakılmaksızın kullanılan dizeler arasındaki her türlü ses benzerliğidir.” (2008: 118) diyerek farklı bir uyak tanımı yapmıştır. Yine şiiirlerde bulunduğu yere bakılmaksızın yazılışları, okunuşları ve görevleri aynı olan eklere ya da anlamları aynı olan sözcüklere redif denir.” (2008: 118) biçiminde redif tanımı yapmıştır.

Âşıkî'nin şiiirlerinde şu uyak türlerinden yararlanmıştır:

Yarım Uyak:

Halk şiiirinin en çok başvurduğu uyak türü olan yarım uyak, Âşıkî'nin şiiirlerinde de görülmektedir.

Zalım mıdır benim aklımı **alan**
 Aklımı alıp da divane **kılan**
 Gönlümün tahtında padişah **olan**
 Zülüfleri tellim midir kimdir bu (Ş.65)

Münafıklar Hak yoluna **varamaz**
 Kör olmuştur Hak didarın **göremez**
 Yetmiş ikinin aklı buna **eremez**
 Bu bir Hak'kın gizli sırrıdır sırrı (Ş.29)

Evvelde yolladık biz de **kaçını**
 Mevlam affeylesin kulun **suçunu**
 Âşıkî ahrete çekmiş **göçünü**
 Yürü yalan dünya sende nem kaldı (Ş.23)

Tam Uyak:

Dize sonlarındaki bir sesli bir sessiz harf benzerliğine dayanan tam uyak, Âşıkî'nin şiirlerinde de önemli ölçüde vardır.

Akçadağın sabah esen **yelleri**
 Hasretin çektiğim **yardan** haber ver
 Çözüldü mü kahkülünün **telleri**
 Asıldığım zülf-ü **dardan** haber ver (Ş.14)

Yıkma gönlün kimsenin çün mümün oldu **adımız**
 Cümle bir Hak'kın kuludur ortada yok **yadımız**
 Zalim odur hatır inciden dedi **üstadımız**
 Zalim odur zalim o hatırı her an incidir (Ş.114)

Sofunun yolu gayetin **derin**
 Mürayi bu yola veremez **serin**
 Aşıklar ser verip bulmuştur **yerin**
 Onlar bir birini sever dünyada (Ş.37)

Zengin Uyak

İkiden çok ya da tam uyaktan daha fazla ses benzerliğine dayana dize sonlarındaki uyaklara zengin uyak adı verilir.

Aslan pac verdi orda **hatemi**
 Alinin sırrına kimse yete mi
 Münkürlere sürer idi **sitemi**
 Allah medet ya Muhammed ya Ali (Ş.3)

Kulun sehvi **noksanı** çoktur medet
 Sensin dertlilerin **dermanı** medet
 Medet ırrahmanın **rahmanı** medet
 Hata benden ata senden ya Ali (Ş.26)

Kundet bağında açılan goncayı **gülham** nedir
 Mevlam zahıra saçalı ya ol iki **ham** nedir (Ş.113)

4.2.4.3.Redif

Kafiyeden sonra gelen hem ses hem anlam benzerliği olan kelimelere redif denir.Âşıkî'nin şiirlerindeki redif örnekleri şöyledir:

Âşıkî hublar içinde mentuhadırsevdığım
 Lehmike lahmü Aliyyel Mürtezadırsevdığım
 Nurdur baştan başa şemsi duhadırsevdığım
 Ahmedi Mahmut Muhammet Mustafa **dırsevdığım** (Ş.121)

Aşkın muhabbetin yolundan **kalma**
 Sakın kaygı yeyip fikire **dalma**
 Sadıkhane yarı elinden **salma**
 Hazeran gelirse taş deli **gönül**

Âşıkî hoyrata meyil **vermeden**
 Bahçesine girip gülün **dermeden**
 Yüz yıl kötü ile ömür **sürmeden**
 Bir gün güzel ile hoş deli gönül (Ş.52)

V. BÖLÜM

5. ÂŞIKÎ'NİN ŞİİRLERİ

5.1. 11 HECELİ ŞİİRLER

1

Neyine güvenem senin ey felek
 Beni türlü türlü derde düşürdün
 Çok yalvardım kabul olmadı dilek
 Didem yaşın selden sele düşürdün

Yâr olmayıp bana bivefa çıkıp
 Merhamet etmeyip odlara yakıp
 Serimize türlü türlü ad takıp
 Gizli namım dilden dile düşürdün

Çekersin sineme firkat dağların
 Gazele döndürdün ömrüm bağların
 Aşamadım kendi hicran dağların
 Felek yolum belden bele düşürdün

Kimine lütfu ihsan edersin
 Kimine dünyayı zindan edersin
 Kiminin derdine derman edersin
 Benim derdim elden ele düşürdün

Bir murat almadım ey felek senden
 Ayırdın şol canım bu nazik tenden
 Hiç bir makam bulamadım bir yerden
 Âşıkî'yi ilden ile düşürdün (Bal, 1989: 212)

2*

Bu dertli derdime derman bulayım
 N'ola elim erse lokmana bir gün
 Adüler elinden halas olaydım
 Halim arz edeyim Sultan'a bir gün

Nefsi adüsünden dertlerim artar
 Kurulmuş nizamın günahım tartar
 Medet Şah-ı Merdan sen bizi kurtar
 Adü kast etmeden imana bir gün

Emiri ferman senin buyruğun haktır
 Şah'ım kulluğunda noksanım yoktur
 Hürmetine layık hediyem yoktur
 Ne yüzünden varam divana bir gün

Günahkârım günahıma bakarsan
 Günah zincirini boyna takarsan
 Merhamet etmeyip od'a yakarsan
 Temaşa ederler figana bir gün

Muradım bilirsin ey gâni geda
 Ben kulunu senden eyleme cûda
 Ölmeden zikreyle Âşıkî geda
 Doğmadığa dönersin cihana bir gün

*Hasançelebili İbrahim Emici'den derlenmiştir.

3

Günahım çok amma ümidim sensin
 Allah medet ya Muhammed ya Ali
 Günahlara kalmaz gani sultansın
 Günahım çok amma ümidim sensin

Sizsiniz müminlerin desti demanı
 Yalvarınca basmazsınız âmânı
 Mürvet sana derim ey kerim kâni
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Mürvet sana derim ey kerem kâni
 Şefaata edersin gevher madeni
 Dünü günü dilimizin ezberi
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Kur'an da halata indi şanına
 Milcem oğlu girdi senin kanına
 La feta yazıldı zülfikarına
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Kamber kulun önün süre yürüttün
 İmam Hasan makparesin sır ettin
 Hüseyinden al kanları yürüttün
 Allah ya Muhammed ya Ali

İmam Zeynel hasta idi o cenkde
 Daima yezitler hang ile henkde
 Güzel imamların cesedi hakde
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

İmam Bakır anda içti şerbeti
 Yaktın ciğerimi yandırdın katı
 İmam Cafer okur idi ayeti
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Cabbarı ensarı kodu fırına
 Hiç bir hata getirmedi kılına
 Serserin güzünü verdin eline
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Dövüye bend vurdun hurma bağında
 Nevcivan göründün taze çağında
 Salman'a eriştin Erzan dağında
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Selman seni gördü buldu ışığı
 Erzanda kurtardın sen ol aşığı
 Ejderhay öldürdün söktün beşiği
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Sahir Peygamberden miras istedi
 Bunu ödemeli Ali dost dedi
 Ali der ki baş üstüne üstadı
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Peygamberden destur aldı sahrada
 Kul oldu satıldı balkı buharada
 Sahilin borcunu ödedi anda
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Kıral derki nedir kulun hüneri
 Şehrimize akıtsın şol pınarı
 Düşmanımız vardır hem adı Ali
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Ol dövü öldürsün bizde görelim
 Tartıp ağırınca altın verelim
 Bu işler biterse yoktur yalanım
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Taze ekerken baş gösterdi sahrada
 Cimcim'e de geçit sordu deryada
 Keramet gösterdi Ali orada
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Cümlesi eliyle oldular mümin
 Ali'yi sevenler çekmeyin gamın
 Kaldırın aradan hasedin kinin
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Yemen padişahı çekti gemisin
 Yıktı kilisesin yaptı camisin
 Müslüman eyledi cümle varısın
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Muhammedi davet etti miraca cenap
 Önüne bir aslan çıktı ne acep
 Cebrail der ondan üşenme Habib
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Aslan pac verdi orda hatemi
 Alinin sırrına kimse yete mi
 Münkürlere sürer idi sitemi
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Orda aslan sakın oldu kendiye
 Kendisi de arş alaya yetti ya
 İki gönlü birbirine kattı ya
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Şad oldu anda güldü usul usul
 Kırkların cemine vardı usul usul
 Muhammed der kapı açın ben asıl
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Muhammed'sen ümmetini bilesin
 Benlik ile bizi nerde bulasın
 El fakiri fikaradan olasın
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Özün fakir etti açıldı kapı
 Ayağın üstüne durdular hepi
 Muhammed der taptığınız ne tapı
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Kırklar der ki taptığımız Ali'dir
 Kırkıımızdan bir gerçek veli'dir
 Şahı Merdan cümlemizden uludur
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Perd'altından bir el geldi badeye
 Muhammede süt getirdi hediye
 Ya bu el Ali'nin eli dedi ya
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Muhammed der sizden nişan isterim
 Kırkınızda bir nişanı gösterin
 Rıdvan'da koluna vurdu neşteri
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Kırkından kan geldi birisi sahir
 Ondan da kan geldi oldular kail
 Keşkürü ortaya koydu Tevabil
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Keşkürün içinde bir tane üzüm
 Bunu bize dağıt ey iki gözüm
 Muhammed der bana bir engür ezin
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Kayıplardan bir el geldi keşküre
 Hatem parmağında hep cümle göre
 Birisi içip cümlesi mest ola
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Semaha girdiler peygamber coştı
 Sır tacı başında ortaya düştü
 Mümün kullarına ırahmat saçtı
 Allah medet ya Muhammed ya Ali

Orda kırk pare bödüler şemleyi

Irahmata bandırdılar cümleyi

Âşıkî'nin yarasını emleyi

Allah medet ya Muhammed ya Ali (Bal, 1989: 181-185)

4

Özün engine indir yüce uçma
 Enginlerde biten ayva nar olur
 Tekebürlük edip yolundan azma
 İblise uyanın işi zor olur

Söylerim sözümde haber alasın
 Fehmeyleyip kendi özün bilesin
 Dünyada ahret sahibi olasın
 Sahipsizler hayvan olur zor olur

Geldin şu dünyaya bir kâr edesin
 Sermayen yok ise ya sen nedesin
 Sana da sunmazlar aşkın bâdesin
 Katrana giresin yerin nâr olur

Gafil gözünü aç ömür geçmeden
 Can bülbülü kafesinden uçmadan
 Yükünü tay eyle kervan göçmeden
 Son pişmanlık fayda etmez zor olur

Âşıkî sıtk ile çağır bariye
 Terk eyledik namus ile ârı ya
 Gidip yine geleceksin geriye
 Âdem sıfatında gelen nur olur (Bal, 1989: 202)

5*

Muhabbetten geçen Hak'tan da geçer
 Muhammed'de muhabbetten hâsıldır
 Erenler büyüktür kaftanı biçer
 Gene aslın yürütmeyen nesildir

Amel olmayınca hakka varılmaz
 Şimdiki insana öğüt verilmez
 Mende deyince sinem sorulmaz
 Eğer arif isen hemen usul dur

Derviş olup meydan açayım dersen
 Ahrette imamla göçeyim dersen
 Sıratı burada geçeyim dersen
 Günah bende deyip dardan asıl dur

Cahdeyle iki adama ey dedir
 Özün karasını mürşide yudur
 İşte müminlikde nişan da budur
 Garezen kibirden kinden kesil dur

Ey Âşıkî haklı nefes tutulmaz
 Burada alınan orda satılmaz
 Turab olmayınca Hak'ka yetilmez
 Turab ol da ayaklarda basıl dur

*Hasançelebili İbrahim Emici'den derlenmiştir.

6

Mevali canlarınız haydar bizimdir
Muhibbi Haydarız Kamber bizimdir

Ayırmayız Muhammed'den Ali'yi
Lahmüke lahmü o server bizimdir

Başımız tacıdır Hasan Hüseyin
İmam Zeynel aba nuru bizimdir

İmam bakır İmam Caferi Sadık
Kazım Musa Rıza Ekber bizimdir

Hem Taki ve hem Naki penahımızdır
Hasn Al(i) Askeri sahar bizimdir

Muhammed mehdinin çâkeri olduk
Şükür bu on iki imam gevher bizimdir

Ne gam Âşıkî'ye ölmek dirilmek
Hanadan uğruna bu ser bizimdir (Bal, 1989: 230)

7

Kundet bağında açılan goncayı gülham nedir
Mevlam zahıra saçalı ya ol iki ham nedir

Nedir esvedi hacet kimi konar kimi gcer
Cümlesi bir yari secer bundan yuhta ham nedir

O tescit kfteresinde kimi derdi çaresinde
İns ile cins arasında elif ile lam nedir

Kendi özünde buldu bulan bulmadı dayette kalan
Vücudu ademde olan on iki imam nedir

Ey Âşıkî bu bedende gezme bu yaban ilminde
On sekiz bin alem sende durduğun makam nedir (Bal, 1989: 230)

8

Hacılar Kabe'ye tavafa gider
 Yüzünü görmeyen hacı mı olur
 Melekler Âdeme secde eyledi
 Azazül Âdem'e secde mi olur

Secd'eyleyip tanıdılar uruhu
 Ziyaret ettiler zatı şerifi
 Taç vurundu hırka giydi arifi
 Yalancı kişinin tacı mı olur

Bu yolu kula gösteren Ali'dir
 Ya bu yol kadimdir kırklar yoludur
 Yetmiş üç'e kadem basan Veli'dir
 Yetmiş ikideki naci mi olur

Mümin oldur Hak katara düzüle
 O kurgudan düzüle de bozula
 Bacı gerek sırma gibi süzüle
 Kalaydan bakırdan bacı mı olur

Eriş bir gerçeğe kendi kuvvetli
 Mücüzatı belli hem kerametli
 Âşıkî muhabbet tatlı mı tatlı
 Hak'kın muhabbeti acı mı olur (Bal, 1989: 197)

9

Edebinle otur edebinle kalk
Edepsizlik etme elden ayıptır
Allah bu lisanı zikr için vermiş
Yalan söyleme dilden ayıptır

Varıp bir kimseyi birine çatma
Nefsini kör eyle ayıba bakma
Pak değil isen çağlayıp akma
Karar edeceğin gölden ayıptır

Sen kendi başına eyleme bir iş
Yolun sarpa düşer çekersin teşviş
Sen kendi ehli hal olmadan derviş
Ey nine giydiğin şaldan ayıptır

Aldanma hiç şu dünyanın malına
Bakma kulun yahşi yaman halına
Bağbansız bahçenin gonca gülüne
Elini uzatma gülden ayıptır

Şeriatın şartlarını yitirme
Tarikat işine erkan götürme
Girip irfan meclisinde oturma
Hakikat içinde halden ayıptır

Zerre eser sende alıcın vardır
Kalbini düzücü bozucun vardır
Keramet katibi yazıcın vardır
Hazar eyle sağdan soldan ayıptır

Gel Âşıkî sakın zahir batından
Mümin olan belli olur zatından
Yolsuzu sürerler hakkın katından
Yolsuzluk eyleme yoldan ayıptır (Bal, 1989: 193)

10

Dünya bir denizdir gemisiz olmaz
 Gemiye binenler erden sayılır
 Hiç kimse delilsiz Hak'kı bulamaz
 Hak'kı bulmayanlar körden sayılır

Cahd eyle özünü gel at gemiye
 Gemiye binenler bulur kimi ya
 O uğramaz girdap ile tamuya
 Arifler katında merdan sayılır

Geldin şu dünyaya hiç kârın var mı
 Bu aşkın elinden efkârın var mı
 Yoksa Mansur gibi berdarın var mı
 Yolda berdar olmak merdan sayılır

Hep gelen âşıklar âşkınan geldi
 Âşkın hançeriynen sinesin deldi
 İmamlar âşkınan hep şehit oldu
 Şehitlik makamı nurdan sayılır

Pazarını eyle bir bezirgandan
 Sağlam kona sağlam göçe bu handan
 Âşıkî yarini severse candan
 Ulu bedestandır şardan sayılır (Bal, 1989: 198)

11

Dervişlik duasın kıalarsan gönül
 Su gibi alçağa akmak görünür
 Meskenet babını dilersen gönül
 Hak'kın rızasına bakmak görünür

Kim ki diler Hak'tan doğru yol bula
 İbret ile nazar etsin her kula
 İhlas ile geldin ise bu yola
 Benlik kalesini yıkmak görünür

Benliği kalbinden atayım dersin
 Gönüllere gönül katayım dersin
 Bir olup birliğe yeteyim dersin
 Muhabbet yolunu tutmak görünür

Eğer hayır saçarsen başına
 Yalanı hileyi katma işine
 Er olmakla er nefesi küşüne
 Altın küpe edip takmak görünür

Âşıkî mayıl isen yarın adına
 Ağu katma muhabbetin tadına
 Gerçek âşık isen âşkın oduna
 Kül edip özünü yakmak görünür (Bal, 1989: 214)

12

Bir edna miskinim kullar içinde
 Bu gönlüm evinde mihman olan yar
 Serbeser gezerken çini maçinde
 Vücutum şehrine mihman olan yar

Âlemi seyreden hubların hası
 Can ile serimden gitmez havası
 Bir melek simanın aşkı havası
 Ver zabanıma destan olan yar

Ayıplaman dostlar kameti ar ar
 Sineye zahm vurur neylesin tımar
 Kim eylemiş bu cihanda bir karar
 Sır ile seyrana umman olan yar

Sabah aldım hem Muhammed Ali'den
 İkrara kadimiz kalu beliden
 Desturu var Hacı Bektaş Veli'den
 Hasan hulku veçhe ihsan olan yar

Âşıkîm aşk ile arı neylerim
 Hak sifata erdim halkı neylerim
 Kan bulmuşam bu mekânı neylerim
 Hamdullah din ile iman olan yar (Bal, 1989: 204)

13

Arayı arayı benim bulduğum
Seni seven senden nasıl ayrılır
Hayalların beni eyler perişan
Hayallarım senden nasıl ayrılır

Düşmüşem aşkına sevdandan yana
Gönül intizardır hayli dem sana
Senden ayrı gezmek düşer mi bana
Ben kaşı kemandan nasıl ayrılır

Âşıkî'yem eydir şah-ı cihanım
Sensiz intizardır cesette canım
Ben kuluyum Ali benim sultanım
Kul olan sultandan nasıl ayrılır. (Kılıç, 1992: 7)

Akçadağın sabah esen yelleri
 Hasretin çektiğim yardan haber ver
 Çözüldü mü kahkülünün telleri
 Asıldığım zülf-ü dardan haber ver

Beni böyle koyup gitme bir yana
 İntizar dururum hayli ben sana
 Badı saba Hak'kı seversen bana
 Gönlüm alan şivekardan haber ver

Evel bahara benzer mi çağları
 Anarm'ola gönlü hasta sağları
 Bozuldu mu sinesinin dağları
 Ağz'a turunçtan nardan haber ver

Hasretlik çekmeden bağı taşm'ola
 Gece gündüz ağlar gözü yaşm'ola
 Doğru söyle hatırcığı hoşm'ola
 Ağlayan gözleri bimardan haber ver

Ko divane gönlüm hayalin kuşun
 Mübarek cemalın görmesin usun
 Bu garip başıma kutlu gün doğsun
 Anlı kamer yüzü nurdan haber ver

Âşıkî'den haber ver sultanıma
 Hasiretlik kâr eyledi canıma
 Bülbülü olduğum gülistanıma
 Eylediğim ah-ı zar'dan haber ver (Bal, 1989: 236)

15

Cefanın yüzünden ah edip gezme
 Gel gönül sabreyle rıza Hak'kın dır
 Kendi kendin gümrah eyleyip gezme
 Gel gönül sabreyle rıza Hak'kın dır

Cihanın vefasını görmedim deyi
 Zevk ile sefasın sürmedim deyi
 Gam yeme murada ermedim deyi
 Gel gönül sabreyle rıza Hak'kın dır

Sabrı olmayanlar Hak'dan naşı dir
 Sabr'eylemek mümünlerin işidir
 Sabır cümle ibadetin başıdır
 Gel gönül sabreyle rıza Hak'kın dır

Hüda kefil oldu cümle işine
 Nuş ede gör ağı katsa aşına
 İyi yavuz her ne gelse başına
 Gel gönül sabreyle rıza Hak'kın dır

Mümün olan her cefayı götürür
 Sabr'eylemek muradına yetirir
 Delil olur her işini bitirir
 Gel gönül sabreyle Hak'kın dır

Edep sabır rıza aman dediler
 Bu üçünden uzak oldu adular
 Böyle buyurmuştur üçler yediler
 Gel gönül sabreyle rıza Hak'kın dır

Gel ey gönül sende özünü yokla
Küş edip bu kamil nefesi hakla
Rıza ile yürü rızayı bekle
Gel gönül sabreyle rıza Hak'kın dır

Ey Âşıkî emri Hüdayı gözet
Cihanı ko ruz-u cezayı gözet
Muaf ol her işte rızayı gözet
Gel gönül sabreyle rıza Hak'kın dır (Bal, 1989: 247-248)

16*

Eliftir kametin ey fidan boylu
 Yüzünü görenin akli zay olur
Be bir kerem eyle ey mazlum huylu
 Oktur kirpiklerin kaşın yay olur

Te taberak Allah yar cemalına
Se sela verirler zat'ı şanına
Cim celallanıban girme kanıma
 Bazı âşıklarda böyle huy olur

Ha ahlım malumdur ey gül yüzlü yar
Ge hayalimdesin leyli ve nahar
Dal dilimde zikrederim aşıkâr
 Güzelleren âşıklara pay olur

Zat zamanın geldi uçmağın çağı
Re reyini verki seyreden bağı
Ze zülfün suzanı deldi sinemi
 Yara işler yeri belli dağ olur

Sin severim seni öyle bir şirin
Şin şay etme kimse duymasın sırrın
Sad sefa zevk ile geçirsün günün
 Bir kerem eylesen neyin zay olur

Dad düha dilersen kurbandır canım
Tığ tabib olur dökseler kanım
Zığ zalimlik etme yoktur imkanım
 Âşıklarda ikrarına kavi olur

Ayn inayet kıl ağlatma beni
Gayn gamzelerin deldi sinemi
Fe fırgat oduna yandırma beni
 Ağlatsanda gözüm yaşı çay olur

Gaf gametin görsem sevinir canım
Kef kerem eylesen kaşı kemanım
Lem lütfünle ırahmatın umarım
Mim mesteder lebbin ancemi olur

Nun nezirin yoktur birsin efendim
Vav vallahi birliğine inandım
He hele zülaldır leblerin kandım
 Ayaklarıyın toprağına tuduyu olur

Lamlelüf la demem birsin ey Hüda
Ye yasin şanına enmiştir ada
 Kapında kul oldu Âşıkî geda
 Yüzünü göstersen hemen bay olur (Bal, 1989: 241-242)

*Türk Halk Edebiyatındaki en güzel "Elifname" örneklerinden birisini de Âşıkî vermiştir.

Şu dünyada bir gerçeği bulanlar
 İşte onlar teraziye eriyi
 Seri başı hak yoluna verenler
 O da Mansur gibi berdar oluyu

Mansur'u çektiler urgan darına
 Ferhat'ta intizar oldu Şirin'e
 Attı külüngünü vurdu serine
 O da dost yoluna serin veriyi

Muhammede ilimini bildirdi
 Şah-ı Merdan cesedini durdurdu
 Hatice Fatıma saçın yoldurdu
 Her biri bir deri ile gidiyi

Pir Sultan'ı Şah aşkına astılar
 Şah Hasan'ı zehirinen bastılar
 İmam Hüseyinin başın kestiler
 Sıra Zeynel Abidin'e geliyi

Ol imam Bakır'a kıldılar ceza
 İmam Cafer razı oldu bu söze
 Aşk ile şehittir Kazım İrıza
 Şehit olan makamını buluyu

Taki'yi Naki'yi şehit eyledi
 Hasan ul Askeri umman boyladı
 Muhammed Mehdi de görki neyledi
 Şehit olanların kanın alıyı

Şehitlik makamı bir ince yoldur
Kerametın çoktur ihsanın boldur
Biçare Âşıkî kapında kuldur
O da şefaatinâ muhtaç oluyu (Bal, 1989: 229)

Görün ahır şerrin alametini
 Doğruca şeriat sürülmez oldu
 Kimler çeker bunun nedametini
 Taliplerin hargı gözükmez oldu

Tarikatın ehli yolundan şaşmış
 Gafletin uykusu boyundan aşmış
 Şimdi büyük küçük tamaha düşmüş
 Nefs uçüm yelmeye yorulmaz oldu

Tamah cümlesini mamun düşürdü
 Pişirmeden çiğ lokmalar aşırıldı
 Evliyanın gittiğ yolu şaşırıldı
 Cem olup tevhide girilmez oldu

Bu derde düşene bulunmaz çare
 Gözleri uykuda kimler uyara
 Halkı âlem gönül bağlamış hâr'a
 Marifet gülleri derilmez oldu

Görün azirayil bunlara netti
 Eletip cehennem ehline kattı
 Ümmet olduğunu unuttu gitti
 Peygambere selavat verilmez oldu

Âşıkî bunların aslı teccaldır
 Ehli hal bulunmaz hep kılıkaldır
 Bu ne kavga ne cenk nede cidaldır
 Hak'kın ahvaline erilmez oldu (Bal, 1989: 249)

19

Terkettik kabayı dünyadan geçtik
 Ehil hal evinin mihmanıyız biz
 Masiva sevdasın gönülden seçtik
 Şimdi hal evinin üryanıyız biz

Biz güle mailiz hârı sevmeyiz
 Nâdan olanın gönlüne değmeyiz
 En garip kimseye boyun eğmeyiz
 Hamdullah dehrinin sultanıyız biz

Bendesı oladan yüz gülüzarın
 Yakasın çak ettik namusun arın
 Hele defterini dürdük efkârın
 Vahdet tekkesinin kurbanıyız biz

Çok şükür dost ile düşmanı seçtik
 Biz dost uğruna serimizden geçtik
 Durmayıp da menzil be menzil göçtük
 Şimdi bu feleğin kervanıyız biz

Can kulağıyla dinle gör sedayı
 Derununda ivird eyle Hüdayı
 Dünya nedir anda gider sevdayı
 Ey Âşıkî bildin çün faniyiz biz (Bal, 1989: 211)

Kemha çıkar bizim tezgâhımızdan
 Kıl harar dokuyan kücü değiliz
 Beli best demişiz erbabımıza
 Tatlı teveğimiz acı değiliz

El fahri fukara libasın giydik
 Kamil mürşüt meydanında soyulduk
 Kavli kudretten yiyip de doyduk
 Namert sofrasının acı değiliz

Biz ledün ilminin tefsirleriyiz
 Rahi hakikatın tüccarlarıyız
 Dergâhı Ali'nin gıtmırlarıyız
 Şurdan şura üren bocu değiliz

Kâmili mürşitten dersimiz aldık
 Üç sünneti yedi farzı tam kıldık
 Kabeyi tavafı evimizde bulduk
 Mekke'yi dolaşan hacı değiliz

Muhabbet kişvelerin kılmışız seyran
 Bizi bu ahvalde ne bilsin nâdan
 Âşkın kürresinde olmuşuz büryan
 Kenarede ham paçacı değiliz

Âşıkî de söyler sözün doğrusun
 Oniçin taan eder bizi vesvasın
 Evvelden yükümüz ipek atlasın
 Kendir terbiyesi keçi değiliz (Bal, 1989: 217-218)

21

Mah yüzünde çifte çifte halları
 Ona âşık olan canı bahtılı
 Dal gerdana yakışmıştır kolları
 Mevlam hub yaratmış seni bahtılı

Kiprikleri oktur ay kaşı keman
 Ben seni severim yok bunda güman
 Aşkın görüp çağırır el'aman
 İhsanın olursa anı bahtılı

Ferhat gibi âşık oldum Şirin'e
 Dost serini kurban verir yârine
 Lahmeke lâhm olup biri birine
 Kanına karışan kanı bahtılı

Aslı gibi güzelliğin ad ettin
 Kerem gibi ciğerimi od ettin
 Her bir yerde bir âşıkı şâd ettin
 Eğnine giydiğin şalı bahtılı

Âşıkî'nin arzumanı gözünde
 Irakipler yol azdırır izinde
 Çığrışır çığrışır hava yüzünde
 Avazın dertlidir sanı bahtılı (Bal, 1989: 192)

Hey erenler münafiğin özünde
 Hiç bir nesne yok gümandan gayrı
 Adamlık nişanı gitmiş yüzünden
 Koğ ile edabat yamandan gayrı

Küfür karanlığı çökmüş özüne
 Kalbinin fesadı vurmuş yüzüne
 Söyler ise hiç inanman sözüne
 Bulunmaz gerçeği yalandan gayrı

Mümüne kast etti harici başı
 Yalandır gaybettir fesattır işi
 Kimse kabul etmez tuttuğu işi
 Ellere ettiği bühtandan gayrı

Yezid imiş ismin komuş mevali
 Mevali içinde yoktu kemali
 Bakın ey erenler şöyle ameli
 Olsa kabul etmez Mervandan gayrı

Doluyu İblisin elinden içmiş
 Ona tabi olmuş sancağın açmış
 Peygambere verdiği ikrardan geçmiş
 Meshep ile dinden imandan gayrı

Âşıkî günahkâr çıkmaz huyundan
 Dahi kurtulmamış nefsi döğünden
 Hak korkusu gitmiş kalbi evinden
 Bir nesne kalmamış şeytandan gayrı (Bal, 1989: 232)

Hikmetine akıl fikir erişmez
 Giderim sevdiğim bunda nem kaldı
 Âşkın atı ile düldül yarışmaz
 Ay ile devreden günde nem kaldı

Melhem mi sarılır böyle yaraya
 Emir Hak'dan imiş buna ne çare
 Bezirgânım kondum kervansaraya
 Kondum göçer oldum handa nem kaldı

Kadir Mevlam daha neler yaratır
 Ak üstünde yazılanlar karadır
 Vücudumuz üç yüz altmış paredir
 Can gittikten sonra tende nem kaldı

Böyledir âşık böyle ahir kâr
 Şu fani dünyada kim kıldı karar
 Akıbeti böyle olunca ey yâr
 Emanet gidince canda nem kaldı

Evvelde yolladık biz de kaçını
 Mevlam affeylesin kulun suçunu
 Âşıkî ahrete çekmiş göçünü
 Yürü yalan dünya sende nem kaldı (Bal, 1989: 196)

Şaha giden ben bir bezirgân gördüm
 Nakşıları katarına almayı
 Aman mürvet dedim darına durdum
 Yalvaranın günahına kalmayı

Yalvarak ki bizi katara ala
 Korkulu bellerde hem yardım kıla
 Vatahinin vasfı gelmiyi dile
 Değme sarraf pahasını bilmiyi

Lali gevher tutmuş yükü damgalı
 Yüz harami olsa kılamaz kârı
 Bezirgân başıdır Hazreti Ali
 Pek han ister viraneye konmayı

Nice kullar vardır tay durur yüke
 Hem altın tay tutmuş hem gümüş sikke
 Müşteri gerek ki mezatı döke
 Peşin almış veresiye vermeyi

Bu katara uyan gayet yüc'olur
 Gider yoksulluğu dürüs hac'olur
 Kira vermez haramiden pac alır
 Korkulu bel hecabına gelmeyi

Âşıkî vasıl ol o bezirgâna
 Birincisi bedel olur bu hana
 Ne bahtılı o katara uyana
 O da her kuluna nasib olmayı (Bal, 1989: 240)

25

İnanmayın fasıkların sözüne
 Fasık ilmi azazülün kitabı
 Onlar eder her dem zanlı gümanı
 Mümin olan olmaz onlara tabî

Onlar da ederdi her dem hilayı
 Başlarına getirmişler belayı
 Evliyadan işitmemiş selayı
 Herkes verir ettiğinin hesabı

İblise uyanlar kalır arada
 Metahı yok tezgâhları karada
 Elek diye un koyarlar sarada
 Çiğdir lokmaları acıdır abı

Nasihat mi olur böyle bedlere
 Yazıktır lokmanız vermen itlere
 Gerçek diye yalvarırlar kurtlara
 Tan ederler şah sevdiğün meshebi

Ezelden onların yüzleri kara
 Bir mürşit bulmamış nasihat ala
 Mahlûkun işidir aldanır köre
 Ey Âşıkî Hakdan ayırma canı (Bal, 1989: 209)

26

Hata ile gelmişimdir cihana
 Hata benden ata senden ya Ali
 Ata kılınca yeter bir bahane
 Hata benden ata senden ya Ali

Kulun sehvi noksanı çoktur medet
 Sensin dertlilerin dermanı medet
 Medet ırrahmanın rahmanı medet
 Hata benden ata senden ya Ali

Şanıdadır yasin amanna saddockna
 Sana yüzü süre geldi bu edna
 Rabbana enfusune zulmena
 Hata benden ata senden ya Ali

Çağırırım medet ey gerçek erler
 Hata için tevbe buyurmuş pirlere
 Kul hatasız hata tövbesiz derler
 Hata benden ata senden ya Ali

Kendi kendine kul benliğin ata mı
 Senden olmayınca tövbe tuta mı
 İmamlar için bağışla hatamı
 Hata benden ata senden ya Ali

Âşıkî'yem uma geldim atamı
 Dilimde ivdettim illa fetamı
 Çok etmişim günah ile hatamı
 Hata benden ata senden ya Ali (Bal, 1989: 250)

27

Bülbül ne gezersin dağlar başında
 Bahçeler içinde gülüm var deyi
 Seni seven âşık sararıp soldu
 Güzeller içinde yarım var deyi

Severim ben seni sevsene beni
 Mevlam bir ikrara komaz insanı
 Ha bir gün olaki anasın beni
 Şöyle bir divana yarım var deyi

Geldi geçti yabıcaktan şuradan
 Arif isen al haberi aradan
 Sana bir güzellik vermiş yaradan
 Mağrurlanma dilber güzelim deyi

Âşıklar çekerdi senin göçünü
 Ben nice çekmiyem senin acını
 Koyu vermiş canlarının ucunu
 Korkarım Allah'dan ölüm var deyi

Âşıkî hırkayı taşırdı candan
 Mevlam ayırmaya güzeli benden
 Can mı esirgerim ben cananımdan
 Elet sat pazarda kulum var deyi (Bal, 1989: 219)

28

Beyler devri geçti zaman karıdı
 Nefsi nefse yumuş eller geliyi
 Adem ağlu muhabbetten farıdı
 Bir birine acı diller geliyi

Halkı şaşırdı iblisin ıvası
 Aralığa düştü batıl davası
 Ya gitmeye kor mu nefsin havası
 Doğru yola yüce beller geliyi

İnsana gelmeyip yoldan azdılar
 Evvelki yol erkânı bozdular
 Şimdi türlü türlü fendi düzdüler
 İşte böyle böyle kullar geliyi

Muhammedin buyruğunu tutmadık
 Nasihatın kulaklara koymadık
 Çok işaret zuhur etti duymadık
 Daha bundan beter hallar geliyi

Haberi olmayan kendi özünden
 Duyusu yok kışı ile yazından
 Abu rahmet kesildi gökyüzünden
 Fehlimize göre yıllar geliyi

Âşıkî der yazdan çok oldu kışlar
 Fehilimizdendir bize bu işler
 Gafil olman gafil behey kardaşlar
 Sil süpür etmeye seller geliyi (Bal, 1989: 231)

Allah'ın nazarı olsa bir kula
 O iki cihanın eridir eri
 Alem düşman olsa ona ne ola
 Ona kuvvet veren Baridir Bari

Kıymeti var hülle donu biçilir
 Yetmiş ikiden ayrılır seçilir
 Bahçesinde taze güller açılır
 O gül Muhammed'in teridir teri

Münafıklar Hak yoluna varamaz
 Kör olmuştur Hak didarın göremez
 Yetmiş ikinin akli buna eremez
 Bu bir Hak'kın gizli sırrıdır sırrı

Ruh aşna olmuş nura karışır
 Kul olanlar hasmı ile dürüşür
 Bunalan kuluna gelir yetişir
 Çağırdığı yerde carıdır carı

Kaşların lam elif boyun bir tuğba
 Canımı yoluna eyledim heba
 Âşıkın kiblesi cemalin kabe
 Aslı halis kendi hürüdür hürü

Metahı meydanda açılmış dükkân
 Gel ondan alıgör fırsat variken
 Nerde gül açılrsa orda bir diken
 O kırmızı gülün harıdır harı

Âleme gözcüdür o Veliyullah
 Şekküm yok inandım vallah ve billah
 Hub cemal yaratmış taberake Allah
 Yüzünde benleri darıdır darı

Söyledikçe şeker akar dilinden
 Dürler çıkar ırrahmatın gölünden
 Mihenge vurulmuş usta elinden
 Bakır gümüş değil zeridir zeri

Değmelere verilir mi bu kemal
 Kişiyeye gerektir bir iyi amel
 Yusuf-u Sani dir mübarek cemal
 Yolunda kıldığım zarıdır zarı

Lal'ı güherdendir dostun yapısı
 Hak'ka secde mümün kulun topusu
 Ali oldu o şehirim kapısı
 Muhammed Ali'nin şarıdır şarı

Gerçek âşık olan ikrarı güder
 Münkür olan bu meydandan tez gider
 Malı dost yoluna hibası eder
 Âşıkın sermayesi seridir seri

Bizde şahı sevdük bir heves ilen
 Gönlümüz kaygılı oldu yas ilen
 İmam Hasan zehir içti tas ilen
 Onun için benzi sarıdır sarı

Şah Hüseyin yere saçtı kanlarını
 Onun için kırmızıdır donları
 Mansur'dan gördüler ol nişanları
 Ağdığı enel Hak zarıdır zarı

Zindanı bekledi o Zeynel aba
 Canı Hak yoluna eyledi hiba
 Hakkı bir bilene yakındır Kâbe
 Aslı halis kendi hürüdür hürü

İmam Bakır beresini bekledi
 Her ne geldi ise onu hakladı
 Bir zaman da kazanlarda sakladı
 Çektiği mürayının zorudur zoru

Âşık olmayanlar ikrar güdemez
 Mürayı serini teslim edemez
 Kıldan ince değme kişi gidemez
 Caferi'nin yolu arıdır arı

Bir araya gelmiş kumsu kambazlar
 Yaradanı mûmindedir demezler
 Halis muhlis olmayanı koymazlar
 Kâzım'ın bahçesi korudur kuru

Irıza bağbenddir defteri tutar
 Âşık maşukuna gönlünü katar
 Münafıklar daim bize taş atar
 Yani dostan bizi harıdır harı

Taki'yi sevmekte mümin işidir
 Hakkı tanımayan münkür kişidir
 Yine anın kışı anı üşütür
 Nefsi alametin kârıdır kârı

Elde delil gerek Naki'ye yetmek
 Varıp gerçek ile birliğe bitmek
 Canı cana katıp muhabbet etmek
 O da bir gerçeğin kârıdır kârı

Askerinin yoluna hile ederler
 Yanlış fetva ile yola giderler
 Tarta tarta etli sümük yudarlar
 Etli sümük yudan lorudur loru

Mehdiye kalmıştır mahlûkun hâli
 Yalancı sofular batırdı yolu
 Hep biri birine ederler Ali
 Yılan çayan akrep marıdır marı

Bir gerçek elinden delilin yandır
 Cahdeyle özüne mihmanın kondur
 Bir yüzü aydır da bir yüzü gündür
 Âleme şafk veren nurudur nuru

Cahdeyleyip bir gerçeğe ermeli
 Canı başa Hak yoluna vermeli
 Bir ahd ile bir ikrara durmalı
 Kişinin sermayesi varıdır varı

Müşteri ol pak metahtan alagör
Fehmeyleyip doğru yolu bulagör
Âdem isen doğru yolu bile gör
Kendisin bilmeyen horudur horu

Geldin gideceksin yükünü tayla
Âşık isen aşkın deryasın boyla
Âşıkî dostunun methini eyle
Ne kadar methetsen yeridir yeri (Bal, 1989: 243-246)

30

Günahım çok imiş senin katında
Günaha kalmıyan ol cömert kani
Yerişirsin zahirinde batında
Günaha kalmıyan ol cömert kani

Rahmetin boldur deryadan gölden
İrahmet umarız her daim senden
Sen bizi yâd etme bu doğru yoldan
Günaha kalmayan ol cömert kani

Arif olan anlamaz mı bu söze
Göz göre cesedin kim döker köze
Dünü günü yalvarırız biz size
Günaha kalmayan ol cömert kani

Muhammed Mustafa Ali aşkına
Kerem eyle zayıfına düşküne
İmam Hasan Hüseyin'in âşkına
Günaha kalmayan ol cömert kani

Artık eksik kusur çoktur bil bende
Çok günahım vardır ellerim kanda
İmam Zeynel cefa çekti zindanda
Günaha kalmayan ol cömert kani

Her kişi bilemez kendi suçunu
İmam Bakır nur eylemiş göçünü
İvirdimsin zikrederim ben seni
Günaha kalmayan ol cömert kani

Kerem eyle perişandır halimiz
 İmam Cafer'e ulaşma yolumuz
 Daim seni ivird eder dilimiz
 Günaha kalmayan ol cömert kani

Bir bilirim nesne gelmez özüme
 Ayıbımı gelmeyesin yüzüme
 Sen bizi bağışla İmam Kazım'a
 Günaha kalmayan ol cömert kani

Irıza'nın kanı vardır kanında
 Ayıplar sır olur senin yanında
 Sen bizi çıkarma âdem donundan
 Günaha kalmayan ol cömert kani

Taki'nin Naki'nin aziz baş' için
 Hasan Askeri'nin gözü yaş' için
 Affeyle bağışla bizlerin suçun
 Günaha kalmayan ol cömert kani

Bülbül feryad eder bahçeye bağa
 Şükür elim yetti bir kolu sağa
 Âşıkî günahkâr yalvarır sana
 Günaha kalmayan ol cömert kani (Bal, 1989: 199-200)

31

Nice bir çekeyim ben bu kahır
 Bana murat aldırmadın sen felek
 Bal yerine nuş ettirdin zehiri
 Nedir bana gönderdiğin ün felek

İrakibe irâğbeti eylersin
 Nam verirsin yedirirsin toylarsın
 Her dem iyiliğini ona eylersin
 Bilemedim onlar senin nen felek

İrakipten korkar mısın biz gibi
 Yandı yüreğimin başı köz gibi
 Eridi cesedim aktı tuz gibi
 Bak gözümde akan yaşla kan felek

Bülbülün figânı bahçe bağadır
 Söylüyorum bu sözlerim sanadır
 Senin yiğitliğin hemen banadır
 Ben ezelden teslim ettim can felek

Şefâat mı olur kara olan yüze
 Dile amel olmaz bakarlar öze
 Daim cefa eylesen sefadır bize
 Âşıkî'nin istediği din felek (Bal, 1989: 213)

32

Daim günler böyle böyle hoş olmaz
 Kar kapıyı alır boran toza bak
 Hangi kışı gördün önu yaz olmaz
 Duyulmadan uğrun geçen yaza bak

Cami cimşit bunda kalırım sandı
 Felek ecel canın orada sundu
 Şu fâni mülküne oncalar kondu
 Senden evvel gelip geçen ize bak

Hak'kı gözet Hak'ka gel haddin aşma
 Berk bas ayağını gaflete düşme
 Sıratı müstakîm yolundan şaşma
 Bunda iniş yokuş çoktur düze bak

Bu dünyanın hazzı lezzeti şeker
 Ya sonra olmaz mı avusun döker
 Bağlar gazel olmuş libasın döker
 Yaz bahardan sonra gelen güze bak

Âşıkî çarkı feleğe yâr deme
 Bi vefada ağa vefadır deme
 Evim barkım malım mülküm var deme
 Malın olan birkaç arşın beze bak (Bal, 1989: 194)

Âşıklar içince âşkın dolusun
 Sen de o doludan içtin mi âşık
 Tanıdın mı zamanığın velisin
 Ser verip yoluna geçtin mi âşık

Tanıdın mı şu dünyada gerçeği
 Ser verendir âşıkların koçağı
 Arı gibi macun edip çiçeği
 Oğul bal (1) edene düştün mü âşık

Âşkı isteyen düşüptür sahraya
 Hak âşkına kim uğradı araya
 Hak ceminde nazar edip sevdaya
 Arifler demine düştün mü âşık

Bu huzül dünyadır hazel kılasın
 Caht eyle ki Hak'kı bunda bulasın
 Ağzı yok söyleşir anı bilesin
 Bu sırlara aklın erdi mi âşık

Tuba ağacı derler cennet şarında
 Dalı yerde kökü biter serinde
 Burcunda sulanır bendi derinde
 Sen de bu sırlara erdin mi âşık

Dokuz mihrap ile vardır bir cami
 Yedi kapısı var örtülü kimi
 Kümbendi suvağı meydandır kamu
 Sende o camiye girdin mi âşık

Kilise var o caminin kurbünde
 Uruhbanı nakış işler gününde
 Caminin imamı sela verende
 Uruhbanı kaçtı gördün mü âşık

Yetmiş yedi bend var akıyı hargı
 Bunu farg eyleyip bilesin fargı
 Kırksekiz minare yapılmış dorgu
 Çıkıp onda sela verdin mi âşık

Caminin içinde oturan hoca
 Bir tahtı yapılmış cümleden yüce
 Çarşısını gezdim hep ucdan uca
 Sen de o şehire girdin mi âşık

Dört pasıbanı vardır kapıda durur
 Saharda hocaya haberi verir
 Hocanın hükmü de onunla yürür
 Sen de o hocayı gördün mü âşık

Yer ile gök arasında bir havuz
 Suyu ovasına dağılır düp düz
 O şehire girilmiyor yalnız
 Hızır kılavuz ettin mi âşık

Âşıkî'nin bu pendini bilesin
 Caht eyleki Hak'kı bunda bulasın
 Kamile hizmet et kâmil olasın
 Sen de bu sırlara erdin mi âşık (Bal, 1989: 120-221)

34

Mahluk iz yitirmiş gezer yabanı
 Hiç birisi doğru gelmez çağıra
 Ne arif akıllı derler çobana
 Hak nefesi dinlemez yüz bin bağıra

Herkes der ki destimdeki gümüştür
 O gümüş nacide gayrısı boştur
 Cahteyle özünü ona ulaştır
 Allah marifet vermemiş sığıra

Cahteyle de kötü huyun terkeyle
 Muhabbetten bend kaldır da hark eyle
 Âdem isen kendi kendin fark eyle
 Ezan iki verilir mi sağıra

Evliya yolunu doğru gelegör
 Evliya yoluna selef olagör
 İkiliği kalbevinden silegör
 Kimse bir söz diyebilmez ağıra

Sofu ola cömert ola sak(1)ola
 Siline kalbi aynısı pak ola
 Ey Âşıkî birgün Hak'kın Hak ola
 Mehdi geldi diye Bilal çağıra (Bal, 1989: 228)

Gel ey gönül sana öğüt vereyim
Her cahile öğüt verici olma
Dünyada bir aşna göreyim dersen
Hayvan gibi alaf yiyici olma

Aşna ile ahd amanı bir eyle
Muhabbeti kalp evinde yer eyle
Gözün ile gördüğünü sır eyle
Varıp yad ellere deyici olma

Hazer gez boynuna geçmeye tuzak
Efsane sözünden ola gör uzak
Yükünü baldan tut olmaya tezek
Virane hanlarda konucu olma

Issız handa uğru yükünü çalar
Başını unulmaz sevdaya salar
Dağıtır malını yüzüne güler
O eğridir doğru sayıcı olma

Âşıkî elinde variken fırsat
Gayret kuşağını beline kuşat
Sen de bu sözlerden olasın irşat
Haramiler gibi soyucu olma (Bal, 1989: 207)

36

Felek beni senden cüda düşürdü
 Bülbülü olduğum güller elveda
 Yüce yüce karlı dağlar aşırđı
 Bir zaman gezdiğim eller elveda

Günden günde bakar iken yüzüne
 Hasret kaldım ayağının tozuna
 Düştüm gideceğim yolda izine
 Yüzümü sürdüğüm yollar elveda

Ayrı düştüm kaldım ahü zarınan
 Yürek yarelendi bu efkârınan
 Gece gündüz selvi boylu yârınan
 Söyleştiğim tatlı diller elveda

Acı firak peyda olur özümden
 Dertli olan anlamaz mı sözümden
 Şol yâr için akan iki gözümden
 Taşıp taşıp giden seller elveda

Âşıkî'nin firaka dayanmaz özü
 Ismarladım gani Hüdaya sizi
 Hatırdan çıkarıp unutman bizi
 Aşnalık ettiğim kullar elveda (Bal, 1989: 222)

37

Bed asilde iman olmaz din olmaz
 O kendi özünü över dünyada
 Hak'kı bir bilende asla kin olmaz
 Hırsını nefsini yener dünyada

Hak aşkına cesedinden can gide
 Hırsını öldür ki mihman şen gide
 Sofu o dur nefsi ile cenk ede
 O da bin kırmızı değer dünyada

Mürayi seçemez Hak'kı batıl'ı
 Ezazül'ün yedeğinde yedili
 Hak sever mi şimdi böyle fızıl'ı
 Nefsinin dalgasın kovar dünyada

Sofunun yolu gayetin derin
 Mürayi bu yola veremez serin
 Âşıklar ser verip bulmuştur yerin
 Onlar bir birini sever dünyada

Âşıkî dost ile eyle pazarı
 Dostun dosta doğru gerek pazarı
 Yolunda kıla gör ah ile zarı
 Her âşık sevdiğin över dünyada(Bal, 1989: 210)

Ahınan vahınan geçti günümüz
 Ya Ali bir kerem eyle kuluna
 Yalvarırız red eyleme ünümüz
 Ya Ali bir kerem eyle kuluna

Şu sinemde yaram çoktur şerhetme
 Yediğimiz tahi iken zehretme
 Sıfatımız tebdil etme kahretme
 Ya Ali bir kerem eyle kuluna

Seni tanımayan kör ola gözler
 Didarın bilmeyen karadır yüzler
 Şafâat umarız daima bizler
 Ya Ali bir kerem eyle kuluna

Artık eksik kusur çoktur ya bende
 İsteriz daima şefâat sende
 Duamızı kabul eyle indinde
 Ya Ali bir kerem eyle kuluna

Nuruna başısla bizi Habibin
 Yine sensin derdimizin tabibi
 Umarım açasın bir ihsan bab'ı
 Ya Ali bir kerem eyle kuluna

Ol imam Hasan'ın usul boyuna
 İmam Hüseyin'in mazlum huyuna
 Zeynel'in Bakır'ın yüzü suyuna
 Ya Ali bir kerem eyle kuluna

Cafer'i sevenler yanmaz tamu'da
Kazım Musa Rıza bir ihsan ede
Gerçek âşık olan ikrarın güde
Ya Ali bir kerem eyle kuluna

Taki Naki Askerin dile alalım
Mehdi gelir imamların zulalı
Âşıkî ezelden başı belalı
Ya Ali bir kerem eyle kuluna (Bal, 1989: 190)

39

Tamaşa eylerken hüsnüğün hattın
Vücudun şehrinde koptu zelzele
Kıya bakışların beni yandırır
Nedir şu âleme düşen gülgüle

Vechindedir derler ol yedi ayet
Kaşınla kirpiğin zülfün tamam et
Çeşmin fitnesinden koptu kıyamet
Yar bakışın salar cana velvele

Yelinen esiyi yar kahküllerin
Âşıklarda akıl komaz hallerin
Yanakta açılmış taze güllerin
Manalar söyletir garip bülbüle

Açılmış yanağın gül gibi olmuş
Yanağın goncanın rengini almış
Ey sevdiğim âlem meddahın olmuş
İşittim ismini söylet el ele

Âşıkî de muhabbete kana mı
Sevgisi olmayan menzil ala mı
Bunda sevişmeyen onda bula mı
Bigânedir düşmeyince dil dile (Bal, 1989: 226)

Gönül sana türlü nasihatım var
 Hake in turaba yüceden uçma
 Hakkın birliğine şaadedim var
 Mekan tutacağın bakadan geçme

Aç gözünü her eşyadan zahire
 Haberdar olasın ırkı tahire
 Harç eyle metahın ilmi mahire
 Kıymetin bilmeze dükkanın açma

Özünü saf eyle saf ol ey gönül
 Şarabın tahıran olasın nail
 Cihanın varlığın terkeyle ey dil
 Bu fani şerbetin nuş edip içme

Sarraı olup gevher yükün tuta gör
 Durma Hak'kın menziline yete gör
 İkilikden geçip bire yete gör
 Veçhi ademde olan mihmanı seçme

Ey Âşıkî gözle yolu erkânı
 Gafil olma ecel vermez amanı
 Bâki kalır sanma burda her canı
 Son nefeste ahı zarınan göçme (Bal, 1989: 191)

41

Dil ile sofuluk olur mu kardaş
Kulluğun meramın buldurmayınca
Menzil alamazsın öğünme hiç boş
Hırsını nefsinı öldürmeyince

Yetmiş iki gezer kaldı havada
Gerçek olan daim kadimi yolda
Nefs emare tekmi olssa bir kulda
Didara eremez öldürmeyince

Yalan gaybet kahır hırsı haseti
Zina buhtan zapteylemiş ceseti
Haram benlik dersin iblisin atı
Cesedin pak olmaz sürdürmeyince

Gerçeği bilmeyen hayvan misali
Didarı göremez boş gider eli
Yaprağın ne işe yarar gazeli
Gülünü vaktinde derdirmeyince

Özünü çekmeli Mansur darına
Cesedin pak ola anda arına
Âşıkî intizar olmuş yarına
Duramaz ahvalin bildirmeyince (Bal, 1989: 219-220)

Bir kişinin gönlü ol Hak'ta olsa
Boynu eğri gezer halkın içinde
Tanrının yanında onun baht'olsa
Halis muhlis gezer şahlık içinde

Ya bir kişi Hak cemine varmazsa
Mürebbiye müsahibe ermezse
Şu dünyada bir hub cemal sevmese
Sanki bir hayvandır sığırlık içinde

Bir kişi sıtk ile gitse bir yola
Alem düşman olsa ona ne ola
Allahın nazarı olsa bir kula
O bir sultan olur yokluk içinde

Dost için özenen dostunu bulur
Dostunun yoluna serini verir
Kişi sevdiğini sesinden tanır
Nice bir avazın çokluk içinde

Hizmet eyler isen sıtk ile eyle
Gününü beyhude geçirme böyle
Sözünü söylersen mülayim söyle
Âşıkî ne buldun tokluk içinde (Bal, 1989: 208)

43

Ben bu gün güzeller serdarın gördüm
 Çıkmış salınıyor elin üstüne
 Cemaline baktım salavat verdim
 Selamına durdum yolun üstüne

Gayet melullenmiş uykuya yatmış
 Rüzgar zülûfünü yüzünden atmış
 Taramış saçını gerdana dökmüş
 Salıvermiş ince belin üstüne

Âlemde yok idi sendeki busat
 Gözün çeşmi revan kaşların çimşat
 Dişlerin dürdane leblerin lebat
 Dilin taze yağdır balın üstüne

Âlemde yok idi sendeki busat
 Gözün keşmi rugan kaşların çimşat
 Dişlerin dürdane leblerin nebat
 Dilin taze yağdır balın üstüne

Kametin uzanmış selvi dal gibi
 Yanağın kızarmış taze nar gibi
 Bahçede açılmış gonca gül gibi
 Yeşiller mi giydin alın üstüne

Şirin dillerine üstad olayım
 Dağları delmeye Ferhat olayım
 Âşıkî'yem gamdan azad olayım
 Bir kez yaslanayım kolun üstüne (Bal, 1989: 227)

Nefsini öldüren gerçek gazidir
 Ya onu tanıyıp bilen eyvallah
 Yalan yanlış değil gerçek sözüdür
 Hak'kın divanına duran eyvallah

Hak divanına duran iner mi dardan
 Cahteyle cesedin kurtaran nardan
 Ona kılavuzdur o Şahı Merdan
 Şahın didarını gören eyvallah

Şahın didarında nurlar saçılır
 Yetmiş ikiden ayrılır seçilir
 Bahçesinde taze güller açılır
 Bağında dikenini kıran eyvallah

Dikenini kıra yolun düzleye
 Ciğerini aşk oduna közleye
 Cümlesini ana bacı gözleye
 Od'u kav'ı bir yer(e) saran eyvallah

Od'u kav'ı yandırmayan mümindir
 Hile yoktur cennetinden emindir
 Kırkların sürdüğü o yol kimindir
 Yolun doğrusunu süren eyvallah

Yolu doğru sürmez bunda mürayi
 Nefsine uyanlar şeytana tabî
 Darda verilince sual hesabı
 Hesabını burda veren eyvallah

Hesabını burda veren er olur
Hesabın vermeyen harı zar olur
Yüzü kara Hak katında kör olur
Evliya gönlüne giren eyvallah

Uluların gönlü cennet âlâdır
Sen ana belbağla, hisar kaledir
Âşıkî gam çekme meylin bundadır
Dâim Hak dergâhın bilen eyvallah (Bal, 1989: 206)

Mevlam rızan olmadığı yerlerde
 Hatalar etmişim essağfurullah
 Aşikare gezip gizli yerlerde
 Hatalar etmişim estağfurullah

Şeriata girip şeriatın tutmadım
 Nefse uyup nehi münkür etmedim
 Emir marif buyruğuna gitmedim
 Hatalar etmişim estağfurullah

Özümde var nice yüz bin günahım
 Yine hof etmeyip yok bir günahım
 Aman mürvet rahmeti çok ilahi
 Hatalar etmişim estağfurullah

Eğer ayağımdan eğer elimden
 Kulağımdan gözlerimden dilimden
 Kem halimden amelimden fehlimden
 Hatalar etmişim estağfurullah

Resûl'ün şehrine uyar halim yok
 Yüzüm kara dergahında yüzüm yok
 Kapıdan özge gidecek yerim yok
 Hatalar etmişim estağfurullah

Kullar içinde Âşıkî günahkar
 İrahmatın umar derdine tımar
 Ayıplar sitredici ey gani seddar
 Hatalar etmişim estağfurullah (Bal, 1989: 237)

46*

Bu ne suret ne cemal Allah Allah
Bu ne kudret ne kemal Allah Allah

Ne hikmet ki doğdu bedir içinde
Görünür mahi hilal Allah Allah

Zahi gamet gıyam ettikçe herdem
Eder abeşi melal Allah Allah

Şol yağma edici çeşmin elinden
Çığırsırlar zülcelal Allah Allah

Habibi Mustafa'yı yad edenin
Koma kalbinde melal Allah Allah

Âşıkî'ye bahşet âşkın küresin
Ağa er görmez zeval Allah Allah

*Hasan Çelebili İbrahim Emici'den derlenmiştir.

47

Şu ellerin havasına eline
 Divane gönlümüz alıştı kaldı
 Bende arzyledim sıla etmeyi
 Gönül bir cananla buluştu kaldı

Bir dahi bakmayam vatan yoluna
 Biz de iskan olduk yarın iline
 Bir kaşı karanın zülfü teline
 Divane gönlümüz ilişti kaldı

Her sabah her sabah eser bad gibi
 Gönül coşa geldi kara şad gibi
 Muhabbet yolunda şol Ferhat gibi
 Kayalar kesmeye çalıştı kaldı

İki gerçek âşık birbirinin bulup
 Gezerek muhabbet gölüne dalıp
 Onlar âşkî ile müptela olup
 Gezen eller bize gülüşüp kaldı

Şükür Hak'tan ne istersek var oldu
 Dost metahın alıp satmak kâr oldu
 Âşıkî de yârin buldu yar oldu
 Rakipler arada yılıştı kaldı (Bal, 1989: 224)

48

Nice nice kanlı yaşım dökeyim
 Sana meyil veren gülmez kalır mı
 Komazsın mah cemaline bakayım
 Zalimler insafa gelmez kalır mı

Ya Ferhat olmaz mı dağı delenler
 Ser verip Şirin yolunda ölenler
 Gerçek âşık olur Mecnun olanlar
 Bir gün Leylasını bulmaz kalır mı

Ya bu âşka veren kendi kendini
 Derde derman umar lebbi kandini
 Halka rüsva ettin derdi mendini
 Benim ahım seni almaz kalır mı

İçiben âşk meyinden kanasın
 Düşüp bir gün âşk oduna yanasın
 Bir gün gazel olmuş bağa dönesin
 Senin de güllerin solmaz kalır mı

Âşıkîy mest eden saki değildir
 Âşk değme kişinin hakkı değildir
 Mağrur olma dünya bakî değildir
 Bu dünya kimseye kalmaz kalır mı (Bal, 1989: 224)

49

Ortalık bozuldu hep nizam oldu
Gözlerim yolları gel efendim gel
Mümin olan bu dünyada gülmedi
Gözlerim yolları gel efendim gel

Kasevetin kervanı dağılmaz oldu
Münafık çoğaldı yenilmez oldu
Şahı Merdan Ali anılmaz oldu
Gözlerim yolları gel efendim gel

Gönlümüzün pusu açılmaz oldu
Kâğıtsız yollarda geçilmez oldu
Kâfir müslümandan seçilmez oldu
Gözlerim yolları gel efendim gel

Geldi kazamıza düştü bir cazı
Yesir etmek ister oğlanı kızı
Nüfus defterine yazdılar bizi
Gözlerim yolları gel efendim gel

Can bülbülü kafesinden uçmadan
Günüm tamam olup vadem geçmeden
Menzil alıp kervanımız göçmeden
Gözlerim yolları gel efendim gel

Altı aylık yolu bir günde aşanda
Kızıl ırmak gibi birden coşanda
Düldüle binip Zülfikarı kuşanda
Gözlerim yolları gel efendim gel

Âşıkî der bizemi oldu burağı
Nice bir çekeyim münkürün cevrü
İnşallah yakındır Mehdi'nin devrü
Gözlerim yolları gel efendim gel (Bal, 1989: 215)

50

Kul olanın hak katından işleri
Bilinir gam yeme divane gönül
Ha bir gün ola ki gözün yaşları
Silinir gam çekme divane gönül

Eğer halin bunda olursa yaman
Hak bize kefieldir eyleme güman
Muhammed Ali den derdine derman
Bulunur gam çekme divane gönül

Ellere duyurdun sırrımı benim
Ah ile vah ile geçirdin günüm
Böyle kalır sanma hicranı gamım
Gülünür gam çekme divane gönül

Bozulmaz alnına yazılan yazı
Bir gün yola koyar yaradan bizi
Hak kefieldir bize Muhammed sazı
Çalınır gam çekme divane gönül

Âşıkî ümidin kesme Şahından
Daim dilek diler kul Allahından
Niyaz et muradın Hak dergâhından
Alınır gam çekme divane gönül (Bal, 1989: 223)

51

İntizar çektiğim hubların merdi
Gözlerim yaşını saçmadan gel gel
Sabahtan akşama dilimin virdi
Devredip devranım geçmeden gel gel

Gel bir ihsan eyle halimi bilip
Ağladıkça gözüm yaşını silip
Ayrılık ateşi bağrımı delip
Çiğirim kanını saçmadan gel gel

Gözlerim yolunu geçmezem senden
Ümidim variken çıkmadık candan
Yükletmiş tayını konduğu handan
Ömrümün kervanı göçmeden gel gel

Bu günkü günümüz yarına kalmaz
Hangi gülü gördün sararıp solmaz
Bu felektir böyle bir karar durmaz
Firkat kapıların açmadan gel gel

İntizar çektiğim sana ayandır
Sevdana düşmüşüm haylı zamandır
Hastadır Âşıkî hali yamandır
Can kuşu kafesten uçmadan gel gel (Bal, 1989: 226-227)

Hak'kın hikmetine hışımına bakıp
Daima esirip coş deli gönül
Kemal ehli ile aşına çıkıp
Sakın böyle deli gezme boş deli gönül

Sakın şeriatın kılı kalından
Haberdar ol evliyanın halından
Aşk atılan muhabbetin yolundan
Hakikat iline aş deli gönül

Yar bulurum sanma sen bu cihanda
Sakla sırrın mihman eyle bu handa
Evvela bir eşna kazan cihanda
Ondan sonra derdin deş deli gönül

Aşkın muhabbetin yolundan kalma
Sakın kaygı yeyip fikire dalma
Sadıkhane yarı elinden salma
Hazeran gelirse taş deli gönül

Âşıkî hoyrata meyil vermeden
Bahçesine girip gülün dermeden
Yüz yıl kötü ile ömür sürmeden
Bir gün güzel ile hoş deli gönül (Bal, 1989: 218)

53

Evliyadan mahrum kalmayım dersen
 İkrarı ihlâsa kat da ondan gel
 Bir gerçeğe yoldaş olayım dersen
 Benliği mürvete sat da ondan gel

Gözle yollarını gör ki düz müdür
 Gönlün evi zemheri mi yaz mıdır
 Cesedin dul mu dur yoksa kız mıdır
 Hırsını nefsinin at da ondan gel

Hele al bir rende vur kametine
 Gör ne hile karışmıştır zatına
 Varacaksın yaratana katına
 Kâmilî mürşide yet de ondan gel

Hırs havası mahrum eder dergâhtan
 Hadar dur her yerde gel utan Hak'tan
 Sıtk ile dilediğin dile Allah'tan
 Kâmilî rehber'e yet te ondan gel

İrehber düzleye eğri duvarın
 Himin mühkem koya yapı hisarın
 Âşıkî nadana duyurma sırrın
 Dört duvar binasının çat da ondan gel (Bal, 1989: 187)

Sözümü sakla çıkarma dehandan
 Amel mi olur şu mahlûka ne amel
 İkrarına durur yoktur cihanda
 Amel m' olur şu mahlûka ne amel

Tipi esmiş kar doldurmuş yarıklar
 Oynamış dünayayı utmuş arifler
 Nasihat mi alır kalbi çürükler
 Amel m' olur şu mahlûka ne amel

İzin belli etmez karda hedikler
 Nasihat mi alır kara güdükler
 Bin de bir bulunur kalbi sadıklar
 Amel m' olur şu mahlûka ne amel

Nasihatım vardır gelip alana
 Yuh dediler şu dergâhta yalana
 Bahtılı ikrarı dürüst olana
 Amel m' olur şu mahlûka ne amel

İkrarına duran yine bir er dir
 Ya onu bilmeyen amadır kördür
 Neyliyem içinizde uğrunuz vardır
 Amel m' olur şu mahlûka ne amel

O gelir seninle olur hoş yoldaş
 Uğruna koydum der seri ile baş
 İnanmam diline bir kalbi kalleş
 Amel m' olur şu mahlûka ne amel

Tanımazlar serçeşmeyi pınarı
Hilekârlar birbirinin sığarı
Acep bunu size kor mu Tanrı
Amel m' olur şu mahlûka ne amel

Hilekarlar pişman olur sözüne
Kara çekmiş eli ile yüzüne
Âşıkî'nin nasihati özüne
Amel m' olur şu mahlûka ne amel (Bal, 1989: 188)

Sahilim kapında bir muradım var
 Şahı Merdan sen ver senden isterim
 Dertliyim derdime sen eyle tımar
 Şahı Merdan sen ver senden isterim

Senden istediğim günü mekânda
 Hayalini mihman eyle bu handa
 Çün muradım sensin iki cihanda
 Şahı Merdan sen ver senden isterim

Muhammed Mustafa nuru Hak'kiçün
 Nebiler veliler yolu Hak'kiçün
 Ümüdüm var ismin Ali Hak'kiçün
 Şahı Merdan sen ver senden isterim

Şebberi şübberdir Abidin Bakır
 Cafer Kazım Musa Rıza hem Taki
 Naki Askeri sahip zaman hakkı
 Şahı Merdan sen ver senden isterim

Gerekmez cihanın taç ile tahtı
 Gözüme gözükmez ziyneti rahtı
 Sensiz neyliyeyim devleti bahtı
 Şahı Merdan sen ver senden isterim

Hicranda koyup çektirme melal
 Seni sen ver bana beni benden al
 Âşıkî'yi mahrum etme zül celal
 Şahı Merdan sen ver senden isterim (Bal, 1989: 205)

56

Melek midir nedir aslın bilinmez
Güzeller içinde birdir sevdiğim
Nazirin yok sana kıymet bulunmaz
Cevahir içinde dür sün sevdiğim

Barek Allah hub gelmişsin cihana
Kusurun yok hiç bulunmaz bahana
Felek mislin getirmemiş cihana
Ne acayip yadigârsın sevdiğim

Hamdullah visaline ermişim
Sende vefalara nişan görmüşüm
Onun için sana meyil vermişim
Güzeller içinde birsin sevdiğim

Âşıkî kuluna bir tek penahsın
İkrarına kadim bir güzel şahsın
Âşıklar meskeni ulu dergâhsın
Ahdın bütün vefadarsın sevdiğim (Bal, 1989: 238)

57

Gayet derdim yeğın ey Hacı Bektaş
 Derdime bir derman uma gelmişim
 Muratlar verici ey gani seddar
 Nazarından ihsan uma gelmişim

Koyunlar kuzlamış kuzulaşıyı
 Muzular çoğalmış muzulaşıyı
 Yaram türlü türlü sızılaşıyı
 Yarama bir yahşı e'me gelmişim

Zalımın zumlundan sararıp soldum
 Derde müptela oldum dermana geldim
 Acı su içtim de ben helak oldum
 Lebinden abu zezem e'me gelmişim

Kadarımca kavil ikrarın güdem
 Ver muradım hünkâr nereye gidem
 Leyli nahar senin tavafın edem
 Böyle bir sohbeti deme gelmişim

Âşıkî de der ki bu hak'ka yoldur
 Burada bir rahmet alacak gündür
 Sen kani hünkârsın rahmetin boldur
 Nazarından ihsan uma gelmişim (Bal, 1989: 251-252)

58

Dostlar neye yarar benim güldüğüm
 Gam kasevet yolun bağlar neyleyim
 Komaz felek şad olupda güleyim
 Gönül firkatlanmış ağlar neyleyim

Kır ata binip de aşır gittiğim
 Çıkıp şu âlemi seyran ettiğim
 Muradıma maksuduma erdiğim
 O da bir gül imiş geçti neyleyim

Naçar olanların her işi naçar
 Kocalık düştükçe yiğitlik kaçır
 Cihana şah olsam ya neye geçer
 Yürüse önümde tuğlar neyleyim

Gençlik ol vakitte uçarbaz idi
 Ol demde ki bahar idi yaz idi
 Her ne olsa dere tepe düz idi
 Şimdi yollar yokuş oldu neyleyim

Deli gönül felek ile yarıştı
 Çok pazarlık edip aldı verişti
 Şimdi Âşıkî'ye pirlük erişti
 Geçti gençlideki çağlar neyleyim (Gürel, 1980: 23)

59

Ah beni avare koydun işimden
Aşığa ettiğin aldır sevdiğim
Bir bakışta aklım aldın başımdan
Bende bilmem bu ne haldır sevdiğim

Gönül sende kaldı gelmez yanıma
Gel kulak tut feryadıma ünüme
Bu bezirgânların geldi han'ıma
Anın için kadem daldır sevdiğim

Akıl gitti dahi bilmem n'olacak
Bizi tan edenler ahir bulacak
El ne derse desin oldu olacak
İçelim aşk meyın doldur sevdiğim

Layık mıdır böyle feryada salmak
İyi değil âşık ahını almak
Padişah kuluna merhamet kılmak
Ta ezelden kalmış yoldur sevdiğim

Ellerden ar edip kal'a olmazsan
Gözlerimden akan yaş silmezsen
Âşıkî kul'una vefa kılmazsan
Bari cevrin ile öldür sevdiğim (Bal, 1989: 203)

60*

Erenler yüzüm tapşıra geldim
 Yüzünüzde olan Hak nura geldim
 Hidayet edesiz ben nura geldim
 Ayn-ı ceme başım indire geldim
 Âşıkım didara göz göre geldim
 İziniz tozunuzaya yüz süre geldim

İsterseniz sizlere mihman olayım
 Emrinize sizin ferman olayım
 Dilerseniz hemen kurban olayım
 Kabul ederseniz yeksan olayım
 Âşıkım didara göz göre geldim
 İziniz tozuna yüz süre geldim

Can ile gönülden hacca varalım
 Sefa sema edip demler sürelim
 İkrarsız olanı hacdan sürelim
 Özümüz yoklayıp demler sürelim
 Âşıkım didara göz göre geldim
 İziniz tozuna yüz süre geldim

Hak Muhammed Ali deyip duralım
 Ayn-ı cem oluben meclis kuralım
 Lanet taşı ile yezit uralım
 Gele rıza var mı durup soralım
 Âşıkım didara göz göre geldim
 İziniz tozuna yüz süre geldim

Haccımıza sakın girmesin naşı
 Kimse kabul etmez pişmeyen aş
 Sır vermekten yeğdir vermeğe baş
 Hak katında görür gözleri şaş
 Âşıkım didara göz göre geldim
 İziniz tozuna yüz süre geldim

Ehline ayandır bu sırda mutlak
 Cennete gir dedi mümüne çün Hak
 Mürteza Ali'nin yoluna pek bak
 Rızayla verelim gül ile zambak
 Âşıkım didara göz göre geldim
 İziniz tozuna yüz süre geldim

Erenler katında dardadır özüm
 Daim payinize sürerim yüzüm
 Eyvallah demeden gayrı yok sözüm
 Hemen didarınız gözedir gözüm
 Âşıkım didara göz göre geldim
 İziniz tozuna yüz süre geldim

Ayn-ı ceme budur şimdi niyazım
 Dost yüzüne karşı kılam namazım
 Canım olsun size elde beyazım
 Beyan ettin hacca gizlice razım
 Âşıkım didara göz göre geldim
 İziniz tozuna yüz süre geldim

Gerçi severseniz Ali Haydarı
Şad edin bu demde Ahmet Kemteri
Kıskanmak mı olur hacda dilberi
Yolunuza kodum can ile seri
Âşıkım didara göz göre geldim
İziniz tozuna yüz süre geldim

*Hasan Çelebili İbrahim Emici'den derlenmiştir.

Yönümü dönderdim o güzel Şah'a
 İsterim muradım vere sabahtan
 Anın kıblemizdir cemali mah'a
 Sıtkımı bağladım ere sabahtan

Âşık oldum cemalinin nuruna
 Kimse ermez evliyanın sırrına
 Bir kerem eylesen edna kuluna
 Bak şu figan ile zara sabahtan

Zar ile sultanı aradım buldum
 İşledim hatayı özürüm bildim
 Aldım günahımı katına geldim
 Özümü çekmişim dara sabahtan

Darda kalanları kurtarır erler
 Bunu fehmedemez her gezen körler
 Hacet kapıları açıktır derler
 Bak şu ırahmata nura sabahtan

Dört köşeye şavle veren nurundur
 Yüz karası silmek senin kârındır
 Günahkâr Âşıkî gene senindir
 Kalma günahına zira sabahtan (Bal, 1989: 234)

Yadigâr isterim senden ey sabah
 Gül yüzlü yarımın zülfü telinden
 Çok çok selam söyle benden o yâra
 Bir bir sorsun bendesinin halinden

El amanım hasretinden n'olduğum
 Andelipler gibi zarda kaldığım
 Cemalim gülüne bülbül olduğum
 Der mi ola vaz gelmesin gülünden

Sen varıban hasretine eresin
 Kullar gibi divanına durasın
 Bendes' için ne söylüyor göresin
 Mübarek kelamı güzel dilinden

Divane gönlümün kıblegahıdır
 Ziya verir hem cemalî mahıdır
 Vücudum şehrinin padişahıdır
 Gitmesin dost vatanından ilinden

Âşıkî der hizmete baş koyasın
 Metah olup ümmetine uyasın
 Varınca ey saba böyle diyesin
 Lütfedip geçmesin geda kulundan (Bal, 1989: 225)

63

Şikâyetim vardır ey felek senden
Gamınan vücudum berbat edersin
Hiç alı koymazsın beni sitemden
Yıkıp hatırımı naşad edersin

Bir karar değilsin ahti zamanda
Hiç akıl ermez ettiğin fende
Bir alman taktın beni kemende
Hiç bilmezem haçen azad edersin

Sürmedim devrimde zevki sefayı
Bana çektirirsin türlü cefayı
Ellere edersin meshi vefayı
Bana cevretmeğe muhtaç edersin

Meyiliyiz hep ol şirin edanın
Aslaca gitmiyor cevri cezanın
Âşıkî bilirsin takdir Hûda'nın
Ne için felekten feryat edersin (Kılıç,1992: 2)

64

Kahbe felek sana nettin neyledim
 Ahir beni gürbet ele düşürdün
 Bilmem tecelli mi yoksa talih mi
 Bilmem bir acayip hala düşürdün

Konuşmadım yareninen erinen
 İrşat oldum hayalinen düşünen
 Yürük atlarının ispir kuşanan
 Yollarımı çölden çöle düşürdün

Şifayınan çaldırmadım sazımı
 Gürbet elde kime edem nazımı
 Elimden aldurdım yavru bazımı
 Şimdi göğeleğim göle düşürdün

Ağlama sevdiğim hey kaşı keman
 Felek peşimizden vermedi aman
 Nutka gelip cevap ettiğim zaman
 Şimdi lisanımı lâla düşürdün

Gam yeme Âşıkî mukadder olur
 Yiğidin alınına yazılan gelir
 Herkes kısmetini kendisi bulur
 Benim kısmetimi ele düşürdün (Kılıç, 1992: 4)

65

Bana bülbül gibi zarı kıldıran
 Benim gonca gülüm müdür kimdir bu
 Kıya kıya bakıp âşık öldüren
 Bire kanlı zalim midir kimdir bu

Zalım mıdır benim aklımı alan
 Aklımı alıp da divane kılan
 Gönlümün tahtında padişah olan
 Zülüfleri tellim midir kimdir bu

Yağma şu tatarı benzer gözlerin
 Bilmem kanlı nebat mıdır sözlerin
 Yeni açmış gül yaprağı yüzlerin
 Has bahçenin gülü müdür kimdir bu

Âşıkına gözlerini süzüşlüm
 Dili, dişi şeker şerbet ezişlim
 Karamani kirmanı gezişlim
 Boyu selvi dalı mıdır kimdir bu

Dost bakmazsa Âşıkî'nin halına
 Yan için derdine derman buluna
 Bir canım var feda kıldım yoluna
 Dese bir kez kulum mudur kimdir bu (Kılıç, 1992: 6)

66

Hakikatlı yardan uzağa düştüm
 Fırgat dalgalandı ağlar gezerim
 Devraneler gibi çırağa düştüm
 Sinem aşk adına dağlar gezerim

Benim derunimde derdim var diye
 Gen dünya aşımaya oldu dar diye
 Gönül hali koymaz hani yar diye
 Durmaz Ferhat gibi dağlar gezerim

Kurtulmadım şu mihnetin gücünden
 Mevla ecelimiz vere gecinden
 Evel ahır bu hasretlik ucundan
 Eğnime şallar bağlar gezerim

Akar çeşmim yaşı seli revanda
 Hasret kalemi var bu sinemde
 Sensiz viran kalasıca cihanda
 Ben nice gönlümü eğler gezerim

Âşıkî'nin firak yaktı özünü
 Gece sabah olmaz yummaz gözünü
 Bir daha görseydim yârin yüzünü
 Coşkun sular gibi çağlar gezerim (Kılıç, 1992:10)

67

Efendim sevdiğim cemalin göster
 Âşıklar dostuna baka gelmiştir
 Gönlümüz didarı tecelli ister
 Cömertler çırağı yaka gelmiştir

Uğrunda kuluyum vefa kılanın
 Ayağının tozuyum kıymet bilenin
 Evvelden adettir âşık olanın
 Meyli hub cemale aka gelmiştir

Derviş olup aldım eğnime postum
 Visaline ermek muradım kastım
 Ağladıkça acep eyleme dostum
 Âşka düşen yarın döke gelmiştir

Gerçi hublar çoktur almaz aynına
 Akıl ermez o feleğin oynuna
 Terk etmez Mansur gibi boynuna
 Zülfün kemendini taka gelmiştir

Böylece feryada salma hürşahı
 Yıkarsın sevdiğim kâbeyi tahtı
 Mecazi değildi garip Âşıkî
 Hak gördü yüzünde Hak'ka gelmiştir (Kılıç, 1992:19)

68

Beyler asır döndü zaman fasıdı
 Nevsi,nevsî olmuş eller geliyor
 Âdem oğlu muhabbetten fasıdı
 Birbirine acı diller geliyor

Halkı şaşırđı İblisin vugası
 Aralığa düştü batıl davası
 Hiç gitmiyor kuru nefsin hevesi
 Doğru yola yüce beller geliyor

İnsafa gelmeyip haktan azdılar
 Evelki erkânı, yolu bozdular
 Şimdi türlü türlü fentler dizdiler
 İşte böyle beter kullar geliyor

Gerçi adı âdem menide hayvan
 Şirretlere döndü kalmadı insan
 Taamın peşine seğırtme behey can
 Avular katılmış ballar geliyor

Haberi yok kendi, kendi özünden
 Hayrı yok kışı ile yazından
 Ab-ı rahmet kesildi göğün yüzünden
 Feylimize göre yıllar geliyor

Muhammed'in buyruğuna uymadık
 Nesihatın kulaklara koymadık
 Çok işaret oldu onu duymadık
 Feylimize göre yıllar geliyor

Ey Âşıkî yazdan çok oldu kışlar
Feylimizden geldi bize bu işler
Gafil olman gafil behey kardeşler
Sersefil etmeye seller geliyor (Kılıç, 1992: 22)

69

Şaha giden ben bir bezirgân gördüm
 Nakşîleri katarına almıyor
 Aman Mürvet deyip darına durdum
 Yalvaranın kusuruna kalmıyor

Yalvarak ki bizi getire ala
 Korkulu yerlerde yardımlar kıla
 Mastafa'nın vasfı gelmiyor dile
 Değme tüccar kıymetini bilmiyor

Peşkeşinin nuru sefile nurdan
 Geliyor sadesi görünmez sırdan
 Her nereye gitse pazarı ordan
 Pek han ister viraneye konmuyor

Zali göher tutmuş yükü damgalı
 Yüz bin haremi olsa eylemez kârı
 Bezirgânın başı o ustaz Ali
 Korkulu yer kıyısına gelmiyor

Âşıkî dâhildir o bezirgâna
 Her incisi bedel gelir bin gane
 Ne bahtılı o katara uyana
 O da her kuluna nasîp olmuyor (Kılıç, 1992: 23)

Sanır.....görünce seni
 Benzettim aya yüzün gücücek
 Divane eyledin be zalım beni
 Açılmış baharın yazın gücücek

Ol gonca femmindir zülfüne uyar
 Kâkülün göz üste kirpriğin döğer
 Asla aman vermez âşıkâ kıyar
 Gene haram olmuş gözün gücücek

Âlemi kül etti âşkın belası
 Varmış goncanın bir müptelası
 Yeri müsteharcı haktan bulası
 Nedir bu şiveyi nazdan gücücek

Güzelsin sevdiğim billahi belli
 Yanağın çevresi firdevsin gölü
 Ol hüda hak için olmuşam deli
 Eşittir bedene serin gücücek

Âşıkî methini etsin al ile
 Ben garip bülbülüm sen gonca güle
 Kalktı gönlüm şikâr etti al ile
 Gafil iken aşkın bazı gücücek (Kılıç, 1992: 26)

71

Sen bilirsin sana doğrudur özüm
 Medet eyle medet bize yarabbi
 Gece gündüz budur senden niyazım
 Medet eyle medet bize yarabbi

Kadir mevlam yardımcısın düşküne
 Merhamet kıl derdi mendi şaşkına
 Evliyanın embiyanın aşkına
 Medet eyle medet bize yarabbi

Hem dini İslamın küvveti için
 Sahabe yüzünün hürmeti için
 Aliyel Murtaza mürveti için
 Medet eyle medet bize yarabbi

İsmail'e inan kurban hak için
 Habibin Muhammet sultan hak için
 Tevrat, Zebur, İncil, Kuran hak için
 Medet eyle medet bize yarabbi

İlahi cümleyi zelil eyleme
 Merhamet kıl şeyin galil eyleme
 Âşıkî kulunu mahrum eyleme
 Medet eyle medet bize yarabbi (Kılıç, 1992: 17)

72

Kerbela çölüne ordu kuruldu
Şamlı Küfeli bir araya dizildi
Mümin müslüm olan anda ayrıldı
Alınır hayfin mazlum Hüseyin
Kalmaz intikamın imam Hüseyin

Ali'nin evladı peygamber aslı
İmam Hasan kardeşi Fatma nesli
Bunca müminlerin hep kaldı yaslı
Alınır hayfin kalmaz Hüseyin
Kalmaz intizarın mazlum Hüseyin

Gam yeme Âşıkî meseyyeb çıktı
Kafirin tahtını yerinden yıktı
Mervanın başına belalar açtı
Alındı intikamın kalmaz Hüseyin
Kalmaz intizarın mazlum Hüseyin (Kılıç, 1992: 32)

73

Felek senden ben bir murat almadım
 Daima ağladım birde gülmedim
 Çeşmim yaşı seller gibi çoğalttın
 Hele aksın daha silene kadar

Bir gün olur mezarımı kazarlar
 Hakim gelir malın mülkün yazarlar
 Taksime uğrattırlar gene de gezeler
 Hele dursun daha bölene kadar

Kadir mevlam senin ihsanın boldur
 Düşkünem elimden hemen tut kaldır
 Amel defterime efgancah aldır
 Affını gözlerim gelene kadar

Gençliğimde her işimi belledim
 Emsallerden çoklarını yolladım
 Çok emekler çektim bağlar belledim
 Şimdi bu aneye gele kadar

Ey Âşıkî bu faniye güvenme
 Nicelerin aldattı hergiz inanma
 Verdiğin ikrardan sen geri dönme
 Hemen o sultanı görene kadar (Kılıç, 1992: 33)

74

Gene nerden geldin benim meleğim
 Selamını aldım yüzüm üstüne
 Buyurduğun yumuşları hep tuttum
 Sende duruyon mu sözün üstüne

Kaşlarına siyah kalem çekilmiş
 Mor belikler kuluncuna dökülmüş
 Âşıkî metheder şirin sözlerin
 Gene şivelerin nazın üstüne

Nasıl geçtin derelerden sellerden
 Senden gayri elim çektim ellerden
 Emenmiş gelmişsin uzak yollardan
 Dön gidelim şimdi izin üstüne

Âşıkî durmayıp yarin metheder
 Bir gün göç olurda bu yerden gider
 Ahret için var mı hiçbir azığın
 Bir gün yatırılar bezin üstüne (Kılıç, 1992: 34)

75

Nettim yavrum netim ben sana nettim
 Darıldın bana da gurbete gittin
 Nişanlar mı taktım düğün mü ettim
 Muradın almadan geçti gidiyor

Girmeyin bağına yemeyin üzüm
 İçini gezmeyin görmesin gözüm
 Elimden aldırırım ben yavru bazım
 Kalktı havalandı uçtu gidiyor

Obasın kurmuş yolun üstüne
 Selam vermez yarenine dostuna
 Bilmem bu feleğin bize kasti ne
 Aldı yavrumu da geçti gidiyor

Baş ucumda ne durursun pederim
 Kalmadı kasvetim gitti kederim
 Hasretim gözler durmaz giderim
 Elif Elif diye geçti gidiyor

Katipler içinde ince yazısı
 Yüreğimden gitmez gayri sızısı
 Geride kalmadı emlik kuzusu
 İssız kaldı yurdu geçti gidiyor

Ne yapan Âşıkî mevladan geldi
 Gine didem yaşı kan ile doldu
 Şimdi emekleri ellere kaldı
 Bir andacı kalmadı geçti gidiyor (Kılıç, 1992: 35)

76

Kahpe felek sana nettim neyledim
 Ahir beni gurbet ele düşürdün
 Çok dilek diledim kabul etmedin
 Çeşmim yaşın dilden dile düşürdün

Bu sineme vurdun mihnet dağını
 Gazele düşürdün hüsnün bağını
 Aşamadım hicranının dağını
 Beni elden ele düşürdün

Nutkuna esene imdad edersin
 Kimine dünyayı zindan edersin
 Ay geçmez ellere yardım edersin
 Benim derdim yıldan yıla düşürdün

Ahdinde durmadın bivefa çıktın
 Şu dertli sinemi odlara yaktın
 Şu serime türlü türlü ad taktın
 Gizli sırrım dilden dile düşürdün

Hiç murat almadım ey felek senden
 Ne imiş verip alacağın benden
 Asla karar aldırmadın mekandan
 Âşıkî'yi dilden dile düşürdün (Kılıç, 1992: 3)

77

Gördüm seher vakti cümbüşe gelmiş
 Dağlar ya Muhammed Ali çağırır
 Bülbülün figânı âleme dolmuş
 Dağlar ya Muhammed Ali çağırır

Felek bu irmine dönüyor
 Affet ile ateş düşmüş yanıyor
 Âşk meyinden içen âşık kanıyor
 Dağlar ya Muhammed Ali çağırır

Makbul dergâh olup maşuklar
 Âşık olana görünür ışıklar
 Sinesini âşk oduna yakanlar
 Dağlar ya Muhammed Ali çağırır

Âşık olanlar derdin üsteler
 Gönül erenlerin âşkına püsteler
 Bu derdin dermanını gözler hastalar
 Sağlar ya Muhammed Ali çağırır

Gönül ayrılır mı zülfü saçından
 Hayalleri gelir çini maçundan
 Âşıkî derd ile kalbi içinden
 Ağlar ya Muhammed Ali çağırır (Kılıç, 1992: 27)

78

Sevdiğim bir yerde karar eylemez
 Gönlümün mekânı hüsnün bağıdır
 Cevrini çekmekte firar eylemez
 Senden ayrı düşmek bir tas ağıdur

Şöyle celladdir ki bakmaz amana
 Âşık öldürür de girmez mi kana
 Kapa bakışların kaseder cana
 Gözlerin haramî gamzen bâğidir

Bunca kelam zâhir olur özünden
 Dürrü cevahirler doğar sözünden
 Nikabın gidince şol mah yüzünden
 Siyah zülfün aklımızı dağıtır

Âşka düşen âşık hali ne olur
 Önde sonda ol habibini bulur
 Bu cihan onsuz bana zindan olur
 Cemali nuru gözüm çırağıdır

Bülbülüm figânım gülizar için
 Ayrılam deyu korkum dildar için
 Gece gündüz ağladığım yar için
 Taşkın akan didemin ırmağıdır

Yâr bir olur iki yâri neylerim
 Gelene gidene böle söylerim
 Şöyle bir sultana kulluk eylerim
 Bu yedi sayvan anın otağıdır

Derunimde muhabbetin gölü var
Akar çağlar gözlerimin seli var
İhtiyarı gitmiş yaman hali var
Garip Âşıkî'ye lütfun çağıdır (Güler, 1980: 22)

79

Ey sofi nefsini çünkü bilmedin
Vücudun şehrinde şahı bilmezsin
Ko ta'nını aşktan haber almadın
Âşıklar çektiği âhı bilmezsin

Daima kudretten gelir hûnları
Fehmedebilmezsin neden donları
Ne için halk etti Hallâk bunları
Ne de serde mihr-ü mahı bilmezsin

Gerçi bu vücutla zâhir olmuşsun
Dünyanın ilminde mahir olmuşsun
Aklınca talibi zâhir olmuşsun
Dost iline giden râhı bilmezsin

Halka tan etmek görünür sözünde
Benlik karası bulunur yüzünde
Nice yüzbin noksan vardır özünde
Hey garip Âşıkî'yi dâhi bilmezsin (Güler, 1980: 22-23)

80

Bunca nasihatlar kâr etmez saĝa
 Bilmem gönül ne sevdada gezersin
 Hiç kulak vermezsin hak sözden yaĝa
 Bilmem baĝa düşman mısın ne yarsın

Ellerin yüzüne duruşam dersin
 Durmaz hırsın havasına gidersin
 Ele türlü nasihatlar edersin
 Nefsine uymuşta bir zehri marsın

Pişiri pişiri söyle sözünü
 Batıldan geç hakka çevir yüzünü
 Sen bir beytullahsın ağla özünü
 Özünü bilmezsen habi himarsın

Ol hakkın yoluna doğru gitmezsin
 Kini kibri kalbinden atmazsın
 Peygamberin buyruğunu tutmazsın
 Yarın şafaatı kimden umarsın

Dostun lali şarabından içmezsin
 Men aref sırrın okuyup seçmezsin
 Ey Âşıkî kem huyundan geçmezsin
 Aslıĝı bilirim bir bed demirsın (Çelik, 1954)

Ben de Şu dũnyaya geldim geledi
Yalan dũnya ne gũnũnũ gŔrdũm ben
Ahırı terkli uracak oldum
Yalan dũnya ne gũnũnũ gŔrdũm ben

Bahçeler mi dikip bağ mı bitirdim
Libaslar mı giyip kũrk mũ getirdim
Gũrcũden beğenme kızı mı gŔtũrdũm
Yalan dũnya ne gũnũnũ gŔrdũm ben

Hocalar Ŕnũnde muska mı yazdım
Çıkıp ol yâr ile yayla mı gezdim
Yoksa yũkũ bağlı kervan mı çŔzdũm
Yalan dũnya ne gũnũnũ gŔrdũm ben

Mısır beyleriynen avdan mı geldim
GŔkteki turnaya Şahin mi saldım
Yoksa bir dũŐmũŐũn elin mi aldım
Yalan dũnya ne gũnũnũ gŔrdũm ben

ÂŞıkı'de der ki bu aşka dũŐtũm
Durmayıp ecelin meyinden içtim
Elimden geldikçe tenhaya kaçtım
Yalan dũnya ne gũnũnũ gŔrdũm ben (Demir, 1997: 19)

82

Bülbül gibi figan düştü özüme
 Gel dinle kıldığım bu âhı dostum
 Gecelerce uyku girmez gözüme
 Supha dek ederim sima'ı dostum

Daim hayalindir benim nökerim
 Gözlerimden acı yaşlar dökerim
 Çok zamandır hasret yası çekerim
 Gece gibi giyerim siyahı dostum

Gam-u gussa bana oldu âşinâ
 Gel nazar kıl bir kez bağrım başına
 Merhamet eyleyip gözüm yaşına
 Halimi sormağa gel gâhî dostum

Aşkından ne hale vardığım gördün
 Şu beni hakiki severdi derdin
 Niçin şimdi benden yüzün dönderdin
 Nedir ednâ kulun günahı dostum

Huzurunda gerçi günahım çoktur
 Sen gani kerimsin bir ismin Hak'tır
 Benim senden gayrı penahım yoktur
 Sensin Âşıkî'nin penahı dostum (Güler, 1980: 24)

Yola giden canlar oturmak olmaz
 Kervana erişen yolu gözedir
 Merdi merdan olan menzilde kalmaz
 Evvelkieli gözedür

Yolunda can ile dervişim deyu
 Sevgili yâr ile görüşem deyu
 Deryaya ummana erişem deyu
 Karışıp akmağa seli gözedür

Şol kimse evliya nutkundan almaz
 Bil anda din ilen iman da kalmaz
 Katardan ayırmasın demekle olmaz
 Her kim ki erkânı Ali gözedür

Gıybet eden ceme gelmez irfanlar
 Murdar kabul etmez erdür hep onlar
 Hırsını nefsinin öldüren canlar
 Kendisini hakkın kulu gözedür

Âşıkî dünyadan lezzet almada
 Gün be gün nefsimiz galip olmada
 Kimi riyazetle Hak'kı bulmada
 Bizim kelp nefsimiz balı gözedür (Güler, 1980: 24-25)

84*

Alidir canıma canan Alidir
Alidir gönlüme mihman Alidir

Şahadet ederim şeksiz anın'çin
Alidir sadrımında iman Alidir

Alinin sırrına kimseler ermez
Alidir ol sırrı yezdan Alidir

Ziyalar gösteren arz-ı semaya
Alidir gör mah-ı taban Alidir

Sehavette ,secaatte dahi yok
Alidir mir-i meydan Alidir

Alinin emrine ram oldu alem
Alidir cümleye sultan Alidir

Âşıkî gedanın pişti penahı
Alidir şah-ı merdan Alidir

* Malatya ili Hasan Çelebi beldesinde bulduğum cönkten alınan Âşıkî'ye ait şiirdir.

85*

Durman oturman kardaşlar gelin sizinle
 Kona kona göçe göçe Şah'a gidelim
 Her kim bizim ile canlar yoldaş olursa
 Doluları içe içe Şah'a gidelim

Taşkın sular gibi hem çağlayı çağlayı
 Âşk oduna ciğerler dağlayı dağlayı
 Ah ederek derdile ağlayı ağlayı
 Gözyaşların saça saça Şah'a gidelim

Şah yoluna feda olsun ruh-u revanlar
 Şah'ın zülfikarına uğrasın mervanlar
 Uğrun uğrun sizin ile esirik canlar
 Münkirlerden kaç a kaç a Şah'a gidelim

Şeraitin şartlarının yolun sürmeğe
 Marifetin hakikatin halin görmeğe
 Hak arzu edersen gel beri sen de
 Kapıları aç a aç a Şah'a gidelim

Âşıkî Şah diyenleri yarlığa Hûda
 Şefaet eyler ana Muhammed Mustafa
 Benim Şah dediğim ol Ali-yel Murtaza
 Pervaz vurup uç a uç a Şah'a gidelim

*Bu şiir Hasan Çelebili İbrahim Emici'den derlenmiştir.

86*

Efsane sözlere uyucu olma
 Yiğidin akli başında yâr gerek
 Gül diye dikene konucu olma
 Bülbül isen güle ahu zar gerek

Bazı kişi düştüğünü aramaz
 Akıl zad(e) olandan fitne türemez
 Yeğilceklik hiçbir Őeye yaramaz
 Yine âdemde namusla ar gerek

Arif olan bu dünyada dövülmez
 Âşık olan azarlanıp kovulmaz
 Kişi elin sofrasında övülmez
 Yiğit kişi hanesinde ar gerek

Âşık olan şu cihana bakmaya
 Varıp bir fakirin gönlün yıkmaya
 Adan ister el içine çıkmaya
 Yine âdemde namusla ar gerek

Âşıkî der bunu bileyim dersen
 Eğlenip şu yerde kalayım dersen
 Sorgusuz cennete gireyim dersen
 Kulakları sağır gözü kör gerek

*Hasançelebili İbrahim Emici'den derlenmiştir.

87*

Razıyım ardından atsınlar taşı
 Gıybeti söyleyen dil bana neyler
 Hava söylemekten vaz gelmez naşı
 Böyle huyda olan il bana neyler

Evvel ahir Hak'ka taşırdım kendim
 Kimselere yoktur düzenim fendim
 Ayırdım ol selin uğrundan bendim
 Şöyle gelip geçen sel bana neyler

Bu bendime kulak vurmadı erler
 Bu sırrı anlamaz sağırlar körler
 Dünyanın kasretin derin göl derler
 Girip dalmadığım göl bana neyler

Haram yiyenlerin mekânı sakar
 Altını kuruşu od olur yakar
 Ya bırakıp giderim ya elden çıkar
 Payidar olmayan mal bana neyler

Doğruluktur benim kanadım kolum
 Kırklar katarına ulaştı elim
 Hak'kı birleşmişim doğrudur yolum
 Hilâfa ayrılan yol bana neyler

Şeriatın şartın yoldaş eyledim
Tarikat od'undan bir aş eyledim
Marifet ehlini haldaş eyledim
Bunca türlü türlü hal bana neyler

Âşıkî dünyanın hallerin nider
Akibet bırakıp ahrete gider
Herkes ne iderse kendine ider
Özünü bilmeyen kul bana neyler

*Kayseri'nin Felahiye ilçesinin Acırlı köyünden Ali Demirpençe'den derlenmiştir.

Dostum sen gideli divane oldum
 Gözleyip dururum yolların senin
 Bir kez cemalini görmeye kaldım
 Bekleyip dururum illerin senin

Gönül feryat eyler seni görmeyip
 Senden gayrısına meyil vermeyip
 Gönlüm gözüm aklım fikrim durmayıp
 Hayaline yeler kulların senin

Hasretinden dertli sinem delinir
 Yârın kadri ayrılınca bilinir
 Kulağıma hayal hayal çalınır
 Sesin ile tatlı dillerin senin

Sensin bu gönlümün hayali düşü
 Hasretinden akar gözümün yaşı
 Gitmedi serimden boranı kışı
 Daim eser firkat yellerin senin

Yâr ahdi ikrarı hiçe satarsa
 Varıp bir gayriye gönül katarsa
 Dostum o yerlerde mekân tutarsa
 Âşıkî nic'olur hallerin senin (Güler, 1980: 27)

Bana bu cism ile can Ali'dendir Ali'dendir.
Bu lutf bu kerem ihsan Ali'dendir Ali'dendir

Hem ağlatıp hem güldüren hem düşürüp hem kaldıran
Hem diriltip hem öldüren Ali'dendir Ali'dendir

Hem andan verilir hayat hem andandır geri memat
Yaratılmış bu kâinat Ali'dendir Ali'dendir

Sırat-ı müstakim ah girmeyenler oldu gümrah
Bu mahlûk âlem-i ervah Ali'dendir Ali'dendir

Sekiz cennetin bâbı da dert ırmağının âbı da
Yârin kevser şarabı da Ali'dendir Ali'dendir

Lütf-u kerem ıssı gâyet keremine yok nihayet
Yedi derya yedi âyet Ali'dendir Ali'dendir

Ali'dendir her ne ki var yedi eflâk yedi seyyar
Hem anda kümbet-i devvar Ali'dendir Ali'dendir

Behey zahit olma ahmak sözümü dinle Hak'tır Hak
Yedi tamu yedi uçmak Ali'dendir Ali'dendir.

Âşıkî bunda etmez af bu sözünde yoktur hilaf
Bunca âlem hem Kûf-u Kaf Ali'dendir Ali'dendir .(Güler, 1980: 40)

90*

Yine aşkın deryası cûş eyledi
 Muhabbet ilinin yolu göründü
 Gör ki hasret derdi beni neyledi
 Aktı gözlerimin seli göründü

Göründü gözüme güzeller hası
 Onun için silindi kalbimin pası
 Nûş edip yuttuğum muhabbet tası
 Dostumun elinde dolu göründü

Boyun sunup yola ikrar vereli
 On yedi erkânın aslın görelî
 Erenler cemine gelip ereli
 Dost bağının gonca gülü göründü

Acep değil aşk kemendin takarsam
 Taşkın sular gibi taşkın akarsam
 Cihan içinde her nereden bakarsam
 Gözüme Muhammed Ali göründü

Erenlerle bu yollardan aşalı
 Aşk kazanında kaynayıp pişeli
 Can-ı dilden bu sevdaya düşeli
 Bu Âşıkî halka veli göründü

* Kayseri'nin Felahiye ilçesinin Acırlı köyünden Ali Demirpençe'den derlenmiştir.

5.2. 8 HECELİ ŞİİRLER

91

Elif Allah dost eliyle
 Beyi güzel yar güzel yar
 Âşıkları mest eyleyen
 Meyi güzel yar güzel yar

Vefanın mehrinden misin
 Muhabbet bahrinden misin
 Medine şehrinde misin
 Köyü güzel yar güzel yar

Su gibi her yana akmaz
 Rakibin yüzüne bakmaz
 Âşıkî hatırın yıkmaz
 Huyu güzel yar güzel yar

Coştu aşk dalgası coştu
 Coştu da boynundan aştu
 Benim gönlüm sana düştü
 Boyu güzel yar güzel yar

Âşıkî senin çün yaslı
 Seri hem dumanlı puslu
 Muhammed Ali'nin nesli
 Soyu güzel yar güzel yar (Kılıç, 1992: 20)

92

Biz âşıklarız ezelden
 Aşk oduna yana geldik
 Gönül geçmez o güzelden
 Şemine pervane geldik

Gönül sancağını açıp
 Muhabbet mülkünden geçip
 Yar elinden dolu içip
 Esirip mestane geldik

Yârin ismi gelir dile
 Aşkınan muhabbet bile
 İntizarız gonca gül'e
 Bülbülü gülşana geldik

Veyselin bağına girip
 Gonca güllerini derip
 Maksudu murada erip
 Sevgili canan geldik

Âşıkî o Hakka gitti
 Anlı bedri maha yetti
 Her biri bir yola gitti
 Biz Şah-ı Merdan'a geldik (Bal, 1989: 238)

Derdimizi firak etme
Ya Muhammed ya Muhammed
Visalından ırak etme
Ya Muhammed ya Muhammed

Hak'taalann habibisin
Senden alırlar nasibi
Sensin derdimin tabibi
Ya Muhammed ya Muhammed

Sana malum bunca haller
Visaline yüz sürerler
Tabu ehli çağrışırılar
Ya Muhammed ya Muhammed

Sana malum geda hakkı
Aliyel Mürteza hakkı
Şefâat kıl Hûda hakkı
Ya Muhammed ya Muhammed

Mahrum etme bu gedayı
Al sıtamı kıl sıtarı
Âşıkî'nin desti giri
Ya Muhammed ya Muhammed (Bal, 1989: 239)

Hak cemale âşık olmak
 Âr değil gönül âr değil
 Âşık olup Hak'kı bulmak
 Zor değil gönül zor değil

Âşk atına binen süvar
 Hiçbir yerde kılmaz karar
 Bir kişide kin kibir var
 Er değil gönül er değil

Âşık olmayan pirine
 Muhabbet gelmez serine
 Gönül vermeyen birbirine
 Yâr değil gönül yâr değil

Âşk yoluna girmek yoldur
 Olan malın âşka aldır
 Dost bağında biten güldür
 Hâr değil gönül hâr değil

Sabak al âşkî sabaktan
 Daim aşk dile Haktan
 Bi âşkî saymışlar yoktan
 Var değil gönül var değil

Âşıkî boyandım derin
 Hak yoluna kodum serim
 Bi âşk ile alım verim
 Kâr değil gönül kâr değil (Bal, 1989: 216)

95

Sevdiğim edna kulunu
Lutfile göre mi geldin
Gönül alçaklığı edip
Hatırım sora mı geldin

Sefa ile geldin bize
Merhabalar teze teze
Evvelki verdiğin söze
Ahtında dura mı geldin

Gelmedin yeri var yeri
Hoş geldin beri gel beri
Bastı beni gam askeri
İmdada ere mi geldin

Derdi çok hicran dağının
Kurbanım lutfun çağının
Mihri muhabbet bağının
Güllerin dere mi geldin

Can intizar saçı sünbül
Yüzü gülzar dili bülbül
Cemalin bağrından bir gül
Bergüzâr vere mi geldin

Yaslım giydim karayı
Gezerim derman arayı
Yürekte eski yarayı
Em edip sara mı geldin

Bağladım muhabbet perin
Ta candan eyledim yerin
Âşıkî'ye gam hançerin
Sineme vura mı geldin (Bal, 1989: 195)

Hercaî yârin elinden
 Gittim ağlayı ağlayı
 Varıp yâd illerde mekân
 Tuttum ağlayı ağlayı

Hasret odu sinem yakıp
 Gözlerim kanlı yaş döküp
 Firkat katarın çeküp
 Yedtim ağlayı ağlayı

Ben kıldım ah-ü zârını
 Ol terk eyledi yârini
 İkrarsızın ikrarını
 Güttüm ağlayı ağlayı

Nettin ahdini efendim
 Seni vefâ kıla sandım
 Bilmedim odlara yandım
 Tüttüm ağlayı ağlayı

Yârin cevri-ü cefa işi
 Onulmaz bağrımın başı
 Birbirine kanlı yaşı
 Kattım ağlayı ağlayı

Er odur aklını dere
 Öz kendi halini göre
 Hayf ömrümü hiç yere
 Sattım ağlayı ağlayı

Âşıkî nedir bu firkat
Yoğimiş dostta hakikat
Vefasız yârdan feragat
Ettim ağlayı ağlayı(Güler, 1980: 20)

97

Canan bizi aşk oduna
 Yaka geldi yaka gider
 Boynumuza zülfü bendin
 Taka geldi taka gider

Bu hüsnü bu kemaline
 Şol boyu servi daline
 Gözlerim gül cemaline
 Baka geldi baka gider

Gel zahid etme savaşı
 Âşk ehline atma taşı
 Bu dîdemin kanlı yaşı
 Aka geldi aka gider

Dost debreste dudağını
 İşledir sînem dağını
 Gönül âşkın çakmağını
 Çaka geldi çaka gider

Cemâlin hattı yedi
 Ârif olanlar okudu
 Derûnumun âhı derdi
 Çeke geldi çeke gider

Hata anlama ey fakî
 Eğer saîd eğer şakî
 Evvel âhir bu Âşıkî
 Hakka geldi hakka gider (Güler, 1980: 16)

Her sabah şakıyıp öter
 Yamandır zârı bülbülün
 Durmaz günden güne artar
 Yürekte nârı bülbülün

Özün sevdaya salmıştır
 Hârdan zârilik kılmıştır
 Âleme destan olmuştur
 Asla yok ârı bülbülün

Daim aşk meyinden içer
 Râzını ellere açar
 Her dem sevdayanın geçer
 Çok ömrü vâri bülbülün

Dolanır ıraktan bakar
 Gül için hasretlik çeker
 Anın çün gözyaşı döker
 Kalmadı yeri bülbülün

Âşıkî'nin budur hali
 Güllere doğrudur yolu
 Terk eylemiş kıyl ü kâli
 Âşk ile kârı bülbülün (Duygulu, 1997: 146)

99

Korkarım helâk olurum
 Dostum senin melâlinden
 Yohsa necat mı bulurum
 Böyle kıyak celâlinden

Yeni maha benzer kaş^ı
 Gûya melektir bakış^ı
 Bayram ayı alır nakşⁱ
 İki ebru hilalinden

İki kaşın hilalidir
 Bu gönlümün hayalidir
 Heft-kişver ziyalıdır
 Mahı tâbân cemâlinden

Bu güzellik begayettir
 Sana Haktan hidayettir
 Ya hadistir ya ayettir
 Gelen leb-i zülâlinden

Çok şükür elif dal buldu
 Bu hâl içinde hâl buldu
 Bu Âşıkî kemal buldu
 Kemal oldu kemalinden (Güler, 1980: 17)

100

Bu vücudumda can olan
Dost kudreti kemalidir
Can içinde mihman olan
Yârin özge hayalidir

Aşkın deryasını taşıran
Aşğın çiyin pişiren
Beni bu derde düşüren
Medet şahın zevâlidir

Gece gündüz bu şükrümde
Daima ismi zikrimde
Yine aklımda fikrimde
Olan nakşî cemâlidir

Bulan çoktur o deryayı
Terk eyledi masivayı
Ey görenler yeni ay'ı
Yârin kaşî hilalidir

Dostun ismidir zebanda
Muhabbeti gizli canda
Âşıkî'nin bu cihanda
Muradı yârin halidir (Kalkan, 1988: 21)

101

Sabah sabah Hak selâmı
 Veren güzelin kuluyum
 Gâhî gelip hâtırımı
 Soran güzelin kuluyum

Bile muhabbet türesin
 Açmaya sevgi arasın
 Dertli yüreğim yarasın
 Saran güzelin kuluyum

Kulak vere feryadıma
 İsmi gelince yâdıma
 Ha deyince imdâdıma
 Eren güzelin kuluyum

Yakmaya âşık canını
 Dökmeye çeşmim kanını
 Başımdan gam dumanını
 Süren güzelin kuluyum

Âşıkî bak güftarına
 Hilaf olmya yârine
 Bu ahdi bu ikrarına
 Duran güzelin kuluyum (Güler, 1980: 19)

102

Sana bir öğüt vereyim
Gönül gönül deli gönül
Öğüdümü tut göreyim
Cümleye de beni gönül

Gel kalma menzilden kalma
Özünü gümana salma
Âvare kalırsın olma
Her havanın yeli gönül

Gerçekten ayırma gözünü
Pişirip söyle sözünü
Hâre dağıtma özünü
Kokma değme gülü gönül

Kim benlik davasın kılar
Özün hayallere salar
Başın taştan taşta çalar
Seni nefsin seli gönül

Nâdan hiç öğüt alır mı
Gevher kıymetin bilir mi
Ne sanarsın hiç olur mu
Her çiçeğin balı gönül

İkrar eyle ikrarı güt
Her ne ağı gelirse yut
Tutuğun yeri muhkem tut
Salma elden eli gönül

Küfrünü değış iymana
Anda ceza vurma cana
Gezme yabana yabana
Gözle doğru yolu gönül

Şeriat şartını bil de
Tarikat terkini bil de
Marifetten delil al da
Gör hakikat hâli gönül

Kim birliğe karışmadı
Sevdiğiyile görüşmedi
Muradına erişmedi
Şu dünyanın kulu gönül

Âşıkî kem küsü tutar
İymanına küfür katar
Sen sana yâr ol da yeter
Ya neylersin eli gönül (Duygulu, 1997: 127-128)

103

Seninle ettiğim pende
 Ey sevdiğim kanma mısın
 Nedir bu gümanlar sende
 Vebal olur sanma mısın

Buna felek derler felek
 Niçin sana geçmez dilek
 Ey gözleri güzel melek
 Bu havadan inme misin

Kanatların aç gelip
 Tellerini saç gelip
 Gayrı gölden uça gelip
 Bizim göle konma mısın

Elaman sevdiğim aman
 Gönlünde olmasın güman
 Yaman oldu halim yaman
 Dost üstüne dönme misin

Aşıkım yârin adına
 Daldım muhabbet tadına
 Sevdiğim aşkın oduna
 Ben yandım sen yanma mısın

Âşıkî bilmezem n'oldum
 Derdile sararıp soldum
 Ben yana yana kül oldum
 Sen dahi inanma mısın (Güler, 1980: 16-17)

104

Su gibi hüsn-ü kemâle
 Akan gönül değil misin
 Gece gündüz ol cemâle
 Bakan gönül değil misin

Kimseler anlamaz fendin
 Bildirir âdeme kendin
 Boynumuza aşk kemendin
 Takan gönül değil misin

Sevdaya uğradıp başın
 Terk edip cümle işin
 Yağmur gibi gözüm yaşın
 Döken gönül değil misin

Ne buldun göz ile kaştan
 Kesildin ekmekle aştan
 Bu halkın içinde baştan
 Çıkan gönül değil misin

Elinden kurtulmak cehdim
 Bir dem açılmadı bahtım
 Sevda ile tac-ü tahtım
 Yıkan gönül değil misin

Gönül demişler adına
 Şükür olsun üstadına
 Âşıkî'yi aşk oduna
 Yakan gönül değil misin (Güler, 1980: 16)

105*

Evvel baştan ver selâvat
Erenlerin teki nedir
Şehrinde oturan kadı
Karşındaki saki nedir

Biri yürür atlı şurda
Düşün fikir eyle nerde
Üç yüz altmış bir arada
On sekiz.....

Kimdir âşık kimdir maşuk
Kim birbirine ulaşık
Ver manasın güzel âşık
İkideki şaki nedir

Âşıkî'yem tamdır işim
Bulunmaz yarenim eşim
Sekizi çıkınca beşin
Geri kalan bâkî nedir

*Kayseri'nin Felahiye ilçesinin Acırlı köyünden Ali Demirpençe'den derlenmiştir.

5.3.DİĞER ŞİİRLER

106

Hazretine bağlamışım sıtk ile ihlası yakın
 Ya Aliyyel Mürteza ya sahibi arşı zemin
 Nefsi emmare elinden değilim daim emin
 Kıl medet derdime derman ya emirel mümin

Onun aşkına habibindir Muhammed Mustafa
 Bi hakkı evladı enbiyayı evliya
 Bu marazlardan halas et sendedir cümle şifa
 Kıl medet derdime derman ya emirel mümin

Dergâhında bu gönül daima derman isteye
 Sen medet kıl nefsin emmare elinden mesteye
 Hem bilirim sende erişir dua her hastaya
 Kıl medet derdime derman ya emirel mümin

Padişahlar padişahı medet ey şahım medet
 Müstecep eyle duamı arada kalmaya sed
 Mücrümün cümrüne yoktur cihanda haddi adet
 Kıl medet derdime derman ya emirel mümin

Nefsi dünya ile daim berhavayım ya Ali
 Bir öğülmez böyle derde müptelayım ya Ali
 Âşıkî'yem bir gedayım bi nevayım ya Ali
 Kıl medet derdime derman ya emirel mümin (Bal, 1989: 186)

107

Her sabah şakıyıp öter yamandır halı bülbülün
Durmaz günden güne artar yürekte nârı bülbülün

Özün sevdaya salmıştır hârdan zârı kılmıştır
Âleme destan olmuştur asla yok ârı bülbülün

Dâim aşk meyinden içer razını ellere açar
Herdem sevdyanan geçer çok ömrü varı bülbülün

Dolanır arkadan bakar gül için hasretlik çeker
Herdem gözyaşın döker engelden yârı bülbülün

Âşıkî'nin budur hâlî güllere doğrudur yolu
Terkeylemiş kıyl ü kâli aşk ile kârı bülbülün (Bal, 1989: 235)

108

Gel beri ey talibin Hak özünü eyle turab
 Toprağa eyle sucudu nitekim budur sevab
 Tekabürlük eyleme gel meskenat babından ol
 Varınca mahşer gününde çekmeyesin ızdırap

Men aref nese dedi resulü kâinat
 Bunda nefsin bilmeyenler anda ne ola hübab
 Cahili nadan olanlar Hak katında şüphesiz
 Sureti insan değildir saksığandır ya gurrab

Dünyanın varına bakma cifedir dedi Habib
 Sen mucez olma anın talipleri oldu gelip
 Gurur etme malına ömrüne fani dünyada
 Su yüzünde ne kadar eğlene dura bir hubab

Manide dünyaya geldin gözledin nöbetini
 Dane nedenli eğlenir iki singi asıyap
 Sen seni bil sen seni sende olma cahil
 Senin için devreder bu afitap mafitap

Ledün ilminden öğren aşk sana muhlis ola
 Kalmaya zatında hali kim aç a aşkı turab
 Fahrile nitekim resulu kibriya سوال
 Kim muharlemde ehsan veresin yövmül hesap

Susuzluktan olursa şehit sunalar muhantahuru
Taala mutlakiden görmeye asla ıstırap
Özge gayriye bel bağlama çün bilirsin
Gayrının sonu haraptır harap

Ey Hak'kı sevdüm diyenler nicedir Hak sevgisi
Hak'kı seven aşığın ciğeri bağı kebab
Hakkın emridir bunlardan Âşıkî sen olma dur
Hak'kın emrin bilmeyenler şöyle kaldı ne cevap (Bal, 1989: 252)

109

Kundet bağında açılan goncayı gülham nedir
Mevlam zahıra saçalı ya ol iki ham nedir

Nedir esvedi hacet kimi konar kimi göçer
Cümlesi bir yâri seçer bundan yuhta ham nedir

O tescit küfteresinde kimi derdi çaresinde
İns ile cins arasında elif ile lam nedir

Kendi özünde buldu bulan bulmadı dayeşte kalan
Vücudu âdemde olan on iki imam nedir

Ey Âşıkî bul bedende gezme bu yaban ilminde
On sekiz bin âlem sende durduğun makam nedir (Bal, 1989: 230)

110

Cahili nadan olanlar daima can incidir
 Hatırı bilmez neden calil nadan incidir
 Ey gönül pazarı kâmil ile eyle kamil ol
 Kâmilin her bir cevabı lali mercan incidir

Zalim olup bir garibin bağırını dağlatma kim
 Mazlumu kim ağladırca çeşmi giryan incidir
 Hatır yıkıp dünya için kimseyi ağlatma kim
 Mazlumu kim ağlatırca çeşmi giryan incidir

Nadanın suyuna karışıp bulanık akma gel
 Cahilin kadri göğe erse kadirine bakma gel
 Nefse uyup sakın cellât olup sakın kan dökme gel
 Ki bilirsin kan eden cellad için kan incidir

Yıkma gönlün kimsenin çün mümün oldu adımız
 Cümle bir Hak'kın kuludur ortada yok yâdımız
 Zalim odur hatır inciden dedi üstadımız
 Zalim odur zalim o hatır her an incidir

Sima hüm fi vücuhun emlinden al sabah
 Gafil olma gözün aç âdemde bak beytullah
 Âşikî yıkma anı deyi buyurdu emri hak
 Emrini tutmazsa bir kul anı Sultan incidir (Bal, 1989: 251)

111

Aşkının tacı serbeser ya Muhammed ya Ali
 Sevmüyenlerden beriyser ya Muhammed ya Ali

İnsi cinni müşkül küşasız zahire hem gayıba
 Cümlesinin severisiz ya Muhammed ya Ali

Kamu âleme ziyalar gösterirsin supî şam
 Şemsi mah'ın enverisiz ya Muhammed ya Ali

Siz olmayınca kimseler din'e yol bulamadı
 Şemsi mah'ın enverisiz ya Muhammed ya Ali

Enmiyayı evliyayı eşkiyayı etkiya
 Cümlesinin rehberisiz ya Muhammed ya Ali

Evvelinin ta evelisiz ahırın hem ahırını
 Sırrı kandil gevherisiz ya Muahmmmed ya Ali

Âşıkî'nin zahirinde batınında her zaman
 Ümüdü tuttuğu dürrü siz ya Muhammed ya Ali (Bal, 1989: 253)

112

Hak'kî görmek ister isen kâmil insana bak
Merd isen meydan içinde herkese merdane bak

Talip ol ki eresin marifet esrarına
Dâhil ol vahdet evine zümreyi irfana bak

Küllü şeyin halli vechinde olmuştur nuzul
Geç ikilikden beri ol sureyi errahmana bak

Gir vücudun şehrinin gör cümle varlık anda dır
Kıl tamaşa matlubunu sevdüğün canana bak

Aynayı dili saf et göresin aynel yakın
On sekiz bin âlem içre Âşıkî sultana bak (Bal, 1989: 217)

113

Gel ey dünya seven kardeş sevme ziyan olsa gerek
Bir gün ecel seni bulur tenin bican olsa gerek

Koğ koğlayan diğ diğleyen gözsüz kulaksız kalıser
Zina eden cehennemde yanıp büryan olsa gerek

Eğer canı dilden ise verdiği ikrarı kişi
İki yüzün kara olup sözün yalan olsa gerek

Hak kelimandan bir hadis söyledik dinleyen için
Bu hadisi dinlemeyen sonra pişman olsa gerek

Ey Âşıkî sen sana bak neylersin gayrılar
Bu dediğin yalan değil böyle zaman olsa gerek (Bal, 1989: 189)

114

İzzetli geldin dilber kaşların yay eylemiş
 Atar kirpiklerin okun gördüm incinmiş bana
 Âşıkî öldürmeye kastın gün be gün huy eylemiş
 Kıyma dedim bu cana gördüm incinmiş bana

Yeter ağlattığın ey han ya bari güldür deyi
 Ya bu olur ki kara gözlüm suçumu bildir deyi
 Usandım tatlı canımdan bari gel öldür deyi
 Senesi bağı mekânım yurdum incinmiş bana

Yanağı gül dili bülbül nedir ol ince meyan
 Ben bu aşkın divana kıldığın günden beyan
 Bana bildirmez günahım ol gül yüz nevcivan
 Aslı hürü kendi kılman merdim incinmiş bana

Kendi bilir sanki bilmez garip geldim eline
 Gafili epsem gezerken ne dolaştın terime
 Bu değni cevri cefalar yazık bu ben kuluna
 Haki payına niyazım sürdüm incinmiş bana

Nedir bu Âşıkî'ye kıldığın mehri sefa
 Ben cefalara bendeyim sevdiğüm sür zevki sefa
 Serimi koydum yoluna arzum bu idi vefa
 Aslı nedir deyi yare sordum incinmiş bana (Bal, 1989: 247)

115

Gafil isen ey gönül hazer eyle ondan sakın
 Evveline ahırına ki ziyan eyler tamah
 Bir dahi eline girmez kıymetli candan sakın
 Adamı baştan çıkarır terki can eyler tamah

Gel onunla dostluk etme çekme hergiz teşvişi
 Çok oyunlar oynatır eline düşse bir kişi
 Bir iki gün dostluk edip fena kılmaktır işi
 Şöyle cellat tır ki kan üstüne kan eyler tamah

Yol bulup yola koyar seni günbegün menzil alır
 Yol alır kalbin evine girmeye fırsat bulur
 Dem çeker yutar seni bir haftaser ejderhadır
 Büyütürsün sonra sanma ki aman eder tamah

Hiledir her bir işi yoktur pazarı sağına
 Canı halas edemez her kim düşerse ağına
 Başta iken indirir yap yap seni ayağına
 Kim uyarırsa akibet halın yaman eyler tamah

Ey Âşıkî kime taktı ise cihanın çemberin
 Dolu türlü dert ile kavgaya bıraktı seni
 Ne bir dahi Hak'kı dinler ne Hak'kın Peygamberin
 Âdemi dinden çıkarır bi iman eyler tamah (Bal, 1989: 234-235)

116

Çar asırla cihana çünkü oldun aşikâr
 Yara ağyar olma gel yar ile yar ey gönül
 Yara yar ol yara yar ol olma bu ağyara yar
 Yar ile yar olmuş iken olma ağyar ey gönül

Aklı olan bu cihanda ahtı vefa mı umar
 Ahtı vefa nice uma çünkü değildir bir karar
 Dünya meyinden içenler ta edep kaldı himar
 Tatma anın şerbetinden ne himar al ey gönül

Cihanı zindan dediler mümüne renci ena
 Haşır neşir olup bu dünya akıbet o da yana
 Baki değildir bu devran fenadır billâh fena
 Şu ibgasızdan baka sen umma zinhar ey gönül

Bir vefadır bi vefa yara uyanlar gülmedi
 Talibi dünya olan cananesini bulmadı
 Dünya zakundan bilirsin nesne hâsıl olmadı
 Bu vefasızdan feragat eyle gel var ey gönül

Yara ağyar isterisen sen de ağyarı gör
 Bülbüle gülün arasında olan harı gör
 Andelip oldunsa eğer solmayan gülüzarı gör
 İsteme gel bu cihanda bağı gülizarı ey gönül

Merdan ise zaptede gör sende nefsi emareyi
 Eldeki inciden sana ne kendine kıl çareni
 Sen sana cerrah olupsun emleyi gör yareni
 Kandadır kanda bulunur nerde tımar ey gönül

Ey Âşıkî meyil edenler dünyanın mırdarına
Meyl eden mırdarına erişmedi dildarına
Satın gelip erişmeden bu günün yarına
Fırsat budur bula gör cenneti Rıdvanı ey gönül (Bal, 1989: 233)

117

Âşıkî hublar içinde mentuhadır sevdüğüm
 Lehmike lahmü Aliyyel Mürtezadır sevdüğüm
 Nurdur baştanbaşa şemsi duhadır sevdüğüm
 Ahmedi Mahmut Muhammet Mustafa'dır sevdiğim

Bu muhabbetle gönül mülkün abad eylerim
 Şiirin'in yolunda canı Ferhad eylerim
 Anın için gece gündüz ismini yâd eylerim
 Ahmedi Mahmut Muhammet Mustafa'dır sevdiğim

Hak'ta ala'nın kuluyum hem Muhammedi dinim
 Ta ezelden ümmetiyim ona doğrultum yönüm
 Kimi İsa'yı sevüptür kimi Musa'yı benim
 Ahmedi Mahmut Muhammet Mustafa'dır sevdiğim

On sekiz bin âlem onun aşkına bünyat olan
 Her kime şefaât olursa ol dur azat olan
 Dört kitap içinde ismi şerifi hem yâd olan
 Ahmedi Mahmut Muhammet Mustafa'dır sevdiğim

Enbitanın Evliyanın cümlesinin şahıdır
 Bu cihanın revnakıdır gül cemali mahıdır
 Âşıkî sevse acep mi ol habibullahtır
 Ahmedi Mahmut Muhammet Mustafa'dır sevdiğim (Bal, 1989: 254)

SONUÇ

Yapılan bu çalışmada “Derviş Muhammed Kolunda Gelenek, Etkileşim, Eğitim ve Âşıkî'nin Şiir Anlayışı” çerçevesinde Âşıkî'nin hayatı, sanatı, şiirleri ve gelenek içindeki yeri ele alınmıştır. Tezimize faydalı olabilecek yazılı ve sözlü çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır.

Öncelikle araştırma için Malatya'nın Hasançelebi beldesine bağlı Gövenç köyüne, Malatya'nın Arguvan ilçesinin İsa köyüne, Kayseri'nin Fellahiye ilçesinin Acırlı Köyüne, Sivas, Elazığ, Ankara ve İstanbul şehrine gidilip ve burada kaynak kişilerle görüşülmüştür.

Çalışmaya faydalı olabilecek Hasançelebi'den İbrahim Emici ve Sadık Uygun, araştırmacı- yazar Halil Yazgan, Malatya Hâkimiyet Gazetesi'nden araştırmacı-yazar Kemal Deniz, araştırmacı-yazar Hamza Aksüt, Arguvan Yolu dergisinden Seyrani Uğurlu, yazar Hasan Basri Kılıç, araştırmacı-yazar Ahmet Özerdem, İnönü Üniversitesi akademisyenlerinden Ramazan Çiftlikçi, Araştırmacı yazar Ali Cem Akbulut, Karaözü Dergisi'nden araştırmacı-yazar Hüseyin Yılmaz, Ege Üniversitesi'nde akademisyen Ergin Kılınç, araştırmacı-yazar Süleyman Özerol ve akademisyen Rasim Deniz ile görüşülmüş ve bunlardan elde edilen veriler kayıt altına alınmıştır.

Belirttiklerimiz dışında Maksad Dergisi, Karözü Şahrut Dergisi, Erciyes Dergisi, Malatya Güneş Gazetesi, Arguvan Yolu Dergisi, Arguvan Olgusu adlı dergilerde tarama yapıldı ve gerekli veriler toplanmıştır.

Türk Halk Müziği Sanatçılardan Cengiz Özkan, Muharrem Temiz, Muzaffer Özdemir'in konuyla ilgili bilgilerine başvurulmuştur.

Araştırmacı yazar Halil Yazgan vasıtasıyla Kuşu köyünden Hıdır Koyun'un 1965 yılında askerdeyken daktiloya yazılmış Aşıkî'ye ait şiirlerin olduğu defterin örneğine ulaşılmıştır.

Konuyla ilgili yazılan makaleler, bildiriler ve sempozyumlar titizlikle taranarak gerekli veriler elde edilmiş ve bunlar tez içerisinde kullanılmıştır.

Âşıklar, yaşadıkları toplumun temsilcileri konumundadırlar. Toplumun içinde bulunduğu iyi ya da kötü durumu kendi yorumunu ekleyerek şiirlerine yansıtır ve bu eserlerle topluma neyin nasıl olması gerektiğini anlatırlar. Âşıkların bu nasihatleri, toplumun değer yargılarını olumlu yönde etkileyerek ideal insan tipinin oluşmasına katkı sağlar. Âşıklar şiirlerinde; gelenek, eğitim ve etkileşimi birleştirerek bir bakıma eğitmen görevini üstlenmişlerdir.

19. yüzyılda yaşamış olan Âşıkî, Alevî Bektâşî Edebiyatı'nın en önemli şairlerinden biridir. Genelde Alevî Bektâşî öğretisi yönünde şiirler veren Âşıkî, din dışı konularda da şiir söyleyerek toplumun farklı kesimlerine seslenebilmiştir. Dinî şiirlerine baktığımızda, Alevî Bektâşî terminolojisine hâkim olduğunu, bu kültürün içinde yetişmiş bir şair olduğunu söylemek mümkündür. Âşıkî, Âşıklık geleneğinin adap ve erkânına sahip bir âşıktır. Doğal ve akıcı bir üsluba sahip olan âşık, duygu ve düşüncelerini, hayallerini anlatırken şiirlerinde dil kullanımına dikkat etmiş, yerel söyleyişlere başvurmuş, bu da güçlü bir anlatıma ulaşmasını sağlamıştır.

Âşıkî, Malatya âşıklık geleneğinde, Alevî- Bektaşî edebiyatı geleneğine bağlı âşık tarzı şiirler söyleyen önde gelen âşıklardandır. Geleneğe uygun 11'li ve 8'li hece ölçüsüyle şiir söyleyen Âşıkî, şiirlerinde biçim, ahenk ve anlam bütünlüğü sağlayan usta bir âşıktır.

Âşıkî Alevilik kültürünü yaşam biçimi olarak almıştır. Bu özelliği, sevgi dolu, bütün insanları kucaklayan, erdemi ilke edinmiş insan olmak gerektiğini anlatan şiirlerine yansımıştır. Âşıkî Alevilik yolunun sevgi ile gönüle dolmak olduğunu, güzel huyun olgun insanın belirtisi olduğunu, benliği bırakıp birliğe girmenin gerekli olduğunu konu edip işleyerek Alevî-Bektaşî edebiyatının sürdürücüleri arasında yerini almıştır.

Âşıkî'nin etkilendiği en önemli şair Derviş Muhammed olarak tespit edilmiş, Âşıkî ile aralarında usta çırak ilişkisi olduğu görüşü öne çıkmış ve şiirlerle bu görüş desteklenmiştir. Şiirlerini hece ölçüsüyle yazmış olan Âşıkî'nin şiirlerde Allah, Muhammed ve Hz. Ali sevgisi başta olmak üzere, Hacı Bektaş Veli, On İki İmam, Ehl-i Beyt ve dini kişi ve kavramlara duyulan sevgi temi oldukça yoğun işlenmiştir.

Hz. Ali'ye duyulan özlem sıkça dile getirilmekle birlikte, sevgili, vatan özlemi de şiirlerde yer yer dikkat çekmektedir.

Ayrıca öğretici nitelikte şiirleriyle Âşiki, sosyal mesajlar vermiştir. Bunun yanında, toplum sorunları, bozuk düzen, dünya ve kadere isyan eden şiirlerle sosyal düzen şiirlerde işlenmiştir. Tasavvufî unsurlarla bezenmiş şiirleriyle Âşiki, didaktik, dinî ve din dışı konularda, halkın söylemine yaklaşarak ve eğitimi öne çıkaran bir şair olmuştur. İçten söyleyişleri hem döneminde hem sonrakidönemlerde örnek alınmış ve dilden dile yayılmıştır.

Âşıkî, âşıklık için gerekli olan birçok özelliği kendinde toplamış bir âşıktır. Şiirlerinde, hem Alevi Bektâşi Edebiyatı'nın hem de Âşık Edebiyatı'nın özelliklerini görebildiğimiz Âşiki'yi, yaptığımız bu çalışmayla daha iyi tanınacağı inancındayız.

KAYNAKÇA

AKSAN, D.(2005).**Halk Şiirimizin Gücü**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

AKSAN, D.(2006).**Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**. Ankara: Engin Yayınları.

AKSAN, D.(2009). **Anlambilim**. Ankara: Engin Yayınları.

AKSÜT, H. (2002) **Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri**. Ankara: Art Basın Yayın.

ALPTEKİN, A.B.(1986). **Şeytan Bunun Neresinde Redifli Koşma Kimindir?**Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi.Yıl:9. Sayı:102(Haziran 1986).S.5-9.

ARTUN, E.(1996).**Günümüzde Adana Aşıklık Geleneği ve Âşık Feymani**. Adana: Hakan Ofset.

ARTUN, E.(2001). **Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı**. Ankara: Akçağ Yayınları.

ASLANOĞLU, İ.(1976) **Kul Himmet Üstadım**. Sivas.

ASLANOĞLU, İ.(1995) **Kul Himmet Üstadım**. İstanbul. Can Yayınları.

ATALAY, B.(1991) **Bektaşilik ve Edebiyatı**. İstanbul.

BAL, M. (1989).**Derviş Muhammedim Nuru Vahit Eseri Dillerde Şahit**. İstanbul: Merdiven Köyü Şahkulu Sultan Külliyesini Koruma, Onarma ve Yaşatma Derneği.

BAŞGÖZ, İ. (1968). **İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi**. İstanbul: Ararat Yayınevi.

BELLİ, Ş.(1988). “**Arguvanlı Saz Şairi Âşık Seyit Meftunî**” İnönü Üniversitesi II.Battal Gazi Ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri. (19-21 Ekim 1987 Malatya) İstanbul: Kuşak Ofset.

BORATAV, P. N. (1969). **Yüz Soruda Türk Halk Edebiyatı**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

CUNBUR, M.(1983). **Halk Edebiyatımızda Gelenek Üstüne**. I. Uluslar Arası Türk Halk Edebiyatı Semineri(7-9 Mayıs 1983).Eskişehir:Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları.

ÇELİK, M. (1954). **Derviş Muhammed’in Nefesleri**. İsa Köyü. Derleme.

ÇETİN, N. “ (2008). **Şiir Çözümleme Yöntemi**. Ankara: Öncü Kitap Yayınları.

ÇOBANOĞLU, Ö.(1999). **Osmanlı Devletinde Türk Halk Kültürünün Değişim ve Dönüşüm Dinamikleri**. Ankara: Osmanlı Kültür ve Sanat C.9 Yeni Türkiye Yayınları.

DEMİR, D.(1997). **Zile Kaynaklı Bir Cönk Üzerine Tetkik(Yüksek Lisans Tezi)**. Sivas. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DİZDAROĞLU, H.(1969). **Halk Şiirinde Türler**. Ankara: TDK Yayınları.

DUYGULU, M.(1997). **Alevi Bektaşî Müziğinde Deyişler**. İstanbul: Simset Ofset.

DÜZGÜN, D.(2006). **Âşık Edebiyatı. Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**. Ankara: Grafiker Yayınları.

ERSEVEN, İ.C.(1996). **Aleviler'de Semah**. İstanbul: Ürün Yayınları.

GÖLPINARLI, A.(1992). **Alevi-Bektaşî Nefesleri**. İstanbul.

GÜLÇİÇEK, D. (2012). **Âşık Kollarında Gelenek,Etkileşim,Eğitim Ve Pir Sultan Abdal Kolunun Oluşumu**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

GÜNAY, U. (1986). **Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

GÜNAY, U.(1988). **Âşık Tarzı Edebiyat Hakkında Düşünceler**. Mehmet Kaplan İçin. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları. Ankara.

GÜNAY, U.(1992).**Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**.Ankara: Akçağ Yayınları.

GÜNAY, U. (1993).**Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**.Ankara: Akçağ Yayınları.

GÜNEY, E. GÜNEY, Ç.(1953). **Âşık Meslekî Hayatı Ve Şiirleri**. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi.

GÜREL,Z.(1980) .**Halk Âşıklarından Âşıkî ve Dedemoğlu**. Ankara: Olgaç Matbaası.

GÜVENÇ, B. (1993). **Türk Kimliği**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

GÜZEL, A. (1983) **Bektaşiler ve Bektaşî Şiiri**.Şükrü Elçin Armağanı. Ankara.

GÜZEL , A.,TORUN, A.(2003). **Türk Halk Edebiyatı ElKitabı**. Ankara: Akçağ Yayınları.

İsa Köy'ün Tarihi Ve Oluşumu.(2010)

http://www.gencleviler.com/forum/malatya_arguvan_isa_koyu-t3304.html?p=17490(2012)

KALKAN, E.(1988). **Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri**. Kayseri: Kayseri il Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediyesi Birliği Yayınları.

KARAHAN, A.(1991). **Âşık Edebiyatı**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. İstanbul.

KARTARI, H.(1977). **Doğu Anadolu'da Âşık Edebiyatının Esasları**. Ankara: Demet Matbaacılık.

KAYA, D.(1990). **Şairnâmeler**. Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları.

KAYA, D.(1994). **Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatı**. Sivas : Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

KAYA, D.(2007). **Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**. Ankara:Akçağ Yayınları.

KILIÇ, F. ,KILIÇ, O.(1992). **Âşıkî (Âşık Yakup Genç)**. İstanbul.

KILIÇ, N. (1995).**Âşık Yakup Genç**. Karaözü Şahruh Dergisi.Yıl:4, Sayı:11(Ocak-Şubat-Mart-1995).s.6.

KILIÇ, N.(2002). **Âşık Yakup Kısa Yaşam Öyküsü Ve Şiirleri**. Karaözü Şahruh Dergisi. Yıl:11,Sayı:39 (Temmuz-Ağustos-Eylül 2002).s.10.

KÖPRÜLÜ, F.(1962).**Türk Saz Şairleri**. Ankara: Evkaf Matbaası.

KÖPRÜLÜ, F.(1989). **Edebiyat Araştırmaları**, İstanbul: Ötüken Yayınları.

KÖPRÜLÜ, F.(1989). **Türklerde İlk Şiirler ve Şairler**. Edebiyat Araştırmaları I.İstanbul: Ötüken Yayınları.

MELİKOFF, İ.(1994). **Uyur İdik Uyardılar**. İstanbul.

MENGİ, M.(1994). **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**. Ankara: Akçağ Yayınları.

MUTLUAY, R.(1972). **100 Soruda Edebiyat Bilgileri**. İstanbul:Gerçek Yayınevi.

ÖZDEMİR, Ş.(1995) **Yunus Emre, Nasrettin Hoca, Hacı Bektaş-ı Veli Düşüncesinde Hoşgörü**: Ankara.

ÖZEN, K.(1989). **Yukarı Fırat Havzasında Yetişmiş Üç Halk Şairi:Derviş Muhammet, Ahmet Âşıkî, Şah Sultan**. Elazığ: Fırat Havzası II. Folklor ve Etnoğrafya Sempozyumu Bildirileri.(5 Kasım 1987)

ÖZTÜRK, Y.N.(1992). **Tarih Boyunca Bektaşilik**. İstanbul.

SAKAOĞLU, S. (1986). **Ozan,Âşık, Saz Şairi ve Halk Şairi. III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri Genel Konular. C.1**. Ankara

SAKAOĞLU, S. (1986) **Emrah'ın Türk Saz Şiiri İçindeki Yeri ve Yetiştirdiği Ustalar**. Kayseri: Erciyes.

SARIALTUN, M. (2000). **Kuyudere (Mineyik) Köyünde Âşıklık Geleneği**.Bitirme Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı.

SEVENGİL, R.A.(1965). **Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri**. İstanbul

TANRIKULU, N.İ.(1997). **Âşıklar Divânı-Günümüz Âşıkları**. İstanbul.

TEMİZ, M.N. (1988). **Âşık Hasan Hüseyin Orhan'ın Hayatı ve Eserlerinin Belgelerle Tespiti**. Bitirme Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı.

UĞURLU, A.R.(2005). **Dünden Bugüne Oğuzların Uzantısı Arguvan'ın İsa Köyü**.Malatya.

UĞURLU, G.(2007). **Malatya Arguvan İsa Köyü'müzü Tanıyalım**. Ankara: Yorum Basım Yayın.

URAZ, M.(1950). **Halk Edebiyatında Muamma**. Türk Folklor Araştırmaları. İstanbul.

YARDIMCI, M.(1991). **Arguvanlı Halk Şairleri** .Arguvan Olgusu. Yıl: 2. Sayı:7. s:14-16.

YARDIMCI, M.(1997). **Âşıklık Geleneği ve Âşık Esiri**. Elazığ. (Basılmamış Doktora Tezi) Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YARDIMCI, M.(2002). **Başlangıcından Günümüze Türk Halk Şiiri**. Ankara: Ürün Yayınları.

YARDIMCI, M.(2008). **Edebiyat Tarihi Çerçevesinde Âşık Edebiyatı Araştırmaları**. Ankara: Ürün Yayınları.

YAZGAN, H.(2011) **Âşık Bektaş Kaymaz**.
<http://www.radyoarguvan.com/kultur-ve-sanat/asik-bektas-kaymaz.html> (2011)